

DECRETUM III

Hec pars continet¹ de ecclesia, et² rebus ecclesiasticis, et³ earumdem reverentia et observatione⁴

¹ Hec pars continet CPVBDF; Hec tertia pars continet LM; Hec pars tertia continet H; *om. Fr*

² de *add. M, om. CPBDH*

³ et CPBDHFr, deque M

⁴ rev. et obs. CPBFHFr; rerum obs. et rev. D; obs. et rev. *followed by capitulatio 1-284 M*

1

*¹Clemens Petri successor apostoli in epistola prima² ad Iacobum fratrem Domini
Hierosolimitanum videlicet episcopum³*

Similis est omnis ecclesie status navi magne, que, per pelagus undosum, diversis e locis et regionibus viros portat, ad unam potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergo navis huius Dominus ipse omnipotens, gubernator vero sit Christus. Tunc deinde prorate officium episcopus impleat, presbiteri nautarum, diaconi dispensatorum locum teneant, hi qui catechizant nautologis conferantur, epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoque mare hic mundus habeatur, ventorum vero varietates et turbinum, diversis temptationibus conferantur; persecutiones, tribulationes, sive pericula, fluctibus exequentur. Terreni vero spiritus, qui vel de torrentibus, vel de convallibus spirant, pseudoprophetarum, et seductorum, seu prave doctrine verba docentur. Promontoria vero et loca confragosa, hi qui in potestatibus seculi sunt iudices, et pericula minantur et mortes. Bitalassa vero loca que duplicibus unde fallacis estibus verberantur, dubiis mente, et de promissionum veritate nutantibus conferantur. Hipocrite vero et dolosi, piratis similes habeantur. Iam vero rapidus vortex, et tartarea Charibdis, et saxi illisa naufragia, ac mortifere submersiones, quid aliud estimanda sunt quam peccata? Restat igitur ut hec navis cursu prospero, tuta possit portum desiderate urbis intrare, et ita Deo precem effundere ut navigantes mereantur audiri.

Cott. Cleop. C viii, fo.64; cf Ctp 1.1.10a]

¹ Ecclesiae statum similem navi magnae, quae, per mare undosum, diversis e locis et regionibus viros portat, ad unam potentis regni urbem properantes. *add. M*

² in ep. prima CPBD; *om. M*

³ *insc. as text, in black F*

2

¹Ex concilio Remensi, cap. 2

Ut ecclesia domusque Dei a populis iuxta dignitatem honoretur, canibus autem pervia non sit. Secularia iudicia, negotia, vel vaniloquia, in ea non exercentur, quia domus Dei, domus orationis debet esse, non spelunca latronum, vel placita mulierum; nec inde exeant, donec compleatur benedictio.

¹ Ut ecclesia domusque Dei a populis honoretur, canibus autem pervia non sit *add. M*

3

Quid sit ecclesia. Ex decretis Iulii pape, cap. 5

Ecclesia Grecum¹ est, quod in Latinum vertitur convocatio, propter² quod omnes ad se vocet. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc est generalis, in eadem doctrina est, ad instructionem.

BD 3.1] IP 2.1

¹ nomen *add.* M, *om.* CPBD

² propter CPBD; propterea M

4

¹De primitiva ecclesia². Ex decretis Melchiadis pape, cap. 8

Nemo qui scripturas divinas legit, ignorat quod in principio nascentis ecclesie discipuli in unum congregati sunt cum multitudine credentium, quibus erat cor unum et anima una; quique vendentes predia et possessiones suas, afferebant pretia, et dividebant singulis, prout cuique opus erat. Futuram namque ecclesiam in gentibus apostoli providebant, maximeque quia Dominus illis predixerat, Euntes in mundum universum, predicate evangelium; vel quia expellendos a Iudea noverant se, et in gentibus dispergendos, ecclesiamque congregandam ex rudi populo, idcirco predia in Iudea minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egenos. At vero cum inter turbines, et adversa mundi succresceret ecclesia, adeo usque pervenit ut non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui pene totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi et baptismi sacramenta concurrerent³.

BD 3.2] (12. q. 1, c. futuram ecclesiam.)

¹ Quare apostoli in Iudaea praedia ad exstruendas ecclesias non colligerint. *add.* M

² De - eccl. *om.* D, *after* 8 M

³ occurrerent F

5

Quod sacerdotes agros quos vendere solebant ad communem utilitatem ecclesiis¹ tradebant². Ex decretis Urbani pape, cap. 2

Videntes autem sacerdotes atque levite et³ reliqui fideles plus utilitatis posse afferre, si hereditates et agros quos vendeabant, ecclesiis quibus presidebant episcopi, traderent, eo quod ex sumptibus eorum, tam presentibus quam futuris temporibus plura et elegantiora possent ministrare fidelibus communem vitam ducentibus, quam ex pretio ipsorum⁴, ceperunt predia et agros quos vendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, et ex sumptibus eorum vivere.

BD 3.3] (12. q. 1, c. Videntes.)

¹ -siis CPBD; -sie M

² Quod - trad. BD, CPDL; Quod sacerdotes et caeteri fideles agros quos vendere solebant, decreverunt plus utilitatis conferre, si ecclesiis traditi, de annuis redditibus fideles pascerent, quam si venderentur M

³ atque Lev. et CPB; et Lev. atque DM

⁴ *corr. fr.* eorum D

6

Quo tempore viri religiosi se ipsos Domino consecrarunt¹, edificantes basilicas in suis fundis. Ex decretis Melchiadis pape, cap. 12

Ab illo etenim² tempore, et deinceps viri religiosi non solum possessiones et predia que possederant, sed etiam semetipsos Domino consecrarunt, edificantes basilicas in suis fundis in honore sanctorum martirum, ac per civitates monasteria, in quibus cetus Domino servientium conveniret. Denique reges, et presides, ac magistratus non solum adiacentia tribuere, sed etiam ipsi³ propria largiti sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes, qui nihil in mundo possidebant, ecclesieque fabricarentur atque restaurarentur, Deoque et ecclesie eius rite famulantium servorumque illius⁴ supplementa⁵ absque necessitate essent, tribuerunt⁶.
BD 3.4] IP 2.2 from Denique reges

¹ -arunt CBD; ar' P; arint M

² etenim CPBD; om. M

³ in mg. C

⁴ rite famulantium servorumque illius CPH; servorumque illius rite fam. D; rite famulantibus servisque illius M

⁵ ut add. M, om. CPBD

⁶ -unt CPBD; -entur M

7

Quod Constantinus primus imperatorum¹ fabricandi ecclesias licentiam tribuit². Ex eodem, cap. 10

E³ quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum orbem in suo degentes imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandas ecclesias, et predia tribuenda constituit. Denique idem prefatus princeps donaria immensa et fabricam templi prime sedis beati Petri principis apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes presidebant, relinqueret, et beato Petro suisque successoribus profutura concederet.

BD 3.5] IP 2.3

¹ -orum P?M; -or CR(with lacuna)D

² fabricandi - trib. BD, CPLD; fidem Christianam patenter adeptus, fabricandi ecclesias omnibus potestatem dederit M

³ E CPBDM; Ex Fr

8

¹Ut nullus ecclesiam edificet nisi illi cui² episcopus locum designaverit³. Ex concilio Aurelianensi, cap. 3

Nemo ecclesiam edificet antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet; et ante prefiniat qui edificare vult, quod⁴ ad

¹ D numbers capp. 8-30 as i - xxi in mg.

² illi cui CPBD; ei M

³ et ipse dotem paratam habeat add. M

⁴ quod CPM; quid D

luminaria et ad custodiam⁵, et stipendia custodum sufficiat, et ostensa donatione sic domum edificet. Et postquam consecrata fuerit, atrium eiusdem ecclesie sancta aqua conspergat.

BD 3.6] IP 2.6 (*De cons., dist. 1, c. Nemo ecclesiam.*)

⁵ erasure follows C

9

De illo qui in suo predio ecclesiam edificare desiderat¹. Ex concilio Warmatiensi², cap. 6

Quicumque voluerit in sua proprietate ecclesiam edificare, et consensum et voluntatem episcopi habebit, in cuius parochia fuerit, licitum sit. Verumtamen omnino providendum est episcopo, ut alie ecclesie antiquiores, propter novas, suam iustitiam aut decimam non perdant, sed semper ad antiquiores ecclesias persolvatur.

BD 3.7]

¹ desid. CPM; om. D

² War- CPD; Wor- M

10

Ut omnes ecclesie in illius episcopi potestate sint in cuius territorio posite¹ sunt. Ex concilio Aurelianensi², cap. 1³

Omnes basilice, que per⁴ diversa loca constructe sunt, vel quotidie construuntur, placuit secundum priscorum canonum regulam, ut in eius episcopi potestate, in cuius territorio posite sunt, consistent.

BD 3.8] (6, q. 7, c. *Omnes basilice.*)

¹ Ut omn. eccl. in illius ep. pot. sint in cuius terr. posite CPBD; Et omnes basilice constructe in pot. eius ep. esse debeant in cuius terr. M

² I add. M

³ 1 CPD; 19 M

⁴ ss C

11

De ecclesiis et altaribus ubi aliqua dubitatio de consecratione est ut consecretur¹. Ex concilio Meldensi, cap. 8²

Ut ecclesie vel altaria, que ambigua sunt et³ de consecratione⁴, consecrentur, et superflua altaria destruantur.

BD 3.10] Ctp 3.3.9; IP 2.18 (*De cons., dist. 1, c. Ecclesie.*)

¹ De - consecrentur (-etur D) DM (BD); Ut antique ecclesie iustitiis suis propter novas non spolientur CPB (*cf c 12*)

² conc. - 8 CPB; eodem concil. cap. 45 DM

³ et CPBM; om. D

⁴ dubitatur add. M, om. CPBD

12

Ut antique ecclesie suis iustitiis non spolientur propter novas.¹ Ex eodem concilio, cap. 45²

Ut ecclesie antiquitus constitute³, nec decimis, nec ulla possessione⁴ priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.

BD 3.9] Ctp 3.3.10

¹ Ut - novas D; Ut ecclesiae antiquitus constructae, nec decimis nec aliquibus possessionibus priventur, ut novis tribuantur M BD; De ecclesiis et altaribus ubi aliqua dubitatio de consecratione est ut consecrentur CPB (cf c 11); Ut antiquitus ecclesie iustitiis suis propter novas non spolientur H

² eod. - 45 CP(mg.)B; concilio Meldensi, capitularium 8 D; concilio Meldensi, cap. 46 M

³ -itute CPBD; -ructe M

⁴ -ess- om. D

13

Si altare motum fuerit, ecclesia denuo consecratur¹. Ex decretis Higinii pape, cap. 4

Si motum fuerit altare², denuo consecratur ecclesia; si parietes mutantur et non altare, salibus tantum exorcizentur³.

BD 3.11] Ctp 3.3.11; IP 2.20 (De cons., dist. 1, c. Si motum.)

¹ Si - cons. CPBD; Quod denuo consecranda est ecclesia, si altare fuerit motum M

² fuer. alt. CPM; alt. fuer. D

³ -entur CPM; -etur D

14

Si ecclesia violata fuerit iterum consecratur¹. Ex decretis Ygini pape² cap. 6³

Si homicidio vel adulterio ecclesia fuerit violata⁴, diligentissime expurgetur, et denuo consecratur.

BD 3.12] Ctp 3.3.12; IP 2.21 (De cons., dist. 1, c. Si homicidio).

¹ Si - cons. CPBD; Quibus causis iterum debeat ecclesia consecrari F; Quod ecclesia denuo consecranda sit si homicidio vel adulterio fuerit polluta M

² Ex - Yg. pap. CPBD; Id' cap. vi F; Ex - eiusdem M

³ 6 CPM; 7 D

⁴ fuer. viol. CPM; viol. fuer. D

15

Ut ecclesiam ubi paganus sepultus est non liceat dedicari¹. Ex concilio Aurelianensi², cap. 7

³Ecclesiam ubi paganus sepultus est⁴ non liceat consecrari, neque missas in ea⁵ celebrari, sed iactari foras et mundari oportet.

BD 3.13] IP 2.22 (De cons., dist. 1, c. Ecclesiam).

¹ Ut - ded. CPD; Quod ecclesiam ubi paganus est sepultus non liceat consecrari, nisi eo eiecto M

² conc. Aur. CPM; decretis concil' Aurel' D

³ Ut add. DM, om. CPB

⁴ sep. est CPBD; est sep. M

⁵ consecrari vel add. D, om. CPB

16

Ut in ecclesia in qua cadavera sepulta sunt¹, altare consecrari non liceat². Ex³ eodem, cap. 6

In ecclesia in qua cadavera mortuorum sepeliuntur, sanctificari⁴ altare non liceat. Si autem consecratum prius fuit, missas licet celebrari⁵ in ea.

BD 3.14] IP 2.19

¹ sep. sunt CPD BD; mortuorum sepeliuntur BM

² cons. non liceat CPBD; non liceat consecrari: sed si prius consecratum fuit, missas in eo celebrari liceat M

³ concilio *add.* M, *om.* CPBD

⁴ -ari CPBD; -are M

⁵ -ari CPBD; -are M

17

Ut loca semel¹ dedicata² perpetuo sic permaneant³. Ex concilio apud Aquasgrani, cap. 4⁴

Ut loca que semel Deo dedicata⁵ sunt, aut monasteria fuerunt, maneant perpetuo sic, nec possunt⁶ ultra fieri secularia habitacula.

BD 3.15] IP 2.15 (19, q. 3, c. Que semel.)

¹ Deo *add.* M, *om.* CPBD

² dedicata CPF; dicata DM

³ perman- CPM; man- D

⁴ ap. Aq. cap. 4 CPD; Chalcedonensi, cap. 23 M

⁵ dedic- CP BD; dic- P²VBDFM

⁶ -unt CVBDF BD; -int PM

18

Ex decretis Gregorii pape missis ad Iohannem Ravennensem episcopum. Ne monasteria fiant clericorum habitacula¹

Pervenit ad me quod in ecclesiis fraternitatis tue, aliqua loca monasteriis consecrata, nunc habitacula clericorum facta sunt; dumque hi² qui sunt in ecclesiis, fingunt se religiose vivere, monasteriis preponi appetunt, et per eorum vitam monasteria destruuntur. Nemo etenim potest ecclesiasticis obsequiis deservire, et in monachica regula ordinate persistere, ut ipse distractionem monasterii teneat, qui quotidie in ministerio ecclesiastico cogitur permanere. Proinde fraternitas tua hoc, quolibet in loco factum sit, emendare festinet, quia ego nullo modo patior ut loca sacra per clericorum ambitum destruantur.

lib. IV, in registro epistola 1; cf XVII L 3. 10; Ctp 1.55. 100] (18, q. 2, c. Pervenit, 16, q. 1, c. Nemo)

¹ *rubr. before insc.* M, *not* CPDFr

² hi RPBDM; ii C

19

De locis dudum sacratis et nunc neglectis ut¹ reformatur. De² concilio apud Aquasgrani³, cap. 6

Placuit, ut loca iam dudum consecrata, et nunc spurcitiis fedata, iuxta possibilitatem in antiquum statum reformatur.

BD 3.16]

¹ De - ut CPBD; Ut loca dudum consecrata, et postea faedata M

² De CPBD; Ex M

³ ap. Aq. CPBD; Aquisgrani habito M

20

Ut nullus aliud altare erigere presumat, nisi quod ab episcopo consecratum est. Ex decretis¹ Hormisde pape, cap. 10

Ut nullus presbiter in ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci, vel eius misso sanctificatum est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit; quod si fecerit, si clericus est degradetur; si laicus, anathematizetur².

BD 3.17] IP 2.17 (De cons., dist. 1, c. Ut nullus.)

¹ -etis CBDM; -eto P; dec' V

² -etur CPM; -atur D

21

¹Ex concilio Cartaginiensi, cap. 10²

Pavimentum domorum Dei energumeni verrant³.

BD 3.18]

¹ Ut pavimentum domorum energumeni verrant *add. as rubr.* M

² Ex conc. Cart. cap. 10 CPBD; conc. Cart. 4, ca. 91 M; Ex conc. Cart. IIII ca. 111 *Fr*

³ verr- CPM; evert- D

22

De monasteriis¹ semel consecratis². Ex concilio³ Chalcedonensi, cap. 24

Que semel dedicata sunt monasteria consilio episcoporum qui civitates tenent, manere sic placuit perpetuo monasteria, et res que ad ea pertinent, monasteriis reservari debere, nec posse ea ultra fieri secularia habitacula. Qui vero hec fieri permiserint, canonum sententiis subiacebunt.

BD 3.19]

¹ *corr. fr.* -ios D

² De - cons. CPD; Ut monasteria semel dedicata, et res eis collatae, perpetuo sic permaneant M

³ conc- CPD*Fr*; cons- M

23

De illis qui dotem ecclesie sibi vindicare presumpserint¹. Ex concilio Toletano IV cap. 19²

Multi contra canonum constituta sic ecclesias quas edificaverint³ postulant consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerint⁴, censeant ad episcopi ordinationem non pertinere. Quod factum et preteritum displicet et in futuro prohibetur, sed omnia secundum consuetudinem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant⁵.

BD 3.20] IP 2.12

¹ De - pres. CPD; Dotem ecclesiae ad ordinationem et potestatem episcopi pertinere M

² Tol. - 19 CPBD; Wormatiensi, cap. 5 M

³ -int CPV; -unt DM

⁴ -int CPM; -unt D

⁵ -eant CPM; -ent D

24

Dedicationes ecclesiarum per octo dies celebrandas¹. Ex decretis Felicis pape

Solempnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum per singulos annos solempniter sunt² celebrande, ipso Domino exemplum³ dante, qui ad festum⁴ dedicationis templi omnibus id faciendum dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est, Facta sunt encenia Hierosolimis, et hiems erat, et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autem octo dierum sint encenia celebranda in libro Regum peracta dedicatione templi reperietis. De ecclesiarum vero consecratione quoties dubitatur, et nec certa scriptura nec certi testes existunt a quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse sacrandas, nec talis trepidatio iterationem incurrit, quoniam⁵ non monstratur esse iteratum quod nescitur esse factum.

(IV, epist. 1). BD 3.58 pt; cf B 3.61A below, AL 5.23] IP 2.10-11 (De cons., dist. 1, c. Solemnitates.)

¹ Ded. - cel. CPD; Quod solemnitates dedicationum ecclesiarum singulis annis octo diebus sunt celebrandae M

² sol. sunt CPM; sunt sol. D

³ -lum C²DM; -lo PVBF; -la BD

⁴ -um CPBD; -a M

⁵ quoniam CPD; quia M

25

¹Eutero fratri Vigilius papa, cap. 4

De fabrica cuiuslibet ecclesie si diruta fuerit, instauranda, et si in eo loco consecrationis solempnitas debeat iterari, in qua sanctuaria non fuerint, nihil iudicamus officere, si per eam minime aqua exorcizata iactetur, quia consecrationem cuiuslibet ecclesie, in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata, sine aliqua dubitatione, cum in ea missarum fuerit celebrata² solempnitas, totius

¹ De fabrica cuiuslibet ecclesiae si diruta fuerit instauranda, et si consecrationis solemnitas debeat iterari ubi sanctuaria non fuerint *add. as rubr.* M

² fu. cel. CPD; cel. fu. M

sanctificatio consecrationis implebitur. Si vero sanctuaria³ que habebat ablata sunt, rursus earum⁴ depositione⁵, et missarum solempnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

BD 3.62] IP 2.14

³ -ria CPM; -rium D

⁴ ear- CPD²; eor- DM

⁵ dep- CPD; rep- M

26

De ecclesiis destructis quomodo restaurari debeant¹. Ex decretis Higinii pape, cap. 5

Ut ecclesie destructe ubi² aut plures quam necesse sit, aut maioris magnitudinis quam ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint.

BD 3.21]

¹ De - deb. CPD; Ut ecclesiae destructae non maiores reaedificentur, quam ex rebus ad eas pertinentibus instaurari possunt M

² ubi CPM; nisi D

27

Quod in una terminatione plures baptismales esse ecclesie¹ non possunt². Ex concilio apud Aquasgrani³, cap. 5

Plures baptismales ecclesie una terminatione esse non possunt, sed una tantummodo cum subditis capellis, et si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumque discernant et si non conveniunt⁴ eternali Dei iudicio⁵ discernatur.

BD 3.22]

¹ esse eccl. CRP; eccl. esse D

² Quod - possunt CRPD; Quomodo terminandum sit, si contentio de terminatione duarum matricum ecclesiarum orta fuerit M

³ Aquasgrani CPD; Aquisgranensi M; Aquisgranum M^e

⁴ -iunt CP; -iant DM

⁵ discernant - iudicio CPBDM BD; discernatur and ends Fr

28

Ut regularia monasteria nec vendi nec commutari possint, nisi cum alio monasterio¹.

Ex decretis Silverii² pape, cap. 1

Nemini regum aut cuiquam hominum proprium liceat monasterium tradere, nisi ad aliud monasterium, vel commutare nisi cum alio monasterio, vel quocumque commodo vendere. Hoc etiam divina et apostolica atque canonica sub anathematis pena sanxit auctoritas. Quod si factum fuerit non valebit, sed ipsum monasterium in pristinum reformatur statum.

BD 3.23]

¹ Ut - mon. CPLD; Quod nulli regum vel cuiquam hominum liceat proprium monasterium cuiquam nisi alii ecclesiae tradere: vel cum aliquo, nisi cum alia ecclesia commutare, vel pro aliquo commodo vendere M

² -erii CPM; -estri D

29

Ut non liceat alicui unius ecclesie terram nisi cambiat vertere ad aliam¹. Ex concilio Lugdunensi, cap. 5

Non liceat episcopo nec² abbati terram ecclesie vertere ad aliam, quamvis ambe sint in eius potestate. Tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum fiat.

BD 3.24]

¹ Ut - aliam CPD; Quod non liceat episcopo vel abbati rem unius ecclesiae alteri tradere, quamvis ambae in potestate eius sunt M

² nec CPVH; vel DM

30

Ut altaria nisi sint lapidea crismate non consecrentur¹. Ex concilio Epaonensi², cap. 10

Altaria si non sint lapidea, chrismatis unguine³ non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia, ordinem quem metropolitani tenent, comprovinciales eorum observare debent.

BD 3.25] IP 2.32 (De cons., dist. 1, c. Altaria, et primo.)

¹ Ut - cons. (secrentur C) CPBD; Quod altaria non sint chrismate ungenda, nisi lapidea, et quod ordinem metropolitanorum comprovinciales observare debent M

² Ep. CPB; Hipponensi M

³ D fo. 38v ends at chrism. un/ and resumes in c 158 below.

31

Ut monasterium ad meliorandum in alium liceat ponere locum¹. Ex decretis Bonifacii pape, cap. 6²

Si quis vult monasterium suum ad meliorandum in alium locum ponere, fiat cum consilio episcopi et fratrum suorum, et dimittat presbiterum in priori loco ad ministeria ecclesie.

BD 3.26]

¹ Ut - locum CPB; Quod non debet monasterium de loco in locum transferri sine consilio episcopi vel fratrum M

² 6 PVB BD; 5 CRFM

32

Ut sine missa ecclesia non debeat dedicari¹. Ex decretis Evaristi pape, cap. 4

Omnes basilice cum missa debent semper consecrari.

BD 3.27] IP 2.13 (De cons., dist. 1, c. Omnes basilice.)

¹ Ut - ded. CPB; Quod omnes basilicae cum missa debent consecrari M

33

Ut episcopus neminem prohibeat ecclesiam ingredi¹ et audire verbum Dei². Ex concilio apud Valentiam, cap. 16

Ut³ nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Iudeum usque ad missam catechumenorum.
(*Conc. Carth. IV, cap. 14.*) BD 3.28] Ctp 3.3.1; IP 2.41 (*De cons., dis.1 c. Episcopus.*)

¹ eccl. ing. RPB BD; ing. eccl. C

² Ut (Et R) - Dei CR²PB; Ut nullum episcopus nec gentilem, nec haereticum, nec Iudaeum prohibeat ingredi ecclesiam, quando verbum Dei annuntiatur populo M

³ corr. fr. Et R

34

Ut populus qui convenerit ad missam antequam finiatur non discedat¹. Ex concilio Arelatensi, cap. 1

Item cum ad celebrandam missam in Dei nomine² convenit populus, non ante discedat quam misse solemnitas compleatur, et ubi episcopus defuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

BD 3.29]

¹ Ut - discedat CP; Quod populus qui ad celebrandam missam convenerit non nisi ea finita et benedictione accepta discedere debet M

² ss V²

35

De illis qui ecclesiastica habent beneficia¹. Ex concilio Magontiensi, cap. 42²

Quicumque officium³ ecclesiasticum habent, ad tecta ecclesie restauranda, vel ipsas ecclesias emendendas⁴ omnino adiuvent, et nomisma⁵ et decimam reddant.
BD 3.30]

¹ De - benef. CPB; Quod tecta ecclesiae restaurare debent qui ecclesiasticum habent beneficium M

² 42 PVBM; 12 CL

³ officium CPB; beneficium M

⁴ emendendas CP?BM; emendas Fr

⁵ nomisma P; numisma CM; nummisma RV; [nonam] add. M

36

De ecclesiis apud¹ barbaros constitutis². Ex concilio Constantinopolitano cap. 6³

Ecclesias autem Dei in barbaris gentibus constitutas, gubernari et administrari oportet secundum consuetudinem que est a patribus observata.

BD 3.31]

¹ eccl. apud CB; eccl. autem apud L; illis P

² De - const. CPB; Quomodo administrandae sint ecclesiae inter barbaros constitutae M

³ 6 CPL; I, cap. 4 M

37

De ecclesiis Arianorum¹. Ex decretis Iohannis primi² pape episcopis Italie directis³

Ecclesias vero Arianorum, ubicumque inveneritis, catholicas eas divinis precibus et operibus absque ulla mora consecrate, quia et nos quando fuimus Constantinopoli, tam pro religione catholica, quam et pro regis Theoderici causa negotii suadente atque hortante Arianosque extirpante piissimo atque Christianissimo Iustino orthodoxo imperatore, quascumque illis in partibus eorum ecclesias reperire potuimus, catholicas eas, Domino opem ferente, consecravimus.

BD 3.32]

¹ quod a Catholicis catholice consecrandae sunt *add.* M

² primi CVBM; prioris P

³ dir. CP; missis M

38

De diocesanis ecclesiis destructis¹. Ex concilio Terraconensi, cap. 9²

Multorum casu experientia magistrante reperimus, nonnullas diocesanarum ecclesias destitutas. Pro qua re id³ constitutione decrevimus, ut antiquae consuetudinis ordo servetur, et annis singulis ab episcopo dioceses visitentur, et si qua forte basilica reperta fuerit destituta, ordinatione ipsius reparetur, quia tertia pars ex omnibus per antiquam traditionem, ut accipiat ab episcopis, ex principibus novimus statutum.⁴

BD 3.33] (10, q. c. *Decrevimus.*)

¹ De - dest. CP; Quid agendum sit de dioecesana ecclesia si destituta fuerit M

² 9 CP; 8 M

³ *corr. to* hac M^e

⁴ ordinatione ipsius reparetur – stat. *over erasure* V

39

Qualiter destitutam ecclesiam alteri ecclesie recte coniungere valeat episcopus¹. Ex registro Gregorii ad Bacaudam² episcopum Formiensem missam³

Et⁴ temporalis nos perurget necessitas, et imminutio exigit personarum, ut destitutis ecclesiis salubri ac provida debeamus dispositione succurrere. Et ideo quoniam ecclesiam Minturnensem funditus tam cleri quam plebis destitutam desolatione cognovimus, tuamque pro ea petitionem, quatenus Formianae ecclesie, in qua corpus beati Erasmi martiris requiescit, cuique fraternitas tua presidet, adiungi debeat, et pium esse ac iustissimum providentes, necessarium duximus consulentes tam desolationi loci illius, quam tue ecclesie paupertati, redditus supradicte ecclesie Minturnensis, vel quicquid ei antiquo, modernoque iure vel privilegio potuit potestative qualibet ratione competere, ad tue ecclesie potestatem hac precepti nostri auctoritate concedimus, ut a presenti tempore, sicuti ex propria quippe ecclesia, debeas cogitare, eique competentia tua disponere, quatenus deinceps quod perire nunc usque potuit, pauperum ecclesie utilitatibus clerique proficiat.

BD 3.34]

¹ Qualiter - ep. CP; De translatione Minturnensis ecclesiae ad Formianam ecclesiam M

² Bac- PBM; Bag- CFH; Baug- R

³ miss. CPB; *om.* M

⁴ Ut H

40

Ut pictura in ecclesia fieri non debeat¹. Ex concilio Eliberitano, cap. 1²

Placuit picturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur.

BD 3.35] IP 2.55 (*De cons., dist. 4, c. Placuit.*)

¹ Ut - deb. CP; Picturas in ecclesia non esse adorandas, sed quod adorandum est, mentibus fidelium per eas ad memoriam revocandum M

² 1 CPB; 36 M

41

Item de pictura¹. Ex epistola Gregorii pape Secundino servo Dei recluso directa²

Aliud est enim³ picturam adorare, aliud per picture historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scripturam, hoc⁴ idiotis patet picturam cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt, unde et precipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere tu qui inter gentes habitas attendere debueras, ne dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum in ecclesiis, sed ad⁵ instruendas solummodo mentes fuit nescientium⁶ collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionis condidisses, sine dubio et ea que intendeabas salubriter obtinere, et collectum gregem non dispergere, sed potius poteras congregare, ut pastoris intemeratum excelleret nomen, non culpa dispensoris incumberet.

BD 3.36] IP 2.56

¹ Item de pict. CPB; De eodem M

² dir. CPB; om. M

³ enim CPB; om. FM

⁴ corr. fr. hac C

⁵ ad CPM; om. Fr

⁶ fuit nesc. CPB; nesc. fuit M

42

Ut non pro debito, episcopus de consecratione munus aliquod¹ requirat. Ex concilio Warmatiensi², cap. 1³

Placuit, ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas ecclesias episcopus invitatur, non quasi ex debito munus aliquod a fundatore requirat, sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur. Attamen unusquisque episcopus meminerit, ut non prius dedicet ecclesiam, nisi antea dotem basilice, et obsequium ipsius per donationem chartule confirmatum accipiat. Nam non levis est temeritas ista, si sine luminaribus vel sine substantiali sustentatione eorum qui ibidem servituri sunt, quasi domus privata consecratur ecclesia.

BD 3.37]

¹ mun. al. CP; al. mun. M

² War- CP; Wor- M

³ 1 CPL; 3 M

43 (PVM)

Vt ecclesiam in qua cadavera infidelium¹ sepulta sunt sanctificare non liceat². Ex concilio Agrippinensi, cap. 3

Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet. Sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, et rasis parietibus vel³ lignis eius loci, reedificetur⁴. Si hec consecrata prius fuit, missas in ea celebrare licet, si tamen fideles fuerint qui in ea sepulti sunt⁵.

BD 3.38] IP 2.23-4

¹ corr. fr. fid- P²; infid. before cadavera V

² Vt - lic. PV; Quod non licet consecrari ecclesiam ubi cadavera infidelium mortuorum sepulta fuerint, nisi eis eiectis et parietibus rasis M

³ vel PV; et M

⁴ -etur VM; -entur P

⁵ sep. sunt PV; sunt sep. M

44

De lignis dedicate ecclesie ad quos usus verti debeant¹. Ex decretis Higinii pape, cap. 3

Ligna² ecclesie dedicate non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium fratribus; in laicorum vero opera non debent admitti.

BD 3.39] IP 2.16 (De cons., dist. 1, c. Ligna.)

¹ De - deb. CP; Ad quos usus verti debeant ligna dedicate ecclesiae. M

² corr. fr. Signa B³

45[a] (PV)

Quid episcopo agendum sit¹ si plures heredes de una contenderint² ecclesia. Ex concilio Triburiensi, cap. 20

Si plures heredes contenderint de communi ecclesia, auferri iubeat episcopus reliquias sacras et ecclesiam claudi, donec communi consensu et consilio³ episcopi statuant ibi⁴ presbiterum, et unde vivat.

Fr's add. from P; BD 3.40] (16, q. 7, c. Plures.)

¹ ag. sit] sit ag. V

² de una cont.] cont. (corr. fr. conderint) in una V

³ consensu et consilio P; consilio et consensu V

⁴ ibi PV; inde Fr

45[b]

De eadem re¹. Ex decretis Gregorii pape, cap. 5²

De ecclesiis que inter coheredes sunt divise considerandum est, quatenus si secundum providentiam et admonitionem episcopi ipsi coheredes eas voluerint tenere,

¹ De ead. re CPF; Quid agendum sit de ecclesiis inter coheredes divisas, si eas honorifice tenere noluerint M; om. Fr

² Ex - 5 CPBM; Item Gregorius papa in decretis, cap. 5 Fr

et honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, in episcopi potestate maneat, utrum eas ita consistere permittat, aut reliquias inde auferre velit.

BD 3.41] (16, q. 7, c. Considerandum est.)

46

De ecclesiis inter heredes divisio¹. Ex concilio Mediomatricis, cap. 1²

Perlatum est ad sanctam sinodum, quod inter heredes ecclesie in rebus propriis constitute dividantur, et tanta per eandem divisionem simultas oriatur, ut de uno altari quatuor partes fiant, et singule partes singulos habeant presbiteros. Quod sine discordia et similitate nullo modo fieri potest. Unde nobis visum est, quod huiusmodi ecclesie inter heredes dividi non debeant, et si in contentionem venerint, et similitates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, precipiatur ab episcopo civitatis, ut nullo modo ibi missarum solempnia celebrentur, donec illi ad concordiam redeant, et pari voto atque consilio ecclesia illa sacerdotem canonice habeat qui libere suum ministerium ibi³ peragere possit.

BD 3.42]

¹ De - div. CP; De eadem re M

² -icis cap. 1 CPB; -icensi cap. 11 M

³ suum min. ibi CP; ibi min. suum M

47

Ut singuli presbyteri singulas habeant ecclesias. Ex concilio Dionysii pape. cap. 4¹

De ecclesiis ergo parochianis, unde apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter sint custodiende per Cordubensem provinciam, ac providende sacerdotibus, nihil tue charitati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris quod nos in Romana ecclesia nuper egisse cognoscitur. Ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus, et unicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochie terminos aut ius invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus², et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal eterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, ut non iudicium, sed gloriam pro suis actibus³ accipiat. Hanc quoque normam, charissime, te et omnes episcopos sequi convenit, et quod tibi scribitur omnibus quibuscumque potueris notum facias. ut non specialis, sed generalis fiat ista preceptio.

BD 3.43] IP 2.42 from Ecclesias vero singulas to actibus accipiat.

¹ Ut - eccl. Ex - 4 CPF; Bonum esse parochianas ecclesias more Romanae ecclesiae ordinari et custodiri. Ex 2 epist. Dionysi (-ysii papae Fr) ad Severum episcopum. M

² corr. fr. contemptus P

³ ss C

48

De eadem re¹. Ex concilio Remensi, cap. 2²

Unusquisque presbyter ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus ecclesiis ministrare presumat.

¹ De ead. re CP; Ut unusquisque presbyter una ecclesia sit contentus M

² 2 CPL; 3 M

BD 3.44] IP 2.43

49

Item ex eodem¹. Ex² concilio quod supra, cap. 8³

Sicut in unaquaque ecclesia presbiter debet esse, ita ipsa que sponsalis⁴ eius dicitur, non potest dividi inter plures presbiteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat. Unde interdicimus, ut nullus presumat ecclesiam inter duos vel plures dividere, quia ecclesia Christi uxor et sponsa esse debet, non scortum, sicut Calixtus papa testatur⁵.

BD 3.45] IP 2.44 (21, q. 2, c. Sicut in unaquaque.)

¹ ex eod. in mg. C

² om. R

³ Item ex eodem. Ex - 8 CP; Ut una ecclesia inter plures presbyteros non dividatur. Ex eodem concilio, cap. 9 M

⁴ sponsalis CPVL; om. B; sponsa vel uxor M

⁵ (epist. 2, c. 3) add. Fr

50

¹Ut unusquisque presbiter una ecclesia contentus sit². Ex eodem concilio, cap. 11³

Statutum est ut unaquaque ecclesia suum presbiterum habeat, ubi id fieri facultas providente episcopo permiserit.

BD 3.46]

¹ Item add. M

² eccl. cont. sit CPB; sit eccl. cont. M

³ 11 CPB; 10 M

51

¹De eadem re. Ex concilio Nannetensi, cap. 8

Sicut enim episcopus non plus potest habere² quam unam civitatem, et vir unam uxorem, ita presbiter unam tantum ecclesiam. Itaque nullus presbiter habere presumat duas ecclesias, si de statu suo gaudere desiderat.

BD 3.47]

¹ Item add. P?M, om. CRVBF

² pot. hab. CPBF; hab. pot. M

52

De eadem re¹. Ex concilio Meldensi, cap. 10

Si quis de ordine sacerdotali, contemptu minoris ecclesie, ambitiose et improbe ad potioem aspiraverit, canonica erga eum definitio conservetur, hoc² est ut utraque careat.

BD 3.48] IP 2.45 (7, q. 1, c. Si quis.)

¹ De ead. re CP; Quod nullus presbyter relicta sua ecclesia ad potioem aspirare debet M

² hoc CPB; id M

53

De eadem re¹. Ex decretis Calixti pape, cap. 4

Sicut alterius uxor nec adulterari ab altero, nec iudicari aut disponi, nisi a proprio viro eo vivente permittitur; sic nec uxor episcopi vel presbyteri quod eius ecclesia vel parochia indubitanter intelligitur) eo vivente ab altero diiudicari vel disponi, aut eius concubitu perfrui permittitur. Unde ait Apostolus, Alligata est uxor legi, quandiu vir eius vivit, eo defuncto soluta est a lege viri. Similiter et ecclesia, que uxor sacerdotis dicitur, eo vivente ei alligata est, eo defuncto nubat in Domino, id est regulariter. Si enim eo vivente alteri nupserit, adultera iudicabitur.

BD 3.49] (Ib., c. Sicut alterius.)

¹ De ead. re CPF; Quod sicut vivente viro uxor eius alteri nubere non permittitur, sic vivente presbytero ecclesia sibi commissa ab altero iudicari aut disponi non conceditur M

54

De ecclesiis seu¹ sanctis noviter inventis. Ex concilio Agrippinensi, cap. 5

De ecclesiis seu sanctis noviter sine auctoritate inventis², nisi episcopo probante in eius territorio minime venerentur, salva etiam de hoc et de omnibus ecclesiis canonica auctoritate.

BD 3.51]

¹ seu CP; vel M

² sine auct. inv. CP; inv. sine auct. inventoris M

55

Ut unaqueque ecclesia integrum mansum habeat sine servitio¹. Ex concilio Guarmatiensi cap. 18²

Sancitum est, ut unicuique ecclesie unus mansus integer absque ullo servitio attribuatur, et presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis, vel de hortis iuxta ecclesiam positus, neque de prescripto manso aliquod servitium faciant, preter ecclesiasticum. Et si quid amplius habuerint, inde senioribus suis debitum servitium impendant.

BD 3.52] Ctp 3.3.2 (23, q. 8, c. Mansus.)

¹ Ut - sev. CP; Quod presbyter de dotali manso nullum servitium facere debet, nisi ecclesiasticum M

² 18 CPL; 50 M

56

Ut nullus de dote ecclesie vel manso presbyterum¹ censum persolvere cogat². Ex concilio Meldensi, cap. 8

Iuxta sinodalia precepta decrevimus, ut nullus mortalium de agro ecclesiastico et manso, et mancipiis, vel si quilibet pro loco sepulture aliquid largitus fuerit ecclesie, neque de decimis et oblationibus fidelium quemquam presbyterorum aliquem censum persolvere cogat, nec quisquam cuiuslibet ordinis aut dignitatis sit, exinde

¹ -erorum FH

² Ut - cogat CPH; Ut nullus mortalium de dotali manso, vel mancipiis, vel decimis, vel oblationibus fidelium, vel de redditibus qui ecclesiis collati fuerint, quemquam presbyterorum aliquem censum persolvere cogat M

quicquam subtrahat, et redditionem quamcumque exigit temporalem. Quod si fecerit, communione usque ad satisfactionem privetur.

BD 3.53] Ctp 3.3.3

57

De altaribus que passim fiunt per agros¹. Ex concilio Africano, cap. 50²

Item placuit ut altaria que passim per agros et per vias tanquam memorie martirum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquie martiris condite³ probantur, ab episcopis qui locis eisdem presunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen⁴ admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria martirum probabiliter accipiat, nisi aut ubi corpus aut reliquie certe sunt, aut origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam que per somnia, et per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omnimodo⁵ reprobentur.

BD 3.54] IP 2.28 (De consec., dist. 1, c. Placuit.)

¹ De - agros CP; Ut nulla memoria martyrum probabiliter accipiat, nisi ubi corpus aut reliquiae certae sunt, aut ubi origo alicuius habitationis vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur M

² i H

³ corr. fr. cotidie P

⁴ tamen CP; tantum M

⁵ omnimodo CPF; omnino M

58

Ut martirum dignitatem nullus profanus infamet. Ex concilio Carthaginensi¹ cap. 3²

Martirum dignitatem nemo profanus infamet, neque³ passiva corpora, que sepulture tantum propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est, redigant⁴, ut aut insania precipitados, aut tali peccato discretos⁵, non ratione vel tempore competenti, quo martiria celebrantur, martirum nomine appellet. Aut⁶ si quis in⁷ iniuriam martirum claritati eorum adiungat insaniam⁸, placet eos, si laici sunt, ad penitentiam redigi; si autem clerici, post communionem⁹, honore privari. Universi dixerunt, Recte statuit sanctitas vestra. Et hoc singulis statutum¹⁰ est conciliis¹¹.

BD 3.55]

¹ corr. to -iensi C

² cap. 3 CP; I, cap. 2 M

³ ad add. M

⁴ -ant CP; -at M

⁵ tali pacto disc. CP; aliquo tali pacto aut alia ratione peccati discretos [disiunctos] M

⁶ Aut CP; At M

⁷ in RPBL; ad CM

⁸ insaniam CP; infamiam M

⁹ communionem CPVB; commonitionem et post cognitionem M

¹⁰ corr. fr. statum R

¹¹ Universi - vestra. Et hoc singulis statutum est (in add. C) conciliis CRPVB (cf rubr. to c 59); om. M. Et hoc - conc. as text CD; as first pt. of rubr. to c 59 PVB

59

Ut missarum sollempnia non ubique sed in locis ab episcopo consecratis¹ fiant. Ex concilio Triburiensi, cap. 4

Missarum sollempnia non ubicumque, sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus. Concedimus etiam, et² sicubi (quod nostris peccatis exigentibus perplurimum est factum) a Northmannis, et Flavis³, et a Bulgaris, et a malis Christianis seu alio qualicumque modo ecclesie fuerint incense et combuste, in capellis cum tabula consecrata, missas interim celebrare permittimus, donec ipse ecclesie restaurari queant. In itinere vero positus, si ecclesia defuerit, ut sub divo⁴ seu in tentoriis. Item⁵. Si tabula altaris consecrata⁶, ceteraque sacra mysteria⁷ ad id officium pertinentia affuerint, missarum sollempnia celebrare concedimus, aliter omnino interdicimus⁸.

BD 3.56] IP 2.30-31 (De cons., dist. 1, c. Missarum et c. Concedimus.)

¹ vel ubi ipse permiserit add. M, om. CP

² et CP; ut M

³ [Sclavis] add. Fr

⁴ divo CVBF; divio P; dio M

⁵ Item CPFr; om. M

⁶ alt. cons. CP; cons. alt. M

⁷ mist- CRPFH; minist- C²M

⁸ interdicimus CVBFM; intercidimus P

60

De missa non¹ celebranda nisi in sacrato loco². Ex decretis Felicis pape omnibus episcopis directis

Scripta sanctitatis vestre, que ad sedem apostolicam misistis super quibusdam consultis, quasi ad caput, ut inde acciperetis³ responsa, unde omnis ecclesia totius religionis sumpsit exordium, gratanter⁴ suscepi, et breviter vobis respondere curavi. De ecclesiarum⁵ enim consecratione, et de missarum celebrationibus, non alicubi quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota Novi et Veteris Testamenti precepta. Tabernaculum vero Moisen Domino precipiente fecisse, et sacrasse cum mensa, et altari eius, et cereis⁶ vasis et utensilibus, ad divinum cultum explendum legimus; et non solum divinis precibus eas⁷ sacrasse, sed etiam sancti olei unctione Domino iubente perlinisse⁸ novimus. Qualiter autem hec facta sunt, et quomodo ipsa sacra non alii quam sacerdotes unctione delibuti, Dominoque cum vestibus sanctis sacrati et Levite tractabant, ferebant, erigebant et deponebant, in ipsis institutionibus que iubente Domino per Moisen conscripte sunt, in lege Domini reperitur. Qualiter ergo regum piissimus David amplificaverit cultum Dei, et templum Domini edificare voluit, sed propter multum sanguinem quem effuderat prohibitus est, et ipse collegerat expensas; Salomon quoque, filius eius, idipsum quod ipse facere optaverat, iubente et auxiliante

¹ ss V²

² De - loco CP; Missam nisi ex magna necessitate, nonnisi in sacrato loco esse celebrandam M

³ acc- CP; rec- M

⁴ corr. fr. -tes M^e

⁵ corr. fr. ecclesiasticarum M^e

⁶ cereis CP; ceteris M

⁷ eas CP; ea M

⁸ corr. to -ivisse C²

Domino perfecit, et templum cum altari et reliquis ad divinum cultum peragendum, consecravit⁹.

(*Foelix papa 4, epist. 1*). *BD 3.57*] *IP 2.33* from *De ecclesiarum enim to perlinisse novimus (De cons., dist. 1, cap. 1)*

⁹ (III Reg. per. totum) *add. Fr*

61

Item de locis non consecratis¹. Ex epistola Felicis quarti pape² diversis episcopis missa

Iudei ergo loca in quibus Domino sacrificabant³ divinis habebant supplicationibus consecrata, nec in aliis quam Deo dicatis locis munera Domino offerebant. Si enim Iudei qui umbre legis deservebant, hoc faciebant, multo magis quibus veritas patefacta est, et gratia et veritas per Iesum Christum data est, templa Domino edificare, et prout melius possumus ornare, eaque divinis precibus, et sanctis unctionibus suis cum altaribus et vasis, vestibis quoque et reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus devote et solempniter sacrare, et non in aliis locis quam Deo sacratis ab episcopis, et non a chorepiscopis⁴, qui sepe prohibiti sunt, nisi, ut predictum est, summa exigente necessitate, missas celebrare nec sacrificia Domino offerre debemus. Et hoc cum summa necessitas agere compulerit, non in domibus, quia in sacris canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt, sed in tabernaculis, divinis precibus a pontificibus dedicatis, et in mensis Domino sacratis, et sacra unctione a pontificibus delibutis, pro summa, ut prefixum est, necessitate, et non pro libitu cuiusquam et pigritia agatur. Sanctius⁵ est enim missam non cantare aut non audire quam in his locis ubi fieri non oportet, nisi ut sepe dictum est, pro summa contingat necessitate, quoniam necessitas legem non habet. Unde scriptum est, Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in omni loco quem elegerit Dominus Deus tuus. Et in Exodo legitur, Vos vidistis quia de celo locutus sum vobis. Non facietis deos argenteos, neque deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, et offeretis super illud holocausta et pacifica vestra, oves vestras et boves in omni loco in quo fuerit memoria nominis mei. Et sicut non alii quam Domino sacrati sacerdotes debent missas cantare, nec sacrificia super altare offerre; sic nec in aliis quam in prefatis Domino sacratis locis missas cantare, aut sacrificia offerre licet⁶. Sic autem legitur in concilio Laodicensi capitulo vigesimo sexto. Quod si hi qui non sunt ab episcopis ordinati, tam in ecclesiis quam in domibus exorcizare non possunt, multo magis maioris gradus ministeria, nisi ab eis qui ad eos gradus sunt sacrati, quibus fungi debent, vel officia agi vel sacrificia offerri non licet. Quod autem, ut paulo superius prelibatum est, oblationes in domibus offerri non debent; in eodem concilio capitulo 58, prohibitum habetur ita. Non oportet in domibus oblationes celebrari ab episcopis vel presbiteris.

(*Ibidem.*) *BD 3.58a*] (*De cons., dist. 1, c. Sicut non alii.*) (*dist. 69, Non oportet.*)

¹ Item - cons. CP; De eadem re M

² quar. pape CPB; pape quar. M

³ Dom. sac. CPB; sac. Dom. M

⁴ et non a chor. *suppl.* M^e

⁵ [Satius] *add. Fr*

⁶ [licebit] *add. Fr*

61A (B)¹

Solempnitates vero dedicationis ecclesiarum et sacerdotum per singulos sollempniter sunt celebrande ipso Domino exempla dante, qui ad festum dedicationis templi id facere dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est, Facta sunt encenia Ierosolimis et hiemps erat, et ambulabat Iesus in [templo] in porticu Salomonis. Quod autem octo dierum [sint encenia] celebranda in libro Regum peracta dedicatione templi reperietis. De ecclesiarum vero consecratione quotiens dubitatur et nec certa scriptura nec [certi testes] existunt a quibus consecratio sciatur, absque dubitatione scitote eas esse sacrandas, nec talis trepidatio [faciat] deteriorationem quoniam non monstratur esse iteratum quod nescitur factum. His fratres testimoniis scripturarum ab [apostoli]ca auctoritate consultis vestris breviter respond[isse] sufficiat, vobis tamen providendum est et omnibus [predi]candum ut illicita non agantur.

BD 3.58b (cf 3.24 above)]

¹ with no break in text

62

Quod non liceat missas celebrare nisi in locis ab episcopo civitatis consecratis¹. Ex decretis Clementis pape, cap. 22²

Hic ergo, hoc est, in presenti vita positos, oportet vos agnoscere voluntatem et preceptum Dei, ubi agendi et sacrificandi sit locus, quoniam in aliis locis sacrificare, et missas celebrare non licet, nisi in his quibus proprius episcopus iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrati fuerint³. Aliter enim non sunt hec agenda, nec rite celebranda, docente Novo et Veteri Testamento. Hec apostoli a Domino acceperunt, et nobis tradiderunt; hec nos docemus, vobisque et omnibus absque reprehensione tenere et docere⁴, quibus agendum est, mandamus. (*epist. 3*) *BD 3.59] (De cons., dist. 1, c. Hic ergo, id est.)*

¹ Quod - cons. CP; Item de eadem re M

² 22 CPB; 32 M

³ [consecratus fuerit] *add. Fr*

⁴ ten. et doc. *over erasure C*

63

De eadem re¹. Ex concilio Laodicensi, cap. 58

Quod non oportet in domibus oblationes celebrari ab episcopis, vel presbiteris. *BD 3.60]*

¹ De ead. re CP; Item de eodem M

64

Item de eadem re¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 4

Audivimus quod quidam laici in domibus propriis precipiant presbiteris suis missas celebrare, ut inter canum discursus, et scortorum greges sanctitatis misteria polluantur magis quam consecrentur. Quapropter precipimus, ut nullus presbiter extra

¹ ead. re CP; eodem M

ecclesiam presumat missam cantare, nisi forte itineris necessitas exposcat in tentorio, aut sub divo² in loco nitido, et longe ab omni immunditia remoto, missas permittimus celebrare, et hec nullatenus sine tabula consecrata.

BD 3.61]

² divo CP; clivo L; dio M; [divo] *add. Fr*

65

Ut¹ ante horam diei tertiam non sint misse² celebrande. Ex³ epistola⁴ Telesphori pape, cap. 6

Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrande; quia eadem hora et Dominus crucifixus est, et super apostolos sanctus Spiritus⁵ descendisse legitur, excepta nocte Nativitatis.

BD 3.63] IP 2.40

¹ Ut CRPH; Quod LM

² non sint missae CPH; missae non sint M

³ Ex RP²LHM; De C

⁴ epistola CPH; concilio L

⁵ super ap. s. S. PVM; s. S. super ap. CRF; S. s. super ap. H

66

Ut pro fidelibus defunctis singulis diebus missas celebrari liceat¹. Ex concilio Cabilonensi cap. 39²

Visum preterea nobis est ut in omnibus missarum solempnitatibus pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus, et pro quibuslibet necessitatibus deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi debet quin pro animabus fidelium preces Domino in missarum solempnibus fundantur. Antiquitus igitur hunc morem sancta tenet ecclesia, ut missarum solempnibus et aliis precibus, Domino spiritus quiescentium commendentur, dicente beato Augustino³, Non sunt pretermittende supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana et catholica societate laudamus. Defunctis etiam tantis hominibus, eorum sub generali commemoratione suscepit ecclesia memoriam, ut quibus ad ista desunt parentes aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab una eis exhibeatur pia matre communi.

BD 3.64] (De cons., dist. 1, c. Visum preterea nobis.)

¹ Ut - lic. CP; Quod singulis diebus missas in memoriam fidelium defunctorum liceat celebrare M

² 39 CVHM BD; 38 P

³ (l. De cura pro mortuis agenda, c. 4) *add. Fr*

67

Ut¹ missa mortuorum pro omnibus Christianis sit cantanda. Ex dictis Dionisii Areopagite

Dionisius Areopagita dicit, blasphemias Deo facere, qui missas offert pro malo homine. Augustinus dicit, pro omnibus Christianis esse faciendum quia vel eis proficit, aut offerentibus proderit.

¹ Ut CP; Quod M

BD 3.65]

68

Ut institutiones missarum sicut¹ in metropoli fiunt², sic et in reliquis³ comprovincialibus ecclesiis⁴. Ex concilio Gerundensi, cap. 6⁵

Ut institutiones missarum, sicut in metropolitana ecclesia fiunt, ita in Dei nomine in omnibus comprovincialibus ecclesiis, tam ipsius misse ordo, quam psallendi vel ministrandi consuetudo servetur.

BD 3.66] IP 2.30A (De cons., dist. 2, c. Institutio)

¹ inst. - sicut CP; sicut missarum institutiones M

² fiunt CPH; om. M

³ et in rel. CP; et rel. H; in omnibus M

⁴ fiant add. M, om. CRPH

⁵ 6 CPHL; primo M

68A

F² (mg) cap. lv Ex dec' Urb' pape ii, cap. xx

Ut in sabbato Pasche officium non celebretur usque ad occasum solis et ortum stellarum, quia noctis est illud officium, non diei.

Somerville, Decreta 112 from BN lat. 9631 fo. 48v (cp. xxi)

69

Ut preces et prefationes que in concilio probate non fuerint, non celebrentur. Ex concilio Africano, cap. 64

Placuit etiam hoc, ut preces que probate fuerint in concilio sive prefationes, sive commendationes, seu manus impositiones ab omnibus celebrentur, nec alie omnino contra fidem proferantur, sed quecumque cum prudentioribus fuerint collate¹ dicantur.

(Sub Bonifacio I, et Celestino I, c. 70.) BD 3.67]

¹ collate CPBH; collectae [collate] M; collate [collectae] Fr

70

Ut nullus presbiter solus missam cantare presumat¹. Ex concilio Nannetensi, cap. 30

Definivit sanctum concilium, ut nullus presbiter solus presumat missam cantare². Cui enim dicit, Dominus vobiscum, Sursum corda, aut Gratias agamus Domino Deo nostro, cum nullus sit qui respondeat; aut, in canone, Et omnium circumstantium, cum nemo adsit. Aut quem invitat ad orationem, cum dicit Oremus, cum nullus sit qui secum oret? Aut ergo ista penitus reticenda sunt, et non solum non erit perfectum sacrificium, verum etiam incurret (quisquis ille est) illam terribilem sententiam, Si quis tulerit de hoc, tollat Deus partem eius de libro vite, aut si hec muris et parietibus insusurraverit, ridiculosum erit. Quapropter illa periculosa superstitio, maxime a monasteriis monachorum exterminanda est. Provideant autem

¹ cant. pres. CPH; audeat celebrare M

² cant. CP; celebrare [cantare] M

prelati ut presbyteri in cenobiis et in aliis ecclesiis cooperatores habeant in celebratione missarum. Si quis hec transgressus fuerit, ab officio suspendatur.

BD 3.68] (17, q. 4, c. Definivit.)

71

Ut in ecclesia nil aliud agatur, nisi ad quod facta est. Ex dictis sancti Benedicti

Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur quam quod ministeriis conveniat¹.

(cap. 52 sue regule). BD 3.81] (Dist. 42, c. Oratorium.)

¹ -iat CPM; -it *Fr*

72

De¹ eadem re. Ex dictis² Augustini

In oratorio preter orandi psallendique Deo cultum, penitus nihil agatur, ut nomini huic et opera iugiter impensa concordent.

BD 3.80]

¹ De CM; Ex P

² sancti *add. M, om. CP*

73

¹De eadem re². Ex concilio Laodicensi, cap. 28

Quod non oporteat in domiciliis divinis, id est in ecclesiis, agapem³ fieri⁴ intra domum Domini comedere vel cubitus⁵ sternere.

BD 3.82] (Dist. 42, c. Non oportet.)

¹ Item *add. M*

² Ut in ecclesia nil aliud agatur, nisi ad quod facta est (*cf c71*) H

³ -em CP; -es M

⁴ et *add. M, om. CP*

⁵ vel cub. CP; et accubitus M

74

Ut nullus in ecclesia convivetur¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. 28

Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitii necessitate illic reficiantur; populi etiam ab huiusmodi conviviiis, quantum fieri potest, prohibeantur.

BD 3.83]

¹ conv. CP; tabernas constituat M

75

Ut nullus in ecclesia tabernas constituat¹. Ex concilio Turonensi, cap. 2

Perlatum est ad sanctam sinodum, quod quidam presbiteri in ecclesiis sibi commissis tabernas (quod nefas est) constituunt, ibique per caupones vinum vendant, aut vendere permittant, et ubi tantummodo orationes et verbum divinum, Deique laus debuerat resonare, ibi comessationes et ebrietates fiunt, ibi risus, et plausus, et verba turpia, ibi rixe et contentiones resultent. Quod quam sit Deo contrarium, Dominus Iesus demonstrat, qui cum venisset in templum, vendentes et ementes, et nummularios sedentes, facto funiculo, omnes eiecit de templo. Si enim ea que licite vendi videbantur in templo, et ad hoc emebantur, ut in eodem templo offerrentur Domini, ipse foras eiecit, quid putas de tam pestifera presumptione et Dei contemptu fiet? Et si non solum sacerdotibus, sed etiam omnibus clericis precipitur ne tabernas ingrediantur, quis audire potest, ut ecclesie Dei taberne fiant? Itaque interdicat per omnia sinodus, ne hoc in posterum ullatenus fiat. Quod si factum fuerit, presbiter deponatur, laici communione privati ab ecclesia quam dehonestaverunt, expellantur.

BD 3.84]

De eadem re. Ex eodem concilio, cap. 3

Si enim domus Dei orationis domus² vocatur, hoc debet esse quod dicitur, nec ibi aliud debet geri aut recondi. Ubi enim corpus Domini consecratur, ubi angelorum presentia non dubitatur adesse, ubi sanctorum reliquie recondite venerantur, nec quicquam inhonestum appareat, quod oculos ad oraculum venientium offendat, ne quid videatur ibi quod ad lucrum temporale pertineat, sed omnia sancta, omnia munda, et tantummodo ad ecclesiasticum ministerium pertinentia.

BD 3.85]

¹ Ut - const. CP; De eodem M

² or. dom. CP; dom. or. M

76

Ut unicuique in domo sua orare liceat¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 3

Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi² orare, missas autem ibi celebrare non licet.

BD 3.86] IP 2.39 (De cons., dist. 1, c. Unicuique.)

¹ Ut - lic. CP; Quod unicuique fidelium licet oratorium in domo sua habere, missas autem ibi non licet celebrare M

² erasure follows C

77

Ut canticum turpe circa ecclesias non fiat¹. Ex concilio Cartaginensi²

Canticum turpe atque luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesie omnino contradicimus, quod ubique vitandum est.

BD 3.87] IP 2.54

¹ Ut - fiat. CP; Canticum luxuriosum circa ecclesias et atria omnino prohibendum est M

² Cart. CPL; Magontiensi I, cap. 48 M.

78

Ut sanctorum reliquie in oratoriis villaribus non ponantur¹. Ex concilio Epaonensi², cap. 25

Sanctorum reliquie in oratoriis villaribus non ponantur³ nisi forsitan clericum cuiusque parochie vicinum esse contingat, qui sacris pignoribus⁴ psallendi frequentia famuletur.

BD 3.88]

¹ Ut - pon. CP; Sanctorum reliquias in oratoriis villaribus sine praesentia clerici parochiani, non esse ponendas M

² Epaon- CPVB; Epam- RH; Epaun- M

³ Ex - 25. Sanct. - pon. in mg. C²

⁴ [cineribus] add. M

79

Ut sedes episcopalis si necessitas fuerit in alium locum transferatur¹. Ex registro Gregorii pape ad Iohannem Bellitranensem episcopum

Temporum qualitas admonet episcoporum² sedes antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia, que securiora putamus eiusdem dioceseos loca transponere, quo et habitatores securius degere, et barbaricum possit periculum facilius declinari. Propterea te Iohannem fratrem coepiscopumque nostrum Bellitranensis³ civitatis, sedemque tuam, in loco qui appellatur Renati ad sanctum Andream apostolum precipimus exinde transmigrare; quatenus, et ab hostilitatis incursu liberior existere valeas; et illic consuetudinem solempnium festorum disponas.

(l. II, epist. 11). BD 3.89] IP 2.37 (17, q. 1, c. Temporis.)

¹ Ut - transf. CP; Sedes episcoporum ad securiora loca propter diversas necessitates posse transferri M

² -orum CPM; -um Fr

³ Bell- RPHM; Bull- C

79A (FH)

Gr' Christiano¹

Si in eodem loco nullum corpus constat humatum, sanctuaria predictorum martyrum cum reverentia sine ambiguitate suscepta diligenter consecrabis.

¹ Christiano H; C<h>ristanto episcopo F

80

De mutandis sanctis locis¹. Augustinus dicit²

Tribus causis loca³ sanctorum transmutanda sunt. Primo cum necessitas persecutorum loca eorum gravaverit. Secundo cum difficultas locorum fuerit. Tertio cum malorum societate gravantur.

BD 3.90] IP 2.38 (De cons., dist. 1, c. Tribus ex causis.)

¹ De - loc. CP; Tribus de causis loca sanctorum transmutanda esse M

² Aug. dic. CP; Divus Augustinus M

³ over erasure C

81

*Quod translatio martirum interdum cum sanctis migret, interdum in loco permaneat*¹.
*Ex dictis Hieronimi*²

Notandum cum transferuntur aliqui de martiribus, cum his honor commigrat; aliis vero transmutatis honor in locis eorum esse non cessat.

BD 3.91]

¹ Quod - perm. CP; Quod in translatione martyrum honor cum eis transmigrat. M

² Ex - H. CP; D. Hieronymus M

82

*Quod sanguis martirum consecrat*¹ *locum, non locus sanguinem. Ex dictis Augustini*

Sanguis martirum consecrat locum, non locus sanguinem. Si aliquis dixerit², Mea est ecclesia, dices illi quod in Cantico legitur, Una est columba mea, et unus dilectus meus, et dices illi, Apertum est, filium occidi in sinu matris et nutricis sue; tamen scias nutricem tantum pollutam esse pro hac pollutione consecratam, filium autem mortuum esse.

BD 3.92]

¹ -et CP; -at M

² -erit CPM; -it Fr

83

*Quid*¹ *sit basilica. Ex dictis Isidori*²

BACYΛHION³ Grecorum rex erat. Hinc etenim basilica regalis, quia in primis temporibus reges tantum sepetiebantur in ea. Ideo nomen sortita est. Nam illis temporibus ceteri homines sive igne combusti, sive acervo lapidum sepulti sunt.

BD 3.93]

¹ Quid CPL; Unde dicta M

² Ex - Is. CPL; Isidorus M

³ BACYΛHION PV; BACYNΩN C; BACYMVN R; BACYTWN L; Basileon M

84

De illis qui domum Dei contemptibilem faciunt. Ex concilio Gangrensi, cap. 5

Si quis docet domum Dei contemptibilem esse, et conventus qui in ea celebrantur, anathema sit.

BD 3.94] (Dist. 30, c. Si quis docet.)

85

*Ut ecclesia seculari potentia minime pervadatur*¹. *Ex canone apostolorum, cap. 31*

Si quis episcopus secularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant.

BD 3.109] (16, q. 7, Si quis episcopus.)

¹ Ut - perv. CP; Quid faciendum sit episcopo qui ecclesiam per saeculares potestates obtinuerit M

86

De presbiteris qui ecclesias per precium adquisierunt¹. Ex concilio Maguntensi², cap. 5

Quicumque presbiter per pretium ecclesiam fuerit adeptus, quando contra ecclesiastice regule disciplinam agere dignoscitur, et qui alium presbiterum legitime ad ecclesiam ordinatum per pecuniam expulerit, eamque sibi taliter vindicaverit, omnibus modis³ deponatur.

BD 3.110]

¹ De - adq. CP; Quid agendum sit de presbytero, qui alium presbyterum de ecclesia ad quam legitime ordinatus est, per pecuniam abstulerit M

² secundo add. M, om. CP

³ omnibus modis CFM; omnimodis PV

87

Ut nullus laicus ab ecclesia sua presbiterum eicere audeat¹. Ex eodem concilio, cap. 29²

Ut laici presbiteros non eiciant de ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

BD 3.111] IP 2.47

¹ Ut - aud. CP; Ut laici presbyteros de ecclesiis non eiciant M

² 29 CM; 28 PV

88

Item de illis qui presbiteris ecclesias auferunt¹. Ex concilio Cabilonensi², cap. 42

Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate, et (quod est gravius) ducti cupiditate, presbiteris quibuscumque absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula servata, nullus absque consensu episcopi cuilibet presbitero ecclesiam det. Quam si iuste adeptus fuerit, hanc nonnisi culpa gravi, et coram episcopo canonica severitate amittat.

BD 3.112] IP 2.46 (16, q. 7, c. Inventum est.)

¹ Item - auf. CP; Ut nulli absque consensu episcopi liceat presbytero ecclesiam dare vel auferre M

² II add. M, om. CP

89

Ut nullus aliquod munus propter ecclesiam a presbitero requirat¹. Ex concilio Maguntensi²

Ut nullus omnino munera exigit a presbiteris propter commendationem ecclesie.

BD 3.113] IP 2.48

¹ aliq. - req. CP; a presbytero propter commendationem ecclesiae munus aliquod exigit M

² II, cap. 30 add. M, om. CP

90

De eadem re¹. Ex concilio Rothomagensi, cap. 5

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum, ut si quis presbiter inventus fuerit alicui clerico aut² laico munera dare aut dedisse, aut aliam³ pecuniam tribuere, ut alterius presbiteri ecclesiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina, seu presumptione, turpis lucri gratia, deiciatur a clero et alienus existat a regula.

BD 3.114] IP 2.49

¹ De - re CP; Quod deponendus est presbyter qui alicui vel clerico vel laico pro investitura ecclesiae aliquid dederit M

² aut CBM BD; vel PV

³ aliam CP; aliquam M; [aliam] add. Fr

91

Ut presbiteri plebes ammoneant ut linteamina altaris preparent¹. Ex concilio Remensi, cap. 4

Ut presbiteri per plebes suas feminas² predicent ut linteamina in altaria preparent.

BD 3.115]

¹ Ut - praep. CP; Ut presbyteri per parochias foeminas admoneant ut ad altaria linteamina praeparent M

² -as CPB; -is M

92

Ut episcopi provideant quid presbiteri dominis suis pro ecclesiis facere debeant¹. Ex concilio Arelatensi, cap. 3

Ut episcopi provideant, quem honorem presbiteri pro ecclesiis suis² debeant.

BD 3.116]

¹ quid - deb. CP; quem honorem presbyteri pro ecclesiis dominis suis debeant M

² suis CP²VB; om. P; dominis suis M

93

¹Ex concilio Aurelianensi, cap. 10

Ut nullus presbiter ad introitum ecclesie exenia² donet.

BD 3.117]

¹ Ut nullus presbyter ad introitum ecclesiae pretia donet. add. M, om. CP

² exen- CRPV; xen- FHM

94

De presbiteris nichil habentibus quando ordinantur¹. Ex concilio Remensi, cap. 6

Investigandum est, si nihil patrimonii habens presbiter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum, postea emerit predia, cuius iuris sint, quoniam ecclesie ad quam de nihil habenti promotus est esse debent iuxta canonicam auctoritatem.

BD 3.118] IP 2.50

¹ De - ord. CP; Quod praedia quae presbyter emerit ecclesiae esse debent, ad quam nihil habens accessit M

95

De eadem re. Ex concilio Arausico¹, cap. 54

Presbiter cum diocesim tenet, de his que emerit ad ecclesie nomen scripturam faciat, ut ab eius quam tenet ecclesie ordinatione non discedat.

BD 3.119] IP 2.51 (12, q. 4, c. Presbyter.)

¹ Arausico CP; Agathensi M

96a

De eadem re¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. 47²

Placuit ut episcopi, presbiteri, diaconi, vel quicumque clerici³ qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quecumque predia sui nominis comparant tanquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt eadem ipsa contulerint.⁴ Si autem ipsis propria liberalitate alicuius, vel successione cognationis, aliquid evenerit, faciant inde quod velint.

BD 3.120] IP 2.52

96b

De eadem re. Ex eodem, cap. 48

Ut unusquisque presbiter res quas post diem consecrationis acquisierit, proprie ecclesie relinquat.

BD 3.121] IP 2.53

96c

De eadem re. Ex concilio Toletano

Ceterum presbiter, si post ordinationem aliquid acquisierit, illud observandum est quod in canonibus de consecratis et nihil habentibus constitutum est.

BD 3.122]

96d

De presbiteris qui ex redditibus ecclesie res sibi comparaverint et structuram ibi fecerint et mulieres ibi posuerint⁵. Ex concilio Remensi, cap. 10

Inquirendum est si aliquis presbiterorum de redditibus ecclesie vel oblationibus ac votis fidelium alio nomine res comparaverit, et ibi structuram fecerit, vel que ad ecclesiam pertinent ibidem collocaverit, et mulierum frequentationem inibi fieri permiserit, vel (quod turpius est) tales mulieres ibidem habuerit, que lanificium suum

¹ De - re CP; Ut episcopi, presbyteri, diaconi, vel quicumque clerici praedia, quae comparaverint, postquam ad aliquam ecclesiam titulati sunt, ecclesiae relinquere debeant; de his autem quae iure haereditario, vel aliquorum largitione habuerint ad voluntatem suam disponant M

² cap. 47 CP; III, cap. 49 M

³ corr. fr. cleri P

⁴ FH end cap. 96 here

⁵ De - pos. CP; om. M

exerceant, et curam domus agant, et in eadem presbiter frequenter veniens manserit, et contra decreta canonum hoc malum agat, quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine presbiter fenus exercere debet, multo minus fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis, quando hoc sacrilegium est, et par crimen⁶ Iude sit, qui sacras oblationes asportabat et furabatur.

BD 3.123] (12, q. 3, c. Placuit.)

⁶ par crim. CP; pars criminis M; [par crimen] *add. Fr*

97

¹*Gelasius Maximo et Eusebio episcopis*

Licet regulis contineatur antiquis, parochias unicuique ecclesie pristina dispositione deputatas, nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam exempli mali temeritate crescente ubique universalis confusio nasceretur; tamen etiam decretis nostris ante non multum temporis destinatis, omnia iussimus que taliter fuerant invasa restitui. Sed quia temeritas pervadentium, legem sibi putat posse generari, si sceleri suo pertinaciam retentionis adiungat, ea que inter fratrem et coepiscopum nostrum Constantium Camiscane ecclesie sacerdotem, et directos ab Anconitano pontifice decrevimus, per vos impleri cupimus. Tunc formam in ceteris cognitionibus, que sit sequenda perscripsimus. Nulla igitur presumptione statum parochiarum, qui perpetue etatis firmitate duravit, patimur immutari, quia neque negligentia pontificis, neque temporalis obiectio, que per incuriam forte generatur, nec ignavia faciente consensus, nec subripiante supplicatione preceptio divellere potest semel diocesim constitutam, ex qua semper ad generationem atque consignationem plebs devota convenit.

Ctp 1.46.25 (16, q. 3, c. Licet regulis.)

¹ Parochias unicuique ecclesie pristina dispositione deputatas, perpetua firmitate inconvulsas permanere debere *add. as rubr. M*

98

¹*Iohannes octavus in libro Gothice legis*

Iohannes episcopus servus servorum Dei omnibus episcopis, comitibus, vicecomitibus, centenariis, iudicibus catholicis, in Hispania et Gothia, et provinciis degentibus, omnique populo occidentali catholico, salutem et apostolicam benedictionem. Noveritis, dilectissimi filii, quia nos pro statu sancte Dei ecclesie iussimus congregari sinodale concilium, apud urbem Trecas, ubi sedentibus nobis in corona, venit ante presentiam nostram filius noster Sineboldus sancte prime sedis Narbonensis episcopus, cum suis suffraganeis episcopis, et detulit nobis librum Gothice legis, ubi nihil habebatur de sacrilegiis, et in eisdem legibus scriptum, ut cause, quas ille leges non habent, non audirentur a iudicibus illius patrie, atque ita ius sancte ecclesie suffocabatur ab incolis Gallie, et Hispanie provinciis. Unde nostra serenitas cum prescriptis episcopis inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano² imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leniorem legem precepimus

¹ De compositione sacrilegii, et quot modis sacrilegium fieri possit *add. as rubr. M*

² Iustiniano PVF; Iustianiano C; Iustinianiano M

esse tenendam, que a Carolo est constituta pio principe, de compositione sacrilegii, videlicet in triginta libras argenti examinati, id est, sexcentorum solidorum summam argenti purissimi; ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leniorem compositionem emendet ipsis episcopis vel abbatibus sive personis, ad quos querimonia sacrilegii iuste pertinuerit, et si ipse reus sacrilegii facere noluerit, tandiu excommunicationi subiaceat, usquequo predictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et himnis non deferatur ad sepulturam; et precipimus, ut in fine codicis legis mundane scribatur hec lex. *Huc usque lex pape*. Sacrilegium enim committitur, si quis infregerit ecclesiam, vel triginta ecclesiasticos passus qui in circuitu ecclesie fuerint, vel in domibus que infra predictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo vel auferendo, seu qui iniuriam vel ablationem³ rerum intulerit, clericis arma non ferentibus vel monachis sive Deo devotis omnibus⁴, ecclesiasticis personis. Non enim capelle que infra ambitum murorum⁵ castellorum sunt, mittuntur vel ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. Non sacrum vero de non sacro, quia non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem patrie.

CB Varia 1B 20] Ctp 3.3.4-5; IP 2.80 from inspectis legibus Romanis to scribatur hec lex, 2.79 from Sacrilegium enim to end.

³ *corr. fr. obl- P*

⁴ *omnibus CP; hominibus M*

⁵ *corr. to multorum P²*

99

De duobus episcopis altercantibus de parochia cuiusdam basilice¹

Inter memoratos fratres nostros Fulgentium Astigitano² et Honorium Cordubensem episcopum discursio agitata est propter parochiam basilice cuiusdam, quam horum alter Celtasensem asseruit. Et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio vindicata est, cuius quamvis vetusta retentione nullum iuris preiudicium afferret, ideoque ne in dubium ultra inter eos nostra devocaretur sententia, prolatis canonibus, sinodalia decreta perlecta sunt, quorum auctoritas premonet ita oportere inhiberi cupiditatem, ut ne quis terminos usurpet alienos. Ob hoc placuit inter alternas partes inspectionis viros mittendos, ita ut diocesis possidentis (si tamen basilicam, veri signi limes provisus monstraverit) ecclesie cuius est ius retentionis, sit eternum dominium. Quod et si limes legitimus eandem basilicam non concludit, et tamen longi temporis probatur obiecta prescriptio, appellatio presentis episcopi non valebit, quia illi tricennalis obiectio sitientium imponit. Hoc etiam et secularium principum edicta precipiunt et presulum Romanorum decrevit auctoritas. Si vero infra metas tricennalis temporis extra alios terminos basilice iniusta retentio reperitur, repetentis episcopi iuri sine mora restituatur.

BD 1.69] Ctp 3.3.6 (16, q. 3, c. Inter memoratos.)

¹ *et quod tricennalis quieta possessio omnem objectionem excludat add. M*

² *-ano CP; -anum M*

100

¹*Ex libro Capitulorum*

Pervenit ad nos quod a quibusdam temeratoribus dicatur non plus immunitatis nomine complecti, quam claustra monasterii, cetera vero quamvis ad easdem ecclesias vel monasteria pertineant, extra immunitatem esse. Propter hoc volumus atque decernimus, ut omnes intelligant non solum claustra monasterii vel ecclesie, atque castitia ecclesiarum sub immunitatis defensione, consistere, verum etiam domus, et villas, et septa villarum, et piscatoria manufacta, et quicquid fossis aut sepibus, vel etiam alio clausarum genere² precingitur, eodem immunitatis nomine contineri. Et quicquid infra huiusmodi munimenta ad ius earumdem ecclesiarum vel monasteriorum pertinentia, a quolibet homine nocendi, vel dampnum inferendi causa, spontanea voluntate committitur, in hoc facto immunitas fracta iudicatur. Quod vero in agros, et campos, et silvas, que sine laborationibus sunt, et nullo modo munitione cinguntur, casu (sicut fieri solet) a quibuslibet hominibus aliquod dampnum factum fuerit, quamvis idem ager, aut campus, vel silva ad ecclesiam vel monasterium preceptum immunitatis habentem pertineat, non tamen in hoc immunitas fracta iudicatur, et ideo non sexcentorum solidorum compositione, sed secundum legem que in eodem loco tenetur is multandus est, qui scandalum vel dampnum in tali loco fecisse convictus fuerit.

BenL 1.279(E)]

¹ Quid immunitatis nomine comprehendatur, et quae sit in fractae immunitatis compositio. *add. as rubr.* M

² genere CPB; nomine [genere] M; genere [nomine] *Fr*

101

¹*Gregorius Ianuario episcopo Sardinie*

Prave² nimis et procul est a sacerdotis officio, pretium de terra concessa putredini querere, et de alieno velle facere luctu compendium. Hoc autem vitium, et nos postquam Deo auctore ad episcopatus honorem accessimus, de ecclesia nostra omnino³ vetuimus, et pravam denuo consuetudinem nequaquam usurpari permisimus, memores quia dum Abraham a filiis Ephron, hoc est a filiis Seor, sepulcrum pretio ad humandum corpus coniugis postularet, pretium accipere renuit, ne commodum videretur de cadavere consecutus. Si ergo tante considerationis paganus vir fuit, quanto magis nos qui sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? unde ne hoc avaritiae vitium, vel in alienis denuo temptari presumatur, admoneo. Sed si quando aliquem in ecclesia vestra sepeliri conceditis, si quidem parentes ipsius, vel proximi, vel heredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipere non vetamus. Peti vero, aut aliquid exigi omnimodo⁴ prohibemus, ne quod valde irreligiosum est, aut venalis (quod absit) dicatur ecclesia⁵, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis quolibet modo compendium querere. (*lib. VII Registri, epist. 55*). *Ctp 1.55.82] IP 2. 27 from Peti vero (13, q. 2, c. Questa.)*

¹ Nullum pretium pro loco sepulturae aliquo modo exigendum esse. *add. as rubr.* M

² Grave H

³ *in mg.* C²

⁴ omnimodo CP; omnino M

⁵ dic. eccl. CP; eccl. dic. M

102*¹Carolo regi Leo quartus²*

Contra sanctorum patrum censuras videtur existere, si secularis homo vel laicus, presbyteros ab ecclesiis in quibus tempore ordinationis eorum denominati, vel introducti fuerunt, nitatur expellere.

Ctp 1.60.14]

¹ Ne laici presbyteros ab ecclesiis ad quas denominati sunt, expellere audeant. *add. as rubr.* M

² IV CP; tertius M

103

Non licet clericis contempto episcopo semote colligere¹. Ex concilio Antiocheno, cap. 5²

Si quis presbyter aut diaconus, contempto episcopo seipsum ab ecclesia segregaverit, et privatim apud se collectis populis altare erigere ausus fuerit; et nihilominus episcopo suo exhortante, et semel, et iterum revocante inobediens extiterit, hic modis omnibus deponendus est, nec aliquando consequi curationem aut proprium honorem recipere speret. Quod si etiam perseveraverit perturbans cunctam ecclesiam, per potestatem que foris est, tanquam seditiosum corripere oportet.

Ctp 2.6.3]

¹ Non - coll. CP; Quod non liceat presbyteris, contempto episcopo, se ab ecclesiis suis segregare, et alias privatim vivere M

² cap. 5 *before* Ex CB, *not* PVM

104*De confiniis cemeteriorum¹*

Nicolaus episcopis omnibus². Sicut antiquitus a sanctis patribus statutum est, statuimus, ita ut maior ecclesia per circuitum sexaginta passus habeat, capelle vero vel minores ecclesie triginta. Qui autem confinium eorum confringere temptaverit, aut personam hominis vel bona eius inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, et quod rapuerat reddat, excommunicetur.

JL 4404; add. to 4L 2.138] Ctp 3.3.7; IP 2. 81 (17, q. 4, c. Sicut antiquitus.)

¹ De - cem. PVBFHL; De - cem. De metis cimiteriorum C; De - cem. id est quot passus habere debeant M

² ep. omn. CPBL; papa omnibus episcopis. De confiniis coemeteriorum M

105*¹Capitulo 21*

Quoniam non oportet subdiaconos licentiam habere in secretarium sive sacrarium quod Greci diaconion vocant, ingredi, et contingere vasa Dominica.

Ctp 2.7.7]

¹ Non oportere subdiaconos sacrarium ingredi et contingere vasa Dominica, *add. as rubr.* M

106

De ecclesiis in parochiis per triginta annos ab episcopo habitis vel de renovatis urbibus¹. Cap. 17 de² concilio Chalcedonensi³

Per singulas ecclesias rusticanas parochias sive possessiones manere immobiles apud eos qui eas retinent episcopos⁴ et maxime, qui eas sine violentia iam⁵ per triginta annos tenentes gubernaverunt, Si vero intra triginta annos facta fuerit, aut fiat de his altercatio, licere eis qui se dixerint lesos, propter eas movere apud sinodum provincie certamen. Si quis vero putaverit se⁶ a proprio metropolitano gravari, apud primatem dioceseos, vel apud Constantinopolitanam⁷ civitatis sedem agat iudicium, sicut dictum est. Si vero quolibet civitas per auctoritatem imperialem renovata est, aut si renovetur in posterum civilibus et publicis ordinationibus etiam ecclesiarum parochianarum⁸ sequitur⁹ ordinatio.

Ctp 2.10.7; IP 2.64 to provincie certamen (16, q. 3, c. Per singulas.)

¹ De - urb. CP; Quod oporteat parochias rusticanas infra terminum eius episcopi permanere, qui eas per triginta annos gubernavit M

² de PVB; Ex CR

³ Cap. - Chalc. CPB; Ex concilio Chalcedonensi, cap. 17(16 M) FM

⁴ decrevimus *add.* M, *om.* CP

⁵ *ss* C

⁶ put. se CP; se putat M

⁷ -nam CP; -ne M

⁸ -ianarum CRM; -itanarum PVB

⁹ -itur CP; -atur M

107

De illis qui pro aliquo reatu fugiunt ad ecclesiam¹

In sinodo Aurelianensi prima sub Clodoveo rege in qua sederunt episcopi viginti quatuor de his qui ad ecclesiam pro reatibus suis fugiunt, id constitutum est observandum, quod antiqui canones decreverunt, et lex Romana constituit, ut ab ecclesie atriis, vel a domo episcopi, vel a claustro, quia hec pro immunitate habentur, eos abstrahere omnino non liceat, sed nec alteri consignare, nisi ad evangelia datis sacramentis de morte, et debilitate, et omni penarum genere sint securi, ita ut ei cui reus fuerit criminosus consignatus, de satisfactione conveniat. Quod si quis sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus periurii, non solum a communione ecclesie, vel omnium clericorum, verum etiam a catholicorum convivio separetur. Quod si is cui reus est, noluerit sibi intentione faciente componi, et ipse reus de ecclesia actus timore discesserit, ab ecclesie clericis non requiratur.

(Conc. Aurelian. I, cap. 3) BD 3.190] (17, q. 4, c. Id constituimus.)

¹ De - eccl. CP; De his qui ad ecclesiam pro reatibus suis confugiunt, quod non sunt abstrahendi, nec de ecclesia vel de ecclesiasticis officinis, vel de atrio, vel de domo episcopi, vel a claustro: nec alicui reconsignari debent, nisi accepta securitate de morte et debilitate M

108

De raptore qui cum rapta ad ecclesiam confugerit. Ex eodem, cap. 3¹

De raptoribus autem feminarum id constituendum esse censuimus, ut si ad ecclesiam raptor cum rapta confugerit², et feminam ipsam violentiam pertulisse

¹ 3 CPL; 4 M

constiterit, statim liberetur de potestate raptoris et parentibus reddatur, et raptor, mortis vel penarum impunitate concessa, liberam habeat eundi facultatem. Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.

BD 3.191] IP 2.72 (36, q. 1, c. De raptoribus.)

² con- ss P²

109

De servo si¹ pro qualibet culpa² dominum suum ad ecclesiam fugerit³. Ex eodem, cap. 4⁴

Servus⁵ qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa ecclesiasticum sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur. Et postquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus, si aliquid pro eadem culpa qui accusatur probatus fuerit pertulisse, pro contemptu ecclesie, et prevaricatione⁶ fidei, a communione, vel convivio catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus sacramentum domini sui clericis exigentibus de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat occupari.

BD 3.192] IP 2.73 (17, q. 4, c. Id constituimus.)

¹ si CPV; qui BM

² qual. culpa CPM; aliqua culpa sua B

³ dom. suum - eccl. fug. (fug. ad eccl. PV) CPVB; a domino suo ad ecclesiam confugerit M

⁴ 4 CP; 5 M

⁵ Pervus V

⁶ [privatione] add. M

110

De eadem re. Ex eodem concilio¹, cap. 5

Similiter in Maticensi² sinodo decretum est, ut hi qui fugiunt suos inimicos, aut in ecclesiam, aut in atrium ecclesie, aut in domum episcopi, aut in claustrum regularium, non inde abstrahantur, nisi prius supra sacra securitate accepta a persecutoribus³ morte, de debilitate, et omni penarum genere sint securi, etiam si servi sint illorum qui eos insequuntur⁴, ita ut ei cui rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat. Quod si is qui super sacra prius iuraverat convictus fuerit iuramentum violasse, reus periurii a communione privetur quousque satisfaciatur.

BD 3.193] IP 2.77

¹ eod. conc. CP; concilio Chalcedo. M

² -ensi PF²M; -ente CR; -ense VB

³ de add. M, om. CP

⁴ eos inseq. CP; persequuntur eos M

111

De eadem re¹. Ex concilio apud Theodonis villam, cap. 11

Servum confugientem ad ecclesiam seu in atrium ecclesie, aut in officinas regularium fratrum, vel in curtem, aut in domum episcopi, quia hec in antiquis

¹ De - re CP; Item de eodem M

canonibus pro emunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, neque inde donare aut² ad penam vel ad mortem, ut honor Dei et sanctorum eius pre omnibus conservetur, sed rectores ecclesiarum pacem et vitam, ac³ membra eius cum iuramento obtinere studeant, tamen legitime componat quicquid inique fecerat, et si insecutor magistris ecclesie obedire noluerit canonice constringatur.

BD 3.194] IP 2.75 (17, q. 4, c. Reum ad ecclesiam.)

² aut CP²VBM; om. P

³ ac CP; et M

112

¹*De eadem re. Ex concilio Arausico. cap. 5*

Hos² qui ad ecclesiam confugerint tradi non debere, sed loci reverentia, et intercessione defendi. Si quis autem clericorum mancipia, pro suis mancipiis ad ecclesiam confugientibus, crediderit occupare, per omnes ecclesias districtissima dampnatione feriat.

BD 3.195]

¹ Item add. M

² Hos CPV; Vos H; Eos FM

113

De unitate¹ ecclesie. Ex concilio Triburiensi²

Si quis in atrio ecclesie³ pugnam committit, aut homicidium facit, quicquid pro immunitate violata emendandum est, altario solvatur, cuiuscumque fuerit ecclesia illa.

BD 3.196] Ctp 3.3.13 (17, q. 4, c. Si quis in atrio.)

¹ unitate CPL; immunitate M

² cap. 6 add. M

³ at. eccl. CP; eccl. at. M

114

De fugientibus ad ecclesiam. Ex concilio Mediomatricis, cap. 2

Si quis contumax vel superbus timorem cleri¹, vel reverentiam ecclesiarum non habuerit, et fugientem servum suum, vel quem persecutus fuerit, de atrio ecclesie, vel de porticibus quolibet modo ecclesie adherentibus, per vim abstraxerit, pro immunitate DCCCC solidos episcopo componat, et ipse publica penitentia iuxta iudicium episcopi multetur, ut sit honor Dei et reverentia sanctorum, et ecclesia Dei semper invicta permaneat.

BD 3.197] (17, q. 4, c. Si quis contumax.)

¹ corr. fr. clerici C

115¹*Gelasius*² *Bonifacio episcopo*

Metuentes famuli dominos, si ad ecclesie septa confugerint, intercessionem debent querere, non latebras, ne hec ipsa presumptio tarditatis temeritatem augeat renitendi. Filius enim noster vir spectabilis Petrus queritur servum suum in ecclesia Sancti Clementis diutius commorari, cui cum deputasset sacramenta prestari, illum egredi nulla ratione voluisse. Et ideo directos supradicti hominis de presenti cum eo quem elegerit, esse mittendos, qui cum de impunitate eius sacramenta prebuerint, cum statim facies ad dominum suum modis omnibus remeare, aut si³ in hac pertinacia forte perstiterit, post sacramentum sibi prestitum, reddatur invitus.

Ctp 1.46.34] IP 2.74 has Servus post sacramentum sibi prestitum reddatur invitus (17, q. 4, c. Metuentes.)

¹ Quod servi fugientes dominos suos ad ecclesiam, intercessionem debent quaerere, non latebras *add. as rubr. M*

² [Gregorius] *add. Fr*

³ eum statim facies – si *over erasure V*

116¹*Idem Petro subdiacono Campanie*

Mancipia si qua in monasterium Sancti Severini, vel in aliam ecclesiam de civitate refugerint, mox ut ad notitiam tuam pervenerit, nullo modo ea illic immorari permittas, sed intra civitatem in ecclesiam revocentur, et si iustam contra dominos suos querelam habuerint, congrua ordinatione de ecclesia exire necesse est, si vero venialem culpam commiserint, dominis suis, accepto de venia sacramento, sine mora reddantur.

¹ De eodem. *add. as rubr. M*

117¹*Hilerdense concilium*², *cap. 8*

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat, vel flagellare presumat. Quod si fecerit, donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit segregetur.

Ctp 2.34.7, cf below 6.370] IP 2.76 (17, q. 4, c. Nullus clericorum.)

¹ Ut nullus clericorum servum vel discipulum suum ab ecclesia extrahere audeat, vel flagellare praesumat. *add. as rubr. M*

² Hil. conc. CPB; Ex Herdensi concilio M

118¹*Arelatense concilio*², *cap. 6*³

Si quis mancipia clericorum pro suis mancipiis ad ecclesiam confugientibus crediderit occupanda, per omnes ecclesias districtissima dampnatione⁴ feriat.

¹ Ne quis mancipia clericorum pro suis ad ecclesiam profugis occupare audeat. *add. as rubr. M*

² Arel. conc. CP; Ex concilio Arausicano M

³ cap. 6 PVB; *om. CR*

⁴ per omn. eccl. dist. dam. CPB; dist. dam. per omn. eccl. M

Ctp 2.26.5]

⁵*Codicum libro VI, cap. 1, titulo 4*

Quicumque fugitivum servum in domo vel in agro, inscio domino eius, susceperit, cum compari alio, vel viginti solidis reddat.

⁵ Ex add. M, om. CPB

119

¹*Gelasius Epiphanio episcopo*

Ad episcopos ceteros direximus iussionem ut eos qui ecclesias violasse perhibentur, accessu earum iudicent esse non dignos.

Ctp 1.46.51]

¹ Ut episcopi eos indignos accessu ecclesiae iudicent, qui eas violaverint. add. as rubr. M

120

¹*Gelasius Victori Constantino, Martirio, Felicissimo, Sereno et Timotheo episcopis*

Frater et coepiscopus noster Epiphanius sua nobis relatione suggessit, Benenatum et Maurum Beneventane municipes civitatis, in contumeliam religionis acerba nimis et plectibili contumacia prosiluisse, qui confugientem ad ecclesie septa curialem suum, ne illic quidem tutum, aut de iniuria securum esse siverunt, ausi irruptione temerarie mentis admittere, quod nec potestatibus quidem vel principibus unquam licuit perpetrare, ut hominem in sanctuariis constitutum, captata sacerdotis absentia, reluctantem reclamantemque violenter abstraherent; quos quantum nobis sua suggestione patefecit, merito indignos esse sacra communione iudicavit. Et si revera tanti facinoris constat admissum, nostra etiam auctoritas in hac parte consentit. Nec enim ad supplicandum iure debet admitti, ubi admittere sacrilegium non dubitavit. Nullus etenim intra limina tante venerationi deputata utrumque sibi licere existimet, pro sue voluntatis arbitrio, ut et humilitatem sibi vindicet et furorem. Et ideo, fratres charissimi, supra dictos, si manifesta reos facit conquestio, ab omnibus parochiarum vestrarum ecclesiis nostre preceptionis auctoritate prohibete, ut non solum hi, qui in iniuriam sanctorum locorum prosiluisse probabuntur, merito consequantur pro facti sui qualitate vindictam, verum etiam ceteri a tali presumptione ultionis istius timore revocentur.

Ctp 1.46.52] (17, q. 4, c. Frater et coepiscopus.)

¹ De eadem re. add. as rubr. M

121

¹*Ex concilio Toletano XII². De his qui ad ecclesiam confugientibus faciunt³*

Pro his qui quolibet metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter et iubente Domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit, ut nullus

¹ Item de eadem re. add. as rubr. M

² XII CP; cap. 12 M

³ De - fac. CP; om. M

audeat confugientes ad ecclesiam residentes inde abstrahere, aut quodcumque nocibilitatis vel dampni seu spoliationis residentibus in loco sancto, inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum in triginta passus ab ecclesie ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendantur⁴, sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt⁵ in extraneis, vel longe separatis ab ecclesia domibus, nullo modo abscedant, sed in hoc triginta passuum numero, absque domorum extraneorum receptaculo progredientes, aditum obtinebunt, ut ad inquisite nature usum debitae exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis qui se Dominicis defendendos commiserunt⁶ claustris. Si quis autem hoc decretum violare temptaverit, ecclesiastice excommunicationi subiaceat, et severitatis regie ferietur⁷ sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si iuxta priscorum canonum instituta hi qui eos repetunt sacramenta reddiderunt⁸, et sacerdos ecclesie ipsius ab ecclesie non abstraxerit foribus, aut fuga talium si evenerit, sacerdoti querenda est, aut dampnorum sententia secundum electionem principis huiusmodi sacerdotibus irroganda.

(Tolet. XII cap. 10). Ctp 2.43.3] IP 2.78 (17, q. 4, c. Definivit.)

⁴ [defendatur] *add. Fr*

⁵ ad eam conf. CP; conf. ad eam M

⁶ -unt CP; -int M

⁷ -ietur CP; -iatur M

⁸ -unt CP; -int M

122

¹*Epistola*² beati Augustini ad Bonifacium cap. 30³

Dilectissimo et spectabili viro filio Bonifacio Augustinus episcopus. Miror quomodo tam subito fidei murum aries ruperit inimici. Novi enim qua religione semper sis ecclesiam Dei veneratus. Quo instigante facere⁴ hominem de ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico forte presumeret, fugitivus, posset procul dubio intercessoris causa veniam promereri. Ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate presumitur, Nabuchodonosor regem intende qui causa superbie in bovem est ex homine commutatus. Non ut confundam te hec scribo, sed ut filium meum charissimum moneo. Ecclesie igitur illesum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. Oblatio vero domus tue a clericis ne suscipiatur interdixi⁵. Communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore a me definita tibimet penitentia, et tempore condonato pro hoc facto, corde contrito et humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

(ep. 187). Ctp 3.3.14 (17, q. 4, c. Miror.)

¹ Interdictio communionis facta in Bonifacium episcopum, nisi cito ecclesiae restituat quem inde rapuit. *add. as rubr. M*

² Ep. *after* Bon. M

³ cap. 30 CP; numero 187 M

⁴ facere CP; facinore M; [facere ausus es?] *add. Fr*

⁵ [indixi] *add. Fr*

123*¹Ex libro capitulorum²*

Reum ad ecclesiam fugientem nemo abstrahere audeat, neque inde donare ad penam vel ad mortem, ut honor ecclesiarum conservetur, sed rectores pacem ei et vitam et membra obtinere studeant; tamen legitime componat quod inique fecit.

BenL 1.155(E); cf BD 3.194] Ctp 3.3.15 (17, q. 4, c. Reum ad ecclesiam.)

¹ Quod reus ad ecclesiam fugiens accepta securitate mortis et debilitatis, quae inique gessit, legitime componere debeat *add. as rubr.* M

² *corr. fr.* -arum C

124*De eadem re¹. Ex decretis² Iohannis pape, cap. 10*

Et³ hi qui monasteria, et loca Deo sacrata et ecclesias infringunt et deposita vel alia quolibet exinde abstrahunt, dampnum nonies componant, et immunitatem tripliciter, et velut sacrilegi canonice sententie subiugentur.

BD 11.22, cf below 14.92]

¹ De - re CPH; Qui monasterium infringunt, et inde aliquid subtrahunt, sublatum nonies componere debeant, et immunitatem tripliciter. M

² -etis RHM; -eto P; -et' C; decr' V

³ Et CPF; Ut VHM *BD*

125*De his qui domum Dei contemptibilem ducunt. Ex concilio Moguntiensi¹, cap. 7*

Quisquis fastu superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas, atque in honorem Dei sub regie immunitatis defensione constitutas, inhoneste tractaverit, vel infringere presumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator ecclesie Dei, que est domus Dei vivi, a communione omnium fidelium abscidatur.

IP 2.71 (Dist. 30, c. Communione.)

¹ conc. Mog. CP; Mog. conc. M

126*Excommunicatione quarta¹. Ex concilio Arausicano cap. 5²*

Canonica instituta et sanctorum patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores, auctoritate Dei et iudicio sancti Spiritus, a gremio sancte matris ecclesie, et a consortio totius Christianitatis eliminamus quousque resipiscant, et ecclesie satisfaciant.

BD 11.7] (11, q. 3, c. Canonica instituta.)

¹ Exc. qu. CP; De excommunicatione eorum M

² cap. 5 CP; cap. vii F; *om.* M

127

De illis qui ecclesiam incenderint¹. Ex decreto² Iulii pape

Si quis ecclesiam igne³ comburit, quindecim annos peniteat⁴, et eam sedule restituat, et pretium suum pauperibus distribuat⁵.

IP 2.70 (17, q. 4, c. Si quis.)

¹ De - inc. CP; De incensoribus ecclesie V; De poenitentia eorum qui ecclesias incendunt M

² -eto PB; -et' C; -etis RLM

³ igne PVBM; igni CRHL

⁴ *after corr.* P

⁵ distrib- CVBHM; trib- PV²

127A (CRFH)

Ex concilio Laodicensi, cap. 21

Quoniam non oportet subdiaconos licentiam habere in secretarium sive sacrarium quod Greci diaconion appellant ingredi, et contingere vasa dominica.

Ctp 2.7.7, cf 3.105 above]

127B (FH)

Ieronimus in explanatione fidei ad Augustinum et Alippium¹

Alia monachi causa est, alia clericorum. Clerici oves pascunt, ego pascor. Illi de altario vivunt, mihi quasi infructuose arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.

F mg. cont.

Nec possum obtendere paupertatem cum in evangelio anum viduam – contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediens spirituali animadversione truncatur, aut eiectus de ecclesia rabido demonum ore decerpitur

¹ Ier. – Alip. H; Ieronimus Eliodoro monacho in ea, Quanto amore et studio contenderim F

127C (FH)

Idem super Isaiaem

Ille doctor ecclesiasticus est qui lacrimas, non risum movet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse beatum¹.

¹ beatum H; felicem F

127D (FH)

Gregorius episcopis Sicilie cp. cii¹

Delatum² nobis est sancte memorie decessoris mei temporibus per servum Dei diaconem, qui tunc ecclesiastici patrimonii curam gessit, fuisse dispositum ut sacerdotes per diversas vestras dioceses constituti quotiens ad cisignandos infantes egredimini ultra modum gravari minime debuissent. Summa enim prefixa fuerat, vobis ut audio consentientibus que ab eisdem sacerdotibus pro labore clericorum dare debuisset. Atque hoc quod tunc placuit, nunc sicut dicitur minime custoditur. Unde fraternitatem vestram ammoneo ut subiectis vestris graves non studeatis existere, sed si qua sunt gravamina temperetis, quia nec ab eo quod semel definitum est deflectere debuistis.

¹ cp. cii F; *om.* H

² Del- H; Rel- F

128

¹Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos ad agapen vocatos partes tollere, propter iniuriam que ex hac occasione ecclesiastico ordini poterit deputari.
Ctp 2.7.13] (Dist. 42, c. Non oportet.)

¹ De ministris altaris. Ex Laodicensi concilio, cap. 21 *add.* M; *om.* CPVB

129

De presbiteris parochianis¹ dum ordinantur quod² libellum officialem a sacerdote suo accipere debeant. Ex Toletano concilio IV, cap. 26³

Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a sacerdote suo accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant, ut quando ad litanias, vel ad concilium venerint, rationem episcopo suo⁴ reddant, qualiter susceptum officium celebrent vel baptizent.
Ctp 2.37.6] IP 3.23 (Dist. 38, c. Quando presbyteri.)

¹ De pr. par. CPB; Quod presbyteri parochiani M

² quod CPB; *om.* M

³ Ex - 26 *before* debeant PV

⁴ ep. suo CP; suo ep. M

130

Quando presbyteri aut diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem facere episcopo suo¹. cap. 27²

Quando presbyteri aut diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere³, ut caste et pure vivant sub Dei timore, ut dum eos tali professione obligaverit, sanctam disciplinam retineant.

Ctp 2.37.7] IP 3.22 (Dist. 28, c. Quando presbyteri.)

¹ Quando - suo CPB; Presbyteros aut diaconos quando per parochias constituuntur, professionem episcopo suo facere oportere M

² cap. 27 CP; Ex concilio Toletano IV, cap. 26 M

³ ep. suo fac. PVBM; fac. ep. suo CR

131

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, ut eam teneat¹. Cap. 34²

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim annos triginta sine aliqua interpellatione possederit³, quia secundum ius legis eius videtur esse diocesis, et admittenda non est contra eum actio repossendi, sed hoc intra unam parochiam, extra vero nullomodo, ne dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur.
cf below 5.175; Ctp 2.37.11] IP 2.67 (16, q. 3, c. Quicumque.)

¹ Quicumque - teneat CP; Ut quicumque episcopus diocesim alterius per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, eam teneat M

² Cap. 34 CPL; Ex cons. Tol. 4, c. 33 M

³ eam teneat *add.* M, *om.* CPB

132

Ex Toletano concilio, cap. 4¹. De exactione ecclesiarum Galatie provincie².

Non amplius quam duos solidos unusquisque episcoporum private provincie, per singulas dioceses, vel singulas ecclesias, iuxta sinodum Bracarensem annua illatione sibi expectet inferri, monasteriorum tamen basilicis ab hac solutionis expensione seiunctis. Cum vero episcopus diocesim visitat, nulli pre multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium numerum evectionis excedat, aut amplius quam una die per unamquamque remorandi licentiam habeat. Quicumque vero pontificum eorumdem aliter quam decernimus agendum presumpserit, correctioni procul dubio canonum subiacebit, tanquam constitutionum sinodaliū transgressor, et priscorum patrum edicti corruptor.

Ctp 2.39.2b]

¹ Ex - cap. 4 *after* provinciae M

² Gal. prov. *om.* H

133

¹Ex concilio Cabilonensi, cap. 3²

Cavendum sane est, ne cum episcopi parochias suas peragrant, quamdam non solum erga subditos, sed erga socios tyrannidem exerceant, nec (quod absit) non cum charitate, sed cum quadam iactantie temeritate, nec cum gratiarum actione, sed cum quadam iudiciaria invectione stipendia ab eis exigant. Observandum etiam modis omnibus est, ut si quando eis peragrande parochie necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in predicatione verbi Dei, in lucris animarum potius, quam depredandis et spoliandis hominibus et scandalizandis fratribus, operam dent; et si quando eis ad peragendum ministerium suum a fratribus aut a subditis aliquid accipiendum est, hoc summopere observare debent, ne quem scandalizent aut gravent. Tanta ergo in hac re discretio tenenda est, ut et verbi Dei predicator ubi sumptus proprii desunt, a fratribus accipiat; et iidem fratres illius potentia non graventur, exemplo apostoli Pauli qui ne quem gravaret, arte et manibus victum querebat.

Cott. Cleop. fo.44] Ctp 3.3.16 (10, q. 3, c. Cavendum est.)

¹ Ne dum parochias suas peragrant episcopi, tyrannidem exerceant, sed cum charitate stipendia exigant. *add. as rubr.* M

² Ex conc. Cab. cap. 3 CP; E Cab. conc. II, cap. 14 M

134

¹Cap. 4²

Dictum est etiam quod in plerisque locis archidiaconi super presbiteros parochianos quamdam exercent dominationem, et ab eis exigant census, quod magis ad tyrannidem quam ad rectitudinis fortitudinem pertinet. Si enim, iuxta apostoli sententiam, episcopi non debent esse dominatores in clero, sed forma facti gregis ex animo; multo minus isti hoc agere debent, sed contenti sint regularibus disciplinis, et

¹ Quod archidiaconi super presbyteros parochianos nullam dominationem tyrannicam exercere debent. *add. as rubr.* M

² Cap. 4 CP; Ex concilio Cabilonensi cp. iiii FH; Ibidem, cap. 15 M

teneant propriam mensuram, et quod eis ab episcopis iniungitur, hoc per parochiam exercere studeant, nihil per cupiditatem et avaritiam presumentes.

Cott. Cleop. fo.44v] Ctp 3.3.17 (Dist. 94, c. Dictum est.)

135

¹*Gelasius Iusto episcopo*

Dilectio tua quesita omnium fideliter rerum veritate², si de spatiis quibus memoratur orta contentio, definitio dudum certa processit intemerata servetur, alioquin si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione temporum, si qua pars fidit³, prebeat sacramentum; ut tamen que hactenus possedissee perhibetur, iusiurandum sinatur offerre.

CB Gel. 23; Ctp 1.46.29, cf 6.105 below] IP 2.69 (16, q. 3, c. Dilectio.)

¹ Quod iureiurando in contentione obtinere debet, qui possessor rei inventus fuerit. *add. as rubr.* M

² veritate CPM; varietate V

³ fidit CPH; dissidet [fidit] M

136

¹*Pelagius*² *Cresconio illustri*

Illud te modis omnibus volumus custodire, ne quis episcoporum Sicilie de parochiis ad se pertinentibus nomine cathedralici, amplius quam duos solidos presumat accipere, neque compellere presbiteros aut clerum parochiarum suarum supra vires suas eis convivia preparare.

Ctp 1.54.11] (10, q. 3, c. Illud te modis.)

¹ De episcopis Siciliae quid de parochianis suis exigere debeant. *add. as rubr.* M

² Pelagius CPBHFr; Gelasius M

137

¹*Ex concilio Toletano III, cap. 19*²

Quia cognovimus episcopos per parochias suas non sacerdotaliter, sed crudeliter deservire, et dum scriptum sit, Forma estote gregi, non ut dominantes in clero, exactiones diocesi sue vel dampna infligant; ideoque censemur, excepto, quod veterum constitutiones a parochiis habere iubent episcopos, ut alia que illis huc usque presumpta sunt, denegentur, hoc est, neque in angariis presbiteri aut diacones, neque in aliquibus fatigentur indictionibus, ne videamur in ecclesia Dei exactores potius quam Dei pontifices nominari. Hi vero clerici tam locales quam diocesani, qui se ab episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad metropolitanum deferre non differant, et metropolitanus non moretur eiusmodi presumptiones coercere.

Ctp 2.36.8] (10, q. 3, c. Quia cognovimus.)

¹ Ut clerus qui ab episcopo suo pergravatur, querimoniam ad metropolitanum deferat. *add. as rubr.* M

² Ex conc. Tol. III cap. 19 CP; E (Ex Fr) Tol. conc. III cap. 20 M

138

Ut non liceat iudicibus clericos vel servos ecclesie¹ in suis angariis occupare, cap. 21²

Ecclesiarum servos, et episcoporum vel omnium³ clericorum a iudicibus vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari dolemus, propter quod omne consilium a pietate gloriosissimi Domini nostri Iesu poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat, sed servi supradictorum officiorum in eorum usibus vel ecclesie laborent. Si qui vero iudicum aut actorum, clericum aut servum clerici vel ecclesie, in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione ecclesiastica cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Ctp 2.36.10] (12, q. 2, c. Ecclesiarum.)

¹ eccl. CPBFr; suos M

² cap. 21 *before* Ut CB, *here* PVM; Ex concilio Toletano cp. xxi H

³ vel omnium PVB; omn. C; et omnium RFH; omn. vel M

139

¹Omnibus Christianis Urbanus xvi papa² Petro in primo decretali suo³

Scimus vos non ignorare, quia hactenus vita communis inter bonos Christianos vigit, et adhuc Dei gratia viget, et maxime inter eos qui in sorte Domini electi sunt, id est clericos, sicut in Actibus apostolorum legitur, Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una, nec quisquam eorum que possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri; et gratia magna erat in omnibus illis; neque enim quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum que vendebant, et ponebant ante pedes apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barsabas ab apostolis (quod est interpretatum filius consolationis) levites, Ciprius genere, cum haberet agrum, vendidit illum, et attulit pretium, et posuit ante pedes apostolorum, etc. Videntes autem summi sacerdotes atque levite, et reliqui fideles plus utilitatis posse afferre, si hereditates et agros quos vendebant, ecclesiis quibus presidebant episcopi traderent, eo quod de sumptibus eorum, tam presentibus quam futuris temporibus plura et elegantiora possent ministrare fidelibus communem vitam ducentibus, quam ex pretio eorum, ceperunt predia et agros quos vendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, et ex sumptibus eorum vivere. Ipse vero res in ditione singularum parochiarum episcoporum, qui locum tenent apostolorum, erant, et sunt usque adhuc, et futuris semper debent esse temporibus. E quibus episcopi et fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inveniatur. Ipse enim res, fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in aliis usibus quam ecclesiasticis, et predictorum Christianorum fratrum vel indigentium converti; quia vota sunt fidelium, et pretia peccatorum, atque ad predictum opus explendum Domino tradite. Si quis

¹ Vitam communem inter omnes Christianos vigere debere, maxime inter eos qui in sortem Domini electi sunt: et quod fideles primo pretium, deinde praedia sua ad sustentationem communiter viventium contulerint. *add. as rubr. M*

² a *add. VB*

³ Omn. - suo PVB; Urbanus xvi papa a Petro in primo decretali suo omn. Christ. CR; Urbanus in primo decretali suo omnibus Christianis M

autem (quod absit) secus egerit, videat ne dampnationem Ananie et Saphire percipiat, et reus sacrilegii efficiatur, sicut illi fecerunt, qui predictarum rerum pretia fraudaverunt. Memoratis augmentationibus ac cultibus in tantum ecclesie quibus episcopi president, Domino adminiculante creverunt, et tantis maxima pars earum abundat rebus, ut nullus sit in eis communem vitam degens, indigens, sed omnia necessaria ab episcopo suisque ministris percipit, ideo ut si aliquis extiterit modernis aut futuris temporibus, qui hoc avellere nitatur, iam dicta dampnatione feriat. *Ctp 1.15.1-2] (12, q. 1, c. Scimus vos.)*

140

¹*Lucius*² *papa xxi a Petro*³ *in primo decretali*⁴ *suo, omnibus episcopis tam Gallis quam Hispanis*

Sapiens non est omnis qui nocet. Res quoque ecclesiarum nostrarum et oblationes fidelium, quas significastis a quibusdam irruentibus vexari, nobisque et ecclesiis nostris auferri, indubitanter maximum est peccatum, testante scriptura que ait, Qui abstulerit aliquid patri vel matri, et dicit hoc non esse peccatum, homicide particeps est. Pater ergo noster sine dubio Deus est, qui nos creavit, et mater nostra ecclesia, que nos in baptismo spiritualiter generavit. Item. Hec fieri prophete, hec apostoli, hec successores eorum, et omnium catholicorum patrum vetant decreta, et tales presumptiones sacrilegia esse diiudicant. Quorum nos sequentes exempla, omnes tales presumptores, et ecclesie raptores, atque suarum facultatum alienatores, una vobiscum a liminibus sancte matris ecclesie anathematizatos, apostolica auctoritate pellimus, et dampnamus, atque sacrilegos esse iudicamus. Et non solum eos, sed omnes consentientes eis, quia non solum qui faciunt, rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pena et agentes, et consentientes comprehendit. *Ctp 1.20.1(pt) - 3] (6, q. 1, c. Sapiens non est). (12, q. 2, c. Qui abstulerit), (17, q. 4, c. Omnes raptores.)*

¹ Qui res ecclesiarum et oblationes fidelium abstulerit, in patrem Dominum, et matrem Ecclesiam peccat, et ideo a liminibus sanctae matris Ecclesiae pellendus est. *add. as rubr. M*

² *I add. M, om. CP*

³ *xxi a Petro CPBH; om. M*

⁴ *-ali CP; -o M*

141

¹*Ex generalibus decretis pape Gelasii*², *cap. 1*

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Lucaniam et Siciliam³, Gelasius⁴. Necessaria rerum dispositione⁵ constringimur, sic canonum paternorum decreta librare, et retro presulum decessorumque nostrorum precepta metiri, ut que presentium necessitas temporum restaurandis ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri temperemus.

(ep. 1). Ctp 1.46.4] (1, q. 7, c. Necessaria rerum.)

¹ Pro necessitate temporum diligenti consideratione temperanda esse decreta Patrum. *add. as rubr. M*

² *pape Gel. CPB; Gel. pape M*

³ *corr. fr. Siliciam P; Sitaliam V*

⁴ *Dil. - Gel. CPBH; om. M*

⁵ *[dispensatione] add. M*

142

Ubi nulla urget necessitas instituta patrum non esse violanda, cap. 2, idem¹

Priscis igitur pro sua reverentia manentibus constitutis² que, ubi nulla vel rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodiri, eatenus ecclesiis que vel cunctis sunt private ministris, vel sufficientibus usque adeo despoliate servitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam instituendi quam promovendi clericalis obsequii, sic spatia dispensanda concedimus. *Ctp 1.46.5] (Dist. 55, c. Priscis.)*

¹ Ubi - viol. cap. 2 idem CP; Idem cap. ii FH; Ut cum nulla magna necessitas urget, instituta Patrum inconversa permaneant idem cap. 2 M

² const- CRPF; inst- HM

143

Ut cum defuerint cleri de monachis eligantur. Cap. 3 idem¹

Ut si quis etiam de religioso proposito, et disciplinis monasterialibus² eruditus, ad clericale munus accedit, in primis eius vita preteritis acta temporibus inquiratur, si nullo gravi facinore probatur infectus, si secundam fortasse non habuerit uxorem, nec a marito reiectam³ sortitus ostenditur.

Ctp 1.46.6] (Dist. 77, c. Si quis de.)

¹ Ut - idem CRP; Idem cap. iii H; De examinando eo qui ad clericale munus accedit. Idem ca. 3. M

² -erialibus RPBHM; -iabus C

³ reiectam CPH; relictam M; [reiectam] add. Fr

144

De tricennali possessione¹

Gelasius² Romane ecclesie³ episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti. Illud etiam annecti placuit, ut si (quod absit) facultates ecclesie nec non et dioceses ab aliquibus possidentur episcopis, iure sibi vindicent, quod tricennalis lex concludit. Quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quos legum tempus⁴ exclusit.

Ctp 1.46.11] (Idem habetur infra c. 147.)

¹ De - poss. CRPH; Iure sibi vindicari, quicquid tricennali lege concluditur. Idem M

² Pelasius B

³ ecclesie CRPVBM; sedis FH

⁴ tempus RPVM; tepus C

145

Captivos redimendos de rebus ecclesiasticis. Gregorius Demetrio¹ et Valeriano clericis Firmianis

Sacrorum canonum statuta² et legalis permittit auctoritas, licite res ecclesiasticas in redemptionem captivorum impendi. Et ideo quia edocti a vobis sumus, annos fere decem et octo virum reverendissimum quemdam Fabium

¹ [Demetrio] add. Fr

² stat. CP; instituta M

episcopum ecclesie Firmiane pro redemptione vestra, ac patris vestri Passivi fratris et coepiscopi nostri, tunc vero clerici, nec non matris vestre libras argenti undecim eadem ecclesia hostibus impendisse, atque vos ex hoc quamdam habere formidinem, ne hoc quod datum est a vobis quolibet tempore repetatur. Huius precepti auctoritate suspicionem vestram previdimus auferendam, constituentes nullam vos exinde, heredesque vestros quolibet tempore repetitionis molestiam sustinere, nec a quoquam vobis aliquam obiici questionem.

(lib. VII registri, epist. 14).Ctp 1.55.12] (12, q. 2, c. Sacrorum.)

146

¹Gregorius Petro subdiacono

Si² monasterium sancti Theodori, fines de quibus causatio commota³ est, inconcussis quadraginta annis possedissee repereris, nullam deinceps, etiamsi quid sancte Romane⁴ ecclesie competere potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum modis omnibus procurare⁵.

(Reg. I.9; Ctp 1.55.58] IP 2.66 (16, q. 4, c. Volumus accedentem c.2)

¹ De non repetenda possessione per quadraginta annos ab alio possessa. *add. as rubr.* M

² in *add.* RFH, *om.* CPVBM

³ commota CRPBH; mota M

⁴ s. Rom. C²RPBH; Rom. s. C; Rom. M

⁵ -rare CPH; -ra M

147

*In potestate episcopi facultates ecclesie esse debere*¹

Gelasius Romane ecclesie episcopus, dilectissimis et in Christi² unanimi charitate connexis fratribus episcopis qui in Sicilia sunt constituti. Quoniam³ presulum nostrorum auctoritas emanavit, ut facultates ecclesie episcopi ad regendum habeant potestatem, ita tamen ut viduarum, pupillorum, atque pauperum, nec non et clericorum stipendia distribuere debeant, hoc eis statuimus dari, quod hactenus decretum est. Reliquum sibi episcopi vindicent, ut sicut antea diximus peregrinorum atque captivorum largitores esse possint⁴. Illud quoque adnecti placuit, ut si (quod absit) facultates ecclesie et dioceses ab aliquibus possidentur⁵ episcopis, iure sibi vindicent, quod tricennaria lex conclusit, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legem tempus exclusit.

(Gelasius, ep. 2 ad Siculos, c. 1.) Ctp 1.46.20] IP 2.65 from Illud quoque adnecti (16, q. 3, cap. Presulum.)

¹ In - deb. CPH; Episcopos facultatem ecclesiarum administrare debere, viduis, pupillis, pauperibus et clericorum stipendia distribuere: sibi vero nihil inde vindicare, nisi quod ad proprios usus tricennaria lege pertinet M

² -sti CP; -sto HM

³ Quoniam CP; Quomodo M

⁴ FH *end cap. here*

⁵ -entur CP; -eantur M

148

*De invasoribus, petitoribus, largitoribus rerum ecclesiasticarum vel pontificum*¹. *De VI. sinodo Simmachii pape*

Nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, qui a religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta, contra fas sine aliqua pietatis consideratione dispergit. Similiter et hoc ad omnium ecclesiarum notitiam vestra cunctorum exhortatione, et iudicio, censemur pervenire, et ab omnibus firmiter teneri, quia episcoporum res ecclesie esse non dubitantur, si in eorum facultatibus simili fuerit crudelitate grassatum, pervasores rerum memoratarum, predicta canonum districtione feriantur, ut qui moribus propriis ac nulla conscientie castigatione corriguntur, saltem ecclesiastice, et canonice vindicte perfodiantur aculeis. Generaliter vero quicumque res ecclesiasticas confiscare, aut competere, aut pervadere periculosa aut seva infestatione presumpserit, nisi se citissime per ecclesie de qua agitur, satisfactionem correxerit, perpetuo anathemate feriat. Similiter et hi qui res ecclesie iussu vel largitione principum, vel quorundam potentum, aut quadam invasione, aut tyrannica potestate retinuerint, et filiis vel heredibus suis, ut a quibusdam iam factum audivimus, quasi hereditarias reliquerint, nisi cito res Dei admoniti a pontifice, agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Iniquum enim esse censemur, ut potius custodes chartarum, quam defensores rerum creditarum, ut preceptum est, iudicemur.

Ctp 1.48.8] (19, q. 1, c. In canonibus.)

¹ De - pont. CPBH; Nullo obstaculo ante tribunal Christi muniri, qui substantiam ad usus pauperum derelictam contra fas dispergit: et quod anathemate feriat, quicumque res ecclesiae confiscare, vel competere, vel periculosa, aut saeva infestatione pervadere praesumpserit M

F (over erasure)

148A

Ambrosius de officiis libro i

Bellicarum rerum studium a clericorum officio iam videtur – stipendiorum suorum fructum.
Item. Ratio iusticie non tantum quod factum sit – libramento equitatis examinet.

149 (CRLM)

*De pervasoribus rerum alienarum. Iohannes papa Zacharie archiepiscopo*¹

Est etiam in antiquis ecclesie statutis decretum, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et in evangelio scriptum est, Quod si aliquid defraudavi, reddo quadruplum. Et in legibus seculi cautum habetur, Qui rem subripit alienam illi cuius res direpta est, in undecuplum que sublata sunt restituat. Et in lege divina legitur, Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui, et dicit omnis populus, Amen. Talia ergo non presumantur absque ultione, nec exerceantur absque sua dampnatione.

Ctp 1.53.2; cf below 13.1, 13.35A] (2 q. 2, c. In antiquis.)

¹ rubr. after insc. CR

150

¹*Gelasius Maiorico, Sereno et Iohanni episcopis*

Qui et humanis legibus in civili dampnatione calcatis, et reverentia religionis abiecta, vel ecclesiastica privilegia calcare contendunt, vel ubilibet in pauperum prosilire dispendium, nec huiusmodi saltem commoniti convictique nequitiam sopire consentiunt, atque illata sacris rebus detrimenta sarcire, omnino divini muneris sunt participatione privandi, ut huius perceptione careant, quod sacras leges habuere despectui.

CB Gel. 56a; Ctp 1.46.47 (12, q. 2, c. Qui et humanis.)

¹ De his qui ecclesiastica privilegia calcare contendunt. *add. as rubr. M*

151

¹*Gelasius Iustino archidiacono*², *et Fausto defensori*

Volatorane³ ecclesie actus vel patrimonium, quod hactenus comperimus destitutum, vel post dampnationem Eucharisti quo fuerat depravante dispersum, cure vestre decrevimus esse delegandum, ut diligentia, qua vos pro ecclesie utilitatibus existimamus esse vigilantes, predia culture restituatis antique, revocetis si qua sunt vendita aut donata mancipia, possessiones etiam que ab Eumatio et Oppilione episcopis vel ceteris quovis iure videritis teneri (quia contra constituta sinodi, ab episcopo predia alienari nullo potuerunt commento), nihilominus revocentur. Sit emptoribus ad eum recursus, qui presumpsit aliquid de ecclesie rebus illicita venditione distrahere, ita ut pensiones annuas ad pontificem deferatis, cui privilegia sua integra convenit omni ratione servari, ut eius dispensatione portiones proveniant consuete, ita ut portionem quartam que ad eos pertinet, sua pontifex ordinatione distribuat, prout cuiusque locum meritumque cognoscit. Pariter etiam ex fidelium oblatione faciendum, ut quartam clericis eroget, pro consideratione sue electionis, antistes, fabricarum etiam portio episcopo sciente et disponente, vestra erogatione pendatur, quatenus nihil penitus in detrimentum alicuius rei patiamini generari. Si quod vero in ecclesie vestre dampnum, aut in his que sunt preceptionis nostre prohibita, pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat censeamus. Decimas iusto ordine non tantum nobis, sed maioribus visum est, plebibusque tantum ubi sacrosancta dantur baptismata, deberi. *CB Gel. 63; Ctp 1.46.57 both to fieri debeat censeamus. CB Leo IV 18i; Ctp 1.60.7 for last sentence (12, q. 2, c. Vulterane.)*

¹ Quod episcopo nullo commento liceat res ecclesiae alienare: et quod privilegia omni ratione integra convenit servari. *add. as rubr. M*

² Archadio H

³ [Wlteranae] *add. Fr*

152

¹*Nicolaus Adoni Viennensi archiepiscopo*

De rebus que semel Deo contribute atque dicte sunt, et postea sub occasione concessionis principum, a quibusdam invaduntur atque diripiuntur, sancimus, ut prius consulto principe ad resecandum presumptivam factionem, et cognoscendum, utrum

¹ De rebus quae semel Deo consecratae et contributae sunt, quod nullorum principum concessionem invadendae et diripiendae sunt. *add. as rubr. M*

illius sit concessio an inuasoris presumptio. Quod si principis inordinata fuerit largitio, ipse sit princeps pro emendatione redarguendus.

Ctp 1.62.13a] (12, q. 2, c. De rebus.)

153

De rebus ecclesie sine consultu Metropolitani episcopi non alienandis. Ex concilio Carthaginensi¹ V², cap. 4

Placuit etiam ut rem ecclesie nemo vendat. Quod si aliqua necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati ecclesie, ut cum statuto numero episcoporum utrum faciendum sit arbitretur. Quod si tanta urget necessitas ecclesie, ut non possit ante consulere saltem post factum curiositatem habeat, et vicinis episcopis hoc ante indicare, et ad concilium referre has ecclesie necessitates. Quod si non fecerit reus concilii venditor teneatur.

Ctp 2.19.4] (17, q. 4, c. Nullus.)

¹ conc. Cart. CPB; Cart. conc. M

² V PV²M; quarto B?; om. CRVH

154

¹Ex concilio Arausico², cap. 7

In ecclesia manumissos, et per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutem, vel obsequium, vel ad colonariam conditionem imprimere temptaverit, animadversione ecclesiastica coercebitur.

Ctp 2.26.6] IP 2.84 (Dist. 87, c. Eos qui.)

¹ De manumissis, et per testamentum ecclesiae commendatis. *add. as rubr.* M

² conc. Ar. CRPH; Ar. conc. I M

155

¹Ex concilio Vasensi², cap. 4

Qui oblationes defunctorum retinent, et ecclesiis tradere demorantur, ut infideles, sunt ab ecclesia abiiciendi; quia usque ad exinanitionem fidei pervenire certum est hanc pietatis divine exacerbationem, quia et fideles de corpore recedentes votorum plenitudine, et pauperes consolatu alimonie, et necessaria sustentatione fraudantur, hi enim tales quasi egentium necatores iudicio Dei digni habiti sunt. Unde et quidam patrum hoc scriptis suis inseruit, congruente sententia qua ait, Amico quidpiam rapere furtum est, ecclesiam fraudare sacrilegium.³

Ctp 2.27.1] (13, q. 2, c. Qui oblationes.)

¹ Quod hi qui oblationes defunctorum retinent, et ecclesiis reddere morantur, quasi necatores egentium Dei iudicio deputantur *add. as rubr.* M

² Ex cons. Vas. CP; E Vas. conc. I M

³ (Hieron. ep. ad Nepotianum.) *add. Fr*

156

¹*Ex concilio Agathensi*², cap. 26

Si qui³ de clericis documenta quibus ecclesie possessio firmatur, aut suppressere, aut negare, aut adversariis fortasse tradere dampnabili et punienda obstinatione presumpserit, quicquid per absentiam documentorum dampni ecclesie illatum est, de propriis facultatibus reddat, et communione privetur. Hi etiam qui in dampno ecclesie impie sollicitati a traditoribus aliquid susceperint, superiori sententia teneantur.

Ctp 2.28.24] (12, q. 2, c. Si quis.)

¹ De clericis qui documenta quibus possessio ecclesiae firmatur, aut suppressere, aut negare, aut adversariis tradere praesumpserint. *add. as rubr.* M

² conc. Ag. CP; Ag. conc. M

³ qui CPVB; quis RHM

157

¹*Cap. 27*

Ut de monachis monasterium novum, nisi episcopo aut permittente aut probante nullus incipere aut fundare presumat. Monachi etiam vagantes, ad officium clericatus, nisi eis testimonium abbas suus dederit, nec in civitatibus nec in parochiis ordinentur. Monachum, nisi abbatis sui aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus abbas suscipere aut retinere presumat; sed ubicumque fuerit abbati suo auctoritate canonum revocetur. Si enim necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu et voluntate abbatis presumat episcopus.

Ctp 2.28.25] (18, q. (?), c. De monachis.) (16, q. 1, c. Monachi vagantes.) (20, q. 4, c. Monachum.)

¹ Ut de monachis nullus monasterium novum nisi permittente episcopo fundare praesumat *as rubr.* Ibidem M

158

¹*Cap. 28*

Monasteria puellarum longius a monasterio monachorum, aut propter insidias diaboli², aut propter oblocutiones hominum collocentur.

Ctp 2.28.26] (18, q. 2, c. Monasteria.)

¹ Ut monasteria puellarum longius a monasterio monachorum collocentur. (*as rubr.*) Ibidem *add.* M

² D *fo. 39ra resumes with /boli*

159

¹*Cap. 29*

Libertos legitime² a dominis suis factos ecclesia si necessitas exegerit³ tueatur. Quod si quis ante audientiam pervadere aut expoliare presumpserit, ab ecclesia repellatur.

Ctp 2.28.27] (Dist. 87, c. Libertos.)

¹ Ut liberos legitime factos ecclesia si necesse fuerit tueatur. (*as rubr.*) Ibidem *add.* M

² leg. *after dom. suis DM, not CRPH*

³ exegerit CPHM; fuerit D

160

Ut episcopus exiguum aliquid sine clericorum coniventia distrahat¹. Cap. 45

Terrulas aut vineolas exiguas ecclesie minus utiles, aut longe positas parvas, episcopus sine concilio fratrum (si necessitas fuerit) distrahendi habeat potestatem.

Ctp 2.28.44] (12, q. 1, c. Terrulas.)

¹ Ut - dist. CPD; Ut episcopus licentiam habeat distrahendi terrulas, et vineolas exiguas ecclesiae minus utiles. Ibidem M

161

De non alienandis ab episcopo rebus ecclesie et de libertis. Cap. 48¹

Diaconi vel presbyteri in parochia constituti, de rebus ecclesie sibi creditis, nihil audeant commutare, vel vendere, quia res Deo sacrate esse noscuntur. Similiter et sacerdotes nihil de rebus ecclesie sibi commisse, ut superius comprehensum est, alienare presumant. Quod si fecerint cuncti in concilio, et ab honore depositi, de suo proprio aliud tantum restituant quantum visi sunt presumpsisse. Sane si quis pro qualibet conditione de rebus ecclesie aliquid alienare presumpserit, si de suo proprio tantum ecclesie contulerit, quantum visus est abstulisse, tunc demum istud stare licebit, libertos tamen quos sacerdotes vel diaconi de ecclesia sibi commissa se facere voluerint, actus ecclesie persequi iubemus. Quod si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.

Ctp 2.28.48] (12, q. 2, c. Diaconi.) (12, q. 2, c. Si quis qualibet.)

¹ De - lib. Cap. 48 CPD; Presbyteri aut diaconi non audeant res ecclesiae sibi creditas commutare, vel vendere, si autem fecerint honore suo depositi, de proprio illud restituant. Ibidem, cap. 49 M

162

De presbyteris parochitanis¹ res ecclesie detrahentibus², cap. 53³

Quicquid parochiarum presbyter de ecclesiastici iuris possessione dixerit, inane habeatur et vacuum, venditione comparantis et actione vendentis.

Ctp 2.28.52] (12, q. 2, c. Quidquid parochiarum.)

¹ corr. fr. -ianis D

² De - detr. CPB; Quicquid presbyteri de possessione parochiarum distraxerint, et in comparante, et in vendente irritum habendum. Ibidem M

³ 53 CRPHM; 54 D

163

De venditionibus quas abbates facere presumunt¹. Cap. 53²

³Venditionibus quas abbates facere presumunt, hec forma servetur, ut quicquid sine episcopi notitia venditum fuerit, ad potestatem episcopi revocetur. Mancipia vero

¹ corr. fr. -ant C

² Cap. 53 RPVD; 53 CB; cap. 56 H; Ibidem, cap. 56 M

³ De add. DM, om. CPVB

monachis donata, ab abbate non liceat manumitti. Iniustum enim putamus, ut monachis quotidianum rurale opus facientibus, servi eorum libertatis otio⁴ potiantur. *Ctp 2.28.55] (17, q. 4, c. In venditionibus.)*

⁴ libertatis otio CRPVFH; ? B; libertatis dono DM, [otio] *add.* M; libertate H

164

¹Cap. 57

Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus presidere. *Ctp 2.28.56] (21, q. 1, c. Unum.)*

¹ Unum abbatem duobus monasteriis non praeficiendum *add. as rubr.* M

165

¹Cap. 58²

Cellulas novas aut congregatiunculas monachorum absque episcopi notitia, prohibemus institui. *Ctp 2.28.57] (18, q. 2, c. Cellulas.)*

¹ Cellulas novas monachorum, sine notitia episcopi non instituendas (*as rubr.*). Ibidem *add.* M

² 58 CPHM; 28 D

166

¹Cap. 59

Clerici quilibet quantacumque diuturnitate temporis, ecclesie² remuneratione aliqua possederint, in ius proprium prescriptione temporis non vocetur³, dummodo pateat ecclesie rem fuisse; ne videantur etiam episcopi administrationes prolixas, aut precatorias cum ordinati sunt facere debuisse, aut diu retentas facultates, in ius proprietatis sue posse transcribere. *Ctp 2.28.58] (16, q. 3, c. Clerici quilibet.)*

¹ Ut clerici res ecclesiarum diuturna possessione iuri proprio non subscribant (*as rubr.*). Ibidem *add.* M

² [al., de Eccl.] *add. Fr*

³ vocetur CPD; ? B; vocentur M; [revoc.] *add. Fr*

167

Ut ne quis contra necessitatem ecclesie rem alienet¹. Ex concilio Toletano tertio²

Hec sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res alienare ecclesie, quoniam et antiquioribus canonibus hoc³ prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesie⁴, pro suffragio monachorum vel ecclesiis ad parochiam suam pertinentium⁵ dederint, firmum maneat. Peregrinorum vel clericorum et egenorum necessitati, salvo iure ecclesie, prestare permittuntur pro tempore que potuerint.

¹ Ut - al. CPD; Ut liceat episcopo redditus ecclesiae suae, qui eam non multum gravent, ad usus regulariter viventium, peregrinorum, et egenorum assignare M

² Ex conc. Tol. tert. CPD; Ex Tol. tert. conc. cap. 3 M

³ posse *add.* D, *om.* CPM

⁴ non grav. eccl. CPM; eccl. non grav. D

⁵ -ium CPM; -iam D

IP 2. 85; (12, q. 2, c. *Sine exceptione.*)

168

*Ut liceat episcopo unam ex parochiis monasterium dedicare*¹, cap. 4

Si episcopus unam de parochianis² ecclesiis suis³ monasterium dedicare voluerit, ut in ea monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu concilii sui habeat licentiam faciendi. Qui etiam, si de rebus ecclesie pro eorum substantia aliquid quod detrimentum ecclesie non exhibeat, eidem loco donaverit, sit stabile, rei enim bone statuende sanctum concilium dat consensum.

Ctp 2.36.1] (12, q. 2, c. Si episcopus.)

¹ Ut - ded. CPD; Ut episcopis liceat unam de parochianis ecclesiis in monasterium dedicare. Ex concilio Toleta. 3 M

² -itanis CRPVB²L; -ianis R²DFHM

³ om. L; in add. M, om. CPDH

¹169

*Ex concilio Toletano V, cap. 4. Quod de conquisitis rebus inter ecclesiam et sacerdotis heredes equa divisio fiat*²

Sacerdotes, vel quique³ illi sunt quibus ecclesiasticarum rerum cura com missa est, quecumque administrationis sue tempore emerint, si de rebus propriis vel vile vel parum habuerint, ad ecclesie nomen cui presunt, chartarum conficere instrumenta procurent. Non enim convenit ut ecclesia, que suscepit externum, efficiat in alieno divitem, et in suo retineat fraudatorem⁴.

Ctp 2.40.1a] (12, q. 4, c. Sacerdotes.)

¹ Kc begins, numbering this as c lxxiii in mg

² Ex - 4. Quod - fiat CPD(which reverses insc. and rubr.); Ut presbyteri, vel quibuscunque res ecclesiae commissae sunt, quaecunque tempore suae administrationis emerunt, ecclesiae per chartam as signare debeant. E Toletano concilio IX, cap. 4 M

³ quique CRPBHD; quicumque LM

⁴ pauperem H

¹170

*Si episcopus monasterium faciat*², vel parochitanam³ ecclesiam ditet⁴ quadragesimam partem de rebus ecclesie⁵ ibidem conferat⁶. ⁷Cap. 5

Bone rei dare consultum et presentis habetur vite subsidium, et eterne remunerationis expectare cernitur premium. Quisquis itaque episcoporum in parochia sua monasterium construere forte voluerit, et hoc rebus ecclesie cui presidet ditaverit, non amplius ibidem quam quadragesimam partem dare debebit, ut hac temperantie equitate servata, et cui tribuit competens subsidium conferat, et cui tollit dampna gravia non infligat. Ad ecclesiam vero que monasticis non informabitur regulis, aut

¹ clxxv add. in mg. Kc

² faciat CPD; facere M

³ -itanam CPD; -ianam M

⁴ ditet CPD; ditare voluerit licere ei M

⁵ vel centesimam add. M, om. CPD

⁶ conferat CPD; conferre M

⁷ Ex eodem concilio Kc; Ex concilio Tolet. IX (om. Fr) add. M

quam suis magnificare voluerit scripturis, non amplius quam centesimam partem census ecclesie cui presidet ibidem conferre licebit; ea tamen cautela servata, ut unam tantummodo que placuerit ex his duabus remunerationem assumat.

Ctp 2.40.2] (12, q. 2, c. Bone rei.)

¹171

Ut episcopus tertiam² ecclesiasticarum rerum tam sibi quam cui elegerit conferat³.

Cap. 6

Cum preteritis sanctionibus notissimum habeatur, que de rebus parochialium ecclesiarum⁴ pars episcopo conferatur, opportune tamen duximus decernendum, ut si episcopus tertiam, quam de rebus eisdem sanctione pariter sibi debitam novit, aut ipsi ecclesie cuius res esse patebit, aut alteri ecclesie⁵ cui⁶ elegit conferre decreverit, et licitum maneat, et irrevocabile robur eius sententia ferat.

Ctp 2.40.3] (12, q. 3, c. Episcopus si partem.)

¹ clxxvi *add. in mg.* Kc

² partem *add.* RD, *om.* CPB

³ Ut - conf. CRP; Item Kc; Ut ep. – rerum partem sibi competentem ecclesie quam eleg. conf. H; Ut ep. de ea parte quae sibi de parochianis ecclesiis debetur, tertiam partem vel eidem ecclesiae vel altari si placet, conferre possit. Ex eod. cons. (conc. Fr) M

⁴ *corr. fr.* episcoporum *in mg.* D

⁵ cuius res - ecclesiae *in mg.* P

⁶ cui CPD; quam M

¹172

Ex concilio Martini pape, cap. 14. De presumptione episcopi de rebus ecclesie²

Si quis episcopus nulla ecclesiastice rationis necessitate compulsus, in suo clero, aut forte ubi presbiter non est, de rebus ecclesiasticis aliquid presumpserit vendere, res ipsas ecclesie proprie restaurare cogatur, et in iudicio episcoporum deiiciatur auditus, et tanquam furti aut latrocinii reus a³ suo privetur honore.

Ctp 2.47.4] (10, q. 2, c. Si quis episcopus.)

¹ clxxvii *add. in mg.* Kc

² Ex - 14. De - eccl. P; Ex - pape. De - eccl. cap. 14 CBH; De - eccl. Ex - 14 D; Ut episcopus qui res ecclesiae vendiderit, et eas de suo restituat, et iudicio episcoporum tanquam furti aut latrocinii reus a suo honore privetur. Ex - 14 M

³ a CPBD; *om.* M

¹173

De his qui de ministerio ecclesie aliquid vendiderint². Cap. 18³

Si quis presbiter aut diaconus inventus fuerit aliquid de ministeriis ecclesie venundasse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione ecclesiastica non haberi. In iudicio tamen episcopi dimittendus est, si dignus in suo recipi debeat gradu, quia multoties hoc ipsum quod de sacrosancto altario contaminatum est, in episcopi potestate dimissum est.

¹ clxxviii *add. in mg.* Kc

² De - vend. CPBDH; Item eisdem Kc; Quid agendum sit de presbyteris, si inventi fuerint de ministeriis ecclesiae aliquid venundasse. Ex eodem M

³ 18 CPBDKbM; 17 Fr

Ctp 2.47.17] (10, q. 2, c. Si quis presbyter.)

¹174

De dotibus et decimis ecclesiarum, et de censu pro eis non exigendo². Ex concilio Spanensi³

Ut unicuique ecclesie mansus integer absque ullo servitio attribuat. Omnes primitias et decimas tam de pecoribus quam de frugibus, dives simul et pauper ecclesiis suis recte offerant. Dicit enim Dominus per prophetam, Apportate omnem decimam in horreo meo, ut cibus sit servientibus in domo mea. Omnis rusticus et artifex quisque de negotio iustam decimationem faciat. Sicut enim Dominus omnia dedit, ita de omnibus decimam exigit; ut de fructibus agri, ita de nutrimento omni; ut de apibus, ita de melle; ut de agnis, ita de velleribus et caseis; ut de porcellis, ita de capris, de bubus et equis; ut de minoribus, ita de maioribus exigimus et ceteris. Si quis autem hec omnia non decimaverit, predo Dei est, et fur, et latro, et maledicta que intulit Dominus Cain non recte dividendi congeruntur. De his vero omnibus nullus sit qui de sacerdotibus requirat censum, vel aliquod servitium preter ecclesiasticum.

Cleop. C viii fo. 41]

¹ clxxviii add. in mg. Kc

² eccl. - exig. CPLD; ecclesiae M

³ conc. Sp. PV; conc. Spalensi FHD; conc. Yspalensi Kb; Hispalensi conc. M; Ex conc. Sp. before De dot. CRBLFH, not PVM

¹175

De censu a presbitero non dando. Ex concilio Parisiensi²

Ut³ secundum canonicam auctoritatem et constitutionem domini imperatoris Ludovici, de agro ecclesiastico et manso, de mancipiis que ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulture aliquid largitus fuerit ecclesie, neque de decimis et oblationibus fidelium cuiquam presbitero aliquem censum persolvere cogat, nec quisquam cuiuslibet ordinis vel dignitatis, exinde quicquam subtrahat, aut redhibitionem quamcumque exigit temporalem. Quod si fecerit, communionem usque ad satisfactionem privetur, et regia potestate dare cogatur.

Reg.P 1.29, BD 3.53 widely var] Ctp 3.3.18

¹ clxxx add. in mg. Kc

² conc. Par. (corr. fr. Parisiensi C) CPDKc; Par. conc. M

³ Ut P²VBDM; []t C; ? P

¹176

Idem² in epistola ad Donum³

Sicut omnino grave est frustra ecclesiastica misteria⁴ venundare; sic iterum est culpa, imminente huiusmodi necessitate, res maxime desolate ecclesie, captivis suis preponere, et in eorum redemptione cessare.

¹ clxx add. in mg. Kc

² Gregorius add. P², om. CPBD

³ Id. - Donum CPD; om. Kc; Culpam esse thesaurum ecclesie redemptioni captivorum preponere. Gregorius ad Domium ([Bonum] add. Fr) episcopum Messanensem M

⁴ mist- CPV; ? B; minist- DM

(lib. VI, epist. 35). Ctp 1.55.106] (12, q. 2, c. Sicut omnino.)

¹177

²Augustinus in sermone³ secundo de vita clericorum

Quicumque vult exheredato filio heredem facere ecclesiam, querat alterum qui suscipiat, non Augustinum; imo, Deo propitio, neminem inueniat. Quam laudabile factum sancti et venerandi episcopi Aurelii Carthaginensis? quomodo implevit omnium qui sciunt os laudibus Dei? Quidam enim cum filios non haberet neque speraret, res suas omnes retento sibi usufructu donavit ecclesie. Nati sunt illi filii, et reddidit episcopus nec opinanti, que illi donaverat. In potestate habebat episcopus non reddere, sed iure fori, non iure celi⁴.

(ad fratres in eremo) Ctp 3.3.19 (17, q. 4, c. Quicumque.)

¹ clxxii add. in mg. Kc

² Ut nullus eius donum suscipiat, qui exhaeredato filio haeredem facere vult ecclesiam. add. as rubr. M

³ sermone CRPBM; libro H

⁴ celi CPLDH; poli M

¹178

Item in eodem idem²

Si quis irascitur filio suo, et moriens exheredat eum, si viveret non eum placarem? non ei filium reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cuius appeto hereditatem? Sed plane si faciat, quod sepe hortatus sum. Unum filium habet putet Christum alterum; duos habet, putet Christum tertium; decem habet, Christum undecimum faciat, et suscipio³.

Ctp 3.3.20 (13, q. 2, c. Si quis irasc.)

¹ clxxiii add. in mg. Kc

² Item - idem PV; Idem in eodem CRL; Item in eodem D; Item Augustinus in eodem H; Ibidem, de eadem re M

³ -pio CPHM; -piat D

¹179

²Idem in epistola ad Vincentium

Quicumque vos ex occasione legis huius imperialis, non dilectione corrigendi, sed inimicandi odio persequitur, displicet nobis. Et, quamvis res quecumque terrena non recte a quoquam possideri possit, nisi vel iure divino (quo cuncta iustorum sunt) vel iure humano (quod in potestate est regum terre), ideoque res falso appelletis vestras, quas nec iuste possidetis, et secundum leges terrenorum regum amittere iussi estis; frustra que dicatis, nos in eis congregandis laboravimus, cum scriptum legatis, Labores impiorum iusti edent, sed tamen quisquis ex occasione huius legis quam reges terre Christo servientes ad emendandam impietatem vestram promulgaverunt, res vestras cupide appetit, displicet nobis. Quisquis denique ipsas res pauperum vel basilicas congregationum, quas sub nomine ecclesie tenebatis (que omnino non debentur, nisi ei ecclesie, que vera Christi ecclesia est), non per iustitiam, sed per

¹ clxxiiii after corr. add. in mg. Kc

² Res terrenas a nullo recte possideri, nisi vel iure divino, vel humano. add. as rubr. M

avaritiam tenet, displicet nobis. Quisquis pro aliquo flagitio vel facinore proiectum a nobis ita suscipit, sicut suscipiuntur qui (excepto errore quo a nobis separamini) sine crimine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis, et si monstretis nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus; neque propter paleam, relinquimus aream Domini; neque propter pisces malos, rumpimus retia Domini; neque propter hedos in fine segregandos deserimus gregem Domini; neque propter vasa facta in contumeliam migramus de³ domo Domini.
(*epist. 48*). *Ctp 3.3.21 (23, q. 7, c. Quicumque.)*

³ de CPD; a M

180

¹*Ambrosius in libro De officiis*²

Aurum³ ecclesia habet, ut non⁴ servet, sed ut eroget et subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adiuvat? An ignoramus quantum auri atque argenti de templo Domini Assirii sustulerunt? Nonne melius conflatur sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quam sacrilegus contaminat atque asportat hostis? Nonne dicturus est Dominus, Cur passus es tot inopes fame mori? Et certe habebas aurum, unde ministrasses alimoniam. Cur tot captivi deducti in commercium, nec redempti, ab hoste occisi sunt? Melius fuerat ut vasa viventium servares, quam metallorum, his non posset responsum referri. Quid enim diceret? Timui, ne templo Dei ornatus deesset. Responderet, Aurum sacramenta non querunt, neque auro placent, que auro non emuntur. Ornatus sacrorum, redemptio captivorum est. Et vere illa sunt vasa pretiosa que redimunt animas a morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. Et post pauca. In his tribus generibus vasa ecclesie, etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. Opus est ut de ecclesia mystici⁵ poculi forma non exeat, nec ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo primum intra ecclesiam quesita sunt vasa, que initiata non essent, deinde comminuta, postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captivorum queque pretiis profecerunt. Quod si desunt nova, et que nequaquam initiata videantur, in huiusmodi quos supra dixi usus, omnia arbitror pie posse converti.

Ctp 3.3.22 (12, q. 2, c. Aurum ecclesia habet.)

¹ Quod ecclesia aurum habeat, non ut servet, sed ut eroget, et in necessitatibus subveniat. *add. as rubr.*
M

² libro II, cap. 28 *add. M, om. CPD*

³ *corr. fr. Murum CP?D?; Aurum VFHM*

⁴ ut non CPF; non ut DM

⁵ Kc *ends*

181

*De privilegiis ecclesiarum. Ex concilio Tullensi*¹

Sunt forte tales, qui privilegia de locis Deo dicatis sanctorum manibus confirmata parvipendentes, sibi quia volunt, non quia possunt excommunicationes usurpatoribus rerum, et facultatum ecclesiasticarum a sanctis Domini intentatas alleviant, dicentes se pro hoc illata dampnatione, id est anathematis vinculo non

¹ conc. Tull. CPD; Tull. conc. M

teneri. De quibus sanctus Gregorius in epistola ad Theotistam patriciam dicit, Ipsi, inquit, sibi testes sunt, quia Christiani non sunt, qui ligamenta ecclesie vanis se estimant conatibus solvere, ac per hoc nec absolutionem sancte ecclesie quam prestat fidelibus, veram putant, si ligaturas eius valere non estimant. Contra quos diutius disputandum non est; quia per omnia despiciendi et anathematizandi sunt, et unde se fallere veritatem credunt, inde in peccatis suis veraciter ligantur.

182

Sententia Simmachi pape. De rerum ecclesiasticarum¹ invasoribus²

Indigne ad altare Domini properare permittitur, qui res ecclesiasticas audet invadere, aut iniuste possidere, aut iniqua seu iniusta defensione in eis perdurat. Debet tamen esse provisio, ut vinctam admonitio precedat, et res usurpatas iniuste qui abstulit, aut iniuste ablatas retinet, equitate patrocinate legibus restituat. Quod si neglexerit, et necessitas compulerit, demum predonem sacerdotalis districtio maturata percellat. Valde enim iniquum est et ingens sacrilegium, ut quecumque vel pro remedio peccatorum, vel salute animarum suarum unusquisque venerabili ecclesie contulerit, aut certe reliquerit, ab his quibus maxime servari convenit, id est Christianis et Deum timentibus hominibus, in aliud transferri vel converti. Propterea qui hec non previderit, et aliter quam scriptum est, predia ecclesiis tradita petierit, vel acceperit, aut possederit, nisi se cito correxerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, sitque accipienti, et danti, et possidenti anathema; et institute pene contubernium assiduum, nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, qui a religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta dispergit.

(In synodo Romana c. 6) Ctp 1.48.10] (12, q. 2, c. Indigne.)

¹ ecclesiasticarum CPHM; ecclesiarum D

² rubr. before insc. M, not CPD

183

¹*Constitutio septima, cap. 1*

Nullus sub Romana ditione² constitutam ecclesiam vel xenodochium, vel ptochotrophium, vel nosocomium, vel orphanotrophium, vel gerontocomium, vel brephotrophium, vel monasterium tam monachorum, quam sanctimonialium archimandritam habens vel archimandritissam, infestare audeat. Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, sive domum, sive agrum, sive hortum, sive rusticum mancipium, vel panes civiles, neque creditoribus specialis hypothetice titulo obligare. Alienationis autem verbum continet venditionem, donationem, permutationem, emphiteuseos perpetuum contractum, sed omnes omnino sacerdotes huiusmodi alienatione abstineant; penas timentes quas Leonina constitutio minatur, id est ut is quidem qui comparavit rem loci venerabilis reddat ei cuius et ante fuerat, scilicet cum fructibus aliisque emolumentis, que in medio tempore facta sunt, economo autem ecclesie prestare omne lucrum quod ex huiusmodi prohibita alienatione senserit; vel si ecclesiam dampno affecerit, ita ut in posterum economus non sit, non solum autem ipse, sed successores eius teneantur, sive ipse economus alienaverit, sive respiciens

¹ Quid agendum sit de oeconomio, qui res ecclesiae vel ipse alienaverit, vel respiciens alienantem episcopum non prohibuerit. add. as rubr. M

² dit- CPM; condit- D

alienantem episcopum non prohibuerit, et multo magis consenserit; tabellionem autem qui talia interdicta instrumenta conscripsit, perpetuo exilio tradi oportet.

Jul. epit. 7.1, cf BD 3.164, below 17.137] Ctp 3.3.23

184

¹Cap. 2

Si princeps voluerit rem immobilem sancto loco prestare, et accipere ab eo aliam rem immobilem, et eo modo permutationem contrahere, liceat hoc facere.

Jul. epit. 7.2, cf BD 3.165a]

¹ Permutationem contrahere liceat hoc facere *add. as rubr.* D, Quod principi per commutationem cum ecclesia contrahere liceat *add. as rubr.* M; Constitutio VI cp. ii FH

185

¹Cap. 5

Si quis contra saluberrima iura presentis constitutionis rem immobilem loci venerabilis comparaverit, primum quidem rei estimationem amittat, et rem quam illicite emerit, restituat cum omnibus emolumentis eius, que in medio tempore facta sunt, et omnia lucro ecclesie, vel alterius loci venerabilis cedant, et nullam habeat ipse contra ecclesias actionem, sed tantum adversus economos, vel alias venditorum personas ex empto iudicium moveat. Nam venditorum patrimonia emptori subiecta esse equum est, etiamsi venditio contra presentem legem rei immobilis ad venerabilem locum pertinentis contracta sit. Alioquin si donatio facta fuerit, tunc is qui liberalitatem interdictam accepit, non solum ipsam rem cum fructibus suis et causis venerabili loco constituat, sed etiam aliud quantum accepit pene nomine prestat sanctissimo loco, cuius res donata fuerit ab his, qui res eius administrant. Sin autem titulo permutationis rem loci venerabilis capiat aliquis, tunc et rem quam accepit reddat, et quam ipse dedit amittat, actione scilicet adversus personas et patrimonia eorum conservanda, que cum eo contraxerunt, excepto videlicet principe, cui secundum prefatam superius divisionem, permutationem facere rerum immobilium cum sacrosanctis locis permissum est. Sin autem pignus creditor ad corporalem detentionem acceperit, et res immobilis sit que pertinet ad ecclesiam, vel ad alia venerabilia loca, veluti domus, vel pratum, vel ager, vel hortus, vel panes civiles, vel mancipia rusticana, nam ea quoque veluti membra immobilium rerum sunt. Si quis horum aliquid pignoris nomine corporaliter acceperit, prius quidem neque sortem quam dedit, neque usuras quas forte stipulatus est exigat; deinde etiam ipsam rem cum suis emolumentis venerabili loco restituat. Sed et in hoc casu adversus economum, vel alios administratores venerabilium locorum actionibus creditori competentibus, omnia enim que diximus etiam in mulierum monasteriis vel asciteriis² obtinere oportet.

Jul. epit. 7.5]

¹ Iterum eadem *add.* F; Ut is, qui immobilem rem ecclesiae comparavit, vel ab aliquo accepit, cum omnibus emolumentis eius, quae in medio tempore facta sunt eam restituat: sed et aliud tantum, quantum accepit poenae nomine venerabili loco componat, et quod nulli liceat nisi principi cum ecclesia commutare, et si creditor rem immobilem ecclesiae ad corporalem acceperit detentionem, primo quidem sortem quam dedit cum usuris amittat, deinde ipsam rem cum suis emolumentis venerabili loco restituat *add. as rubr.* M

² asciteriis CPBH; ascytheriis D; ascetriis M

186¹Cap. 6

Si qua necessaria causa et inexcusabilis imminet, ut mutuam pecuniam capiat venerabilis locus, liceat economis etiam res immobiles obligare pignoris iure, tamen ut corporaliter creditoribus non tradantur.

Jul. epit. 7.6]

¹ Ut mutuam pecuniam venerabilis locus capiat, si qua necessaria et inexcusabilis causa immineat *add. as rubr. M*

187¹Cap. 8

Eisdem² penis coerceri oportet etiam illos³ qui sancta vasa, sive sacra dona contra legem vel pigneraverit, vel distraxerit, vel conflaverit, vel quocumque modo alienaverit, excepta videlicet captivorum redemptione.

Jul. epit. 7.8]

¹ Qua poena coercendus sit, qui sancta vasa, vel sacra dona, contra legem vel pigneraverit, vel distraxerit, vel conflaverit, vel quocumque modo alienaverit *add. as rubr. M*

² Eisdem CPBFM; Hisdem HD

³ illos CPDM; illud *Fr*

188¹Cap. 8²

Nulli liceat per pragmaticam sanctionem aliquid capere, que³ sacrosanctis ecclesiis, aliisque venerabilibus locis competunt, scilicet et si immobiles sint, vel mobiles quidem, sed alienari non possunt. Sin autem questor magnificus tale descriptum dictaverit, vel ceteri magistratus intimatione pragmatice forme receperit, unusquisque quinquaginta librarum auri pena multetur. Sin autem religiosi episcopi tales pragmaticas sanctiones contempserint, sine periculo contempsisse cognoscant, nam, si receperint eas, etiam episcopatus honorem amissuros se non dubitent. Nemini liceat in posterum cuiusquam monasterii venditionem impiam vel donationem, vel permutationem contrahere, ubi et altare collocatum est, et sacre misse facte et monachica conversatio. Sin autem aliquid tale fuerit admissum, et quod factum est pro infecto habeatur, et is qui accepit pretium amittat, et qui distraxerit, et rem et pretium reddat sacrosancte ecclesie, et venerabilibus monasteriis, quorum cura erat, ut alienatum contra leges monasterium rursus in pristinum statum reducerent. Nulli autem licentia sit nec titulo pignorum, nec hypothecarum sacrosanctum obligare monasterium. Nam et si tale aliquid admissum fuerit, refutari oportet, ut iterum in sanctissimo monasterio sacre procedant misse⁴.

Jul. epit. 7.9

¹ *Kd begins.* Quod nulli liceat per pragmaticam sanctionem aliquid capere de ecclesiis, aliisque venerabilibus locis, sive res sint mobiles vel immobiles *add. as rubr. M*

² 8 CPBDM; 9 *Fr*

³ a *add. C, om. RPBDM*

⁴ *FH end cap. here*

Presens constitutio que consule Elisario a.⁵ kl' Maias data est iubet quidem sacratissimam⁶ ecclesiam Rome centum annorum prescriptionem solum in suis actionibus removeri. Termini sanctorum non prosunt neque homicidis neque adulteris neque raptoribus virginum, sed si quis tributa fisco debet, poterit ultra sanctorum terminos ab eo exigi publicum debitum, ut tam euchonomus⁷ quam defensores ecclesiarum ad hoc subveniant presidi magis quam debitorem eripiant. Nam si quid tale fecerint, de sua substantia tributa fisco reddere compelluntur⁸.

Jul. epit. 8.1, 21.5]

⁵ a. CPB; ad D

⁶ sacrat- CPDB; sanct- Kd

⁷ -mus CPB; -mos D; -mi Kd

⁸ Presens - comp. CPBDKd; *om.* M

189

¹Cap. 8²

Si venerabilis locus cum alio venerabili loco, rerum immobilium permutationem facere maluerit³; si ecclesia cum ecclesia, vel ptochius⁴ cum ptochio, vel ecclesia cum ptochio vel monasterio, vel⁵ ut simpliciter dixerim, ⁶Si venerabilis locus cum alio venerabili loco, rerum immobilium permutationem facere maluerit⁷, hocque fieri prosit utrique loco; liceat primatibus eius permutare, decreto tamen prius celebrando apud locorum metropolitanos disceptatione procedente, ut ipsi deliberent an ambabus partibus prosit rerum immobilium permutatio.

Jul. epit. 48.2] Ctp 3.3.24

¹ Item *add.* F; Si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem rerum immobilium facere voluerit, liceat, deliberato prius utriusque loci commodo *add. as rubr.* M

² 8 CPBD; 9 F; 10 M

³ mal- CP²VB; maluerint P; vol- DM

⁴ -ius CPB; thocius D; -ium M

⁵ vel PV²BDM; *om.* CR

⁶ FH *begin c. here*

⁷ si ecclesia cum ecclesia - mal. *in mg.* C

190

¹Constitutio 49, cap. 2

Si quis ecclesiam edificaverit, aut clericis annonam² ex substantia sua dederit, non liceat ei quos voluerit clericos in eadem ecclesia facere; sed si voluerit, quosdam sibi consecrari, offerat eos beatissimo patriarche; et ille si viderit eos dignos, consecret; et si non probaverit, arbitrio³ suo reiiciat.

Jul. epit. 51.2; cf below 6. 423]

¹ Quod non liceat ei qui ecclesiam aedificat, quos ipse voluerit clericos in ea disponere, sed quos episcopus dignos iudicaverit. *add. as rubr.* M

² ann. *after* sua D, *not* CPM

³ arbitrio CPM; iudicio D

191*¹Constitutio 50², cap. 1*

Si quis in domo sua³ oratorium habuerit, non audeat in eo facere sacras missas, nisi clericos catholice fidei habuerit, qui ei deputentur ex iussu religiosissimi episcopi civitatis, vel beatissimi patriarche. Si quis autem adversus ea fecerit, domus ipsius fisci iuribus addicatur.

Jul. epit. 52.1; cf below 6. 424]

¹ Quod non liceat ei qui oratorium in domo sua habet, missas in eo sine iussu episcopi celebrare. *add. as rubr. M*

² 50 CPBM; 1 DKd

³ sua C²RPBM; suo CD

192*¹Constitutio 59², cap. 1*

Nullus audeat edificare ecclesiam vel oratorium antequam civitatis episcopus veniat, et vota faciens sanctissimam crucem infixarit publice in eodem loco procedens, et rem omnibus manifestam faciens, unusquisque ante edificationem loquatur episcopo, et prefiniat modum quod ad luminaria sacro ministerio apta, et custodiam oratorii, et alimonias eorum qui ibi observant, sufficiat, et si hec sufficientia visa fuerint, faciat prius donationem eorum, et postea domum edificet. Sin autem que ab eo prefinita sunt non sufficiunt ad custodiendum oratorium, equum est vetera oratoria que forte ruinam minantur reparare, cum arbitrio religiosissimi civitatis episcopi.

Jul. epit. 61.1]

¹ Ut nullus ecclesiam vel oratorium aedificare audeat, nisi prius allocutus episcopum, expensam praeфинiat, quae ad luminaria, et custodiam oratorii, et alimoniam eorum qui ibi servituri sunt, sufficiat. *add. as rubr. M*

² 59 CB?DKdM; LVIII PV

193*¹Libro II², titulo primo³*

Nullius autem sunt res sacre, et religiose, et sancte. Quod enim divini iuris est, id nullius in bonis est. Sacra enim sunt, que rite, et per pontifices Deo consecrata sunt, veluti edes sacre et dona, que rite ad ministerium Dei consecrata sunt, que etiam per nostram constitutionem alienari et obligari prohibemus, excepta causa redemptionis captivorum⁴. Item. Sancte quoque res, veluti murus et porte quodammodo divini iuris sunt, et ideo nullius in bonis sunt. Ideo autem muros sanctos dicimus, quia pena capitis constituta est in eos, qui aliquid in muros deliquerint.

Inst. 2.1.7-10 (excerpts), CB Varia 1A 29b-c] Ctp 3.3.25

¹ Quod quicquid divini iuris et sacrum est, in nullius sit bonis. *add. as rubr. M*

² II CPHM, III D

³ titulo primo RVDM; titulus primus C; titl' i BFH; ? P

⁴ FH *end cap. here*

194

¹*Augustinus super Iohannem parte I, tract. 6²*

Quo iure defendis villas ecclesie, divino, an humano? ³Divinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque possidet quod possidet nonne iure humano? Nam iure divino Domini est terra, et plenitudo eius. Pauperes et divites Dominus de uno limo fecit, et pauperes et divites una terra⁴ supportat. Iure ergo humano dicitur, hec villa mea est⁵, hec domus mea est, ⁶hic servus meus est. Iura ergo humana, iura imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per imperatores et reges seculi Deus distribuit generi humano⁷. Item⁸. Tolle iura imperatoris⁹ et quis audet dicere, Mea illa villa¹⁰, meus est iste¹¹ servus, mea est hec¹² domus¹³? Si autem ut teneantur ista ab omnibus iura acceperunt regum¹⁴, vultis¹⁵ recitemus¹⁶ leges, ut gaudeatis? Item. Relegantur¹⁷ leges, ubi manifeste preceperunt imperatores eos qui propter ecclesie catholice communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere¹⁸ pacis auctorem¹⁹ nihil nomine ecclesie audeant possidere. Sed²⁰ quid nobis et imperatori? Sed²¹ iam dixi de iure humano agitur, et tamen apostolus²² voluit serviri legibus²³, voluit honorari reges, et dixit, Regem veremini²⁴. Dicere noli, quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per iura regum possidentur possessiones. Dixisti. Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa iura renuntiasti humana, quibus possessiones possidentur.

Ctp 3.3.26; IP 2.63 (Dist. 8, c. Quo iure.)

¹ De iure divino, et iure humano. *add. as rubr.* M

² Aug. - 6 CPDH; Aug. super Iob in parte prima tr. 6 Kd; Aug. tract. vi in i cap. Ioannis M

³ Respondeant *add.* M, *om.* CPBD

⁴ una terra *ss P, after corr.* D

⁵ mea est CPBM; est mea D

⁶ *From here on F is in small cramped script*

⁷ *H ends cp. here*

⁸ Item CPBD; Post aliquot versus M

⁹ -ris CPBD; -rum M

¹⁰ illa villa CPD; est villa illa M

¹¹ iste CPBM; ille D

¹² ista F

¹³ mea - domus CPD; aut domus hec mea est M. *F ends cp. here*

¹⁴ omnibus - regum CPD; hominibus regum iura fecerunt M

¹⁵ ut *add.* D, *om.* CPM

¹⁶ *corr. fr.* reticemus R

¹⁷ Item. Rel. CPD; Ac rursum. Legantur M

¹⁸ colere CPM; credere D

¹⁹ ut *add.* M, *om.* CPD

²⁰ dicitis *add.* M, *om.* CPD

²¹ ut *add.* DM, *om.* CRP

²² apost. CPM; amplius D

²³ leg- CPM; reg- D

²⁴ ver- CPD; rever- M

195

Ut cuncta que Deo¹ offeruntur consecrata habeantur. Ex concilio Aurelianensi², cap. 7

Omnia que Deo offeruntur consecrata habeantur, in vineis, terris, silvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus et reliquis possessionibus, et que ecclesiis, sine dubio Christo, qui sponsus earum est³ offeruntur⁴.

BD 3.129]

¹ cuncta que Deo CPHM; Deo cuncta que D

² conc. Aur. CPDKd; Aur. conc. M

³ earum est CPD; est earum M

⁴ -eruntur CPHM; -erimus D

196

Ut decima nullo modo negligatur. Ex concilio Rothomagensi, cap. 3¹

Omnes decime terre sive de frugibus sive de pomis arborum Domini sunt et illi sanctificantur. Boves et oves et capras² que sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum nec³ malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, et quod mutat et quod mutatum est sanctificabitur Domino, et non redimetur⁴. Sed quia multimodo⁵ inveniuntur decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri preceptum admoneantur semel et secundo et tertio, si non emendaverint, anathematis vinculis constringantur, usque ad satisfactionem et ad⁶ emendationem congruam.

BD 3.130] IP 2.58 (16, q. 7, c. Omnes decime.)

¹ 3 CRPBM; 4 H

² -ras CPD; -re M

³ nec bon. nec CPH; bon. neque D; neque bon. neque M

⁴ et non red. CPM; om. D

⁵ multimodo CPD; multi M

⁶ ad P BD; om. CRVBDHM

197

Ut decima nullo modo negligatur¹. Ex concilio Moguntiensi, cap. 38²

Admonemus atque precipimus ut decimas Deo omnino dare non negligatur³, quas Deus ipse dare⁴ constituit, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum⁵ abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei⁶ necessaria sua.

BD 3.131] IP 2.57 (16, q. 2, c. Admonemus.)

¹ Ut decima nullo modo negligatur CPD BD; De eod. M

² 38 CPFr; 39 D; 8 M

³ -gatur CPM; -gant D

⁴ dare CPD; dari M

⁵ suum deb. CPD; deb. suum M

⁶ auf. ei CPM; ei auf. D

198

De illis qui decimas dare nolunt¹. Ex concilio Cabillonensi cap. 18²

Questi sunt preterea quidam sancti quod essent aliqui episcopi et abbates, qui decimas non dare sinerent³ ad ecclesias ubi illorum coloni missam audiunt. Proinde decrevit sacer iste conventus ut episcopi et abbates de agris et de vineis, que ad suum vel fratrum stipendium habent⁴, decimas ad ecclesias deferri faciant. Familie vero ibidem decimas suas ferant, ubi infantes eorum baptizantur, et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

BD 3.132] IP 2.59 (16, q. 1, c. Questi sunt.)

¹ De - nol. CPD; Quod episcopi et abbates decimas de agris, et vineis quae ad usum suum vel fratrum stipendium habent, ad parochianas ecclesias persolvere debeant M

² cap. 18 CPBLKdD; II, cap. 19 M

³ non dare sin. CPVB; non sin. dare D; dare non sin. FH; non sin. dari M

⁴ *obsc. corr.* D

199

Quod decime ab omnibus Christianis ex debito reposci debeant¹. Ex concilio Magontiensi², cap. 8

Decimas Deo et sacerdotibus Dei³ dandas Abraham factis Iacob promissis insinuat. Deinde lex statuit⁴, et omnes doctores sancti commemorant. Et profecto dignum erat ut Israelite decimas pecorum et frugum et omnium⁵ pecuniarum Domino darent, qui eos liberaverat a decem plagis quibus percussit Egiptios, et in novissima plaga primogenita cunctorum⁶ disperdidit, gratiamque suis prestitit, ut impetratis⁷ pecuniis spoliarent Egiptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis dicit, Decime ex debito requiruntur. Quid⁸ si diceret Deus, Nempe meus est homo, mea est⁹ terra quam colis, mea sunt semina que spargis, mea animalia que fatigas, meus est solis calor; et cum omnia mea sint¹⁰, tu qui minus accommodas, solam decimam vix¹¹ merebaris¹², sed¹³ reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi decimam auferam novem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo novem. Cum itaque Iudaicus populus preceptum decimarum tanta diligentia observaret, ut de quibusque¹⁴ minimis rebus, ruta videlicet menta¹⁵ et cimino, ut ipse Dominus testatur decimas daret, cur non maiori studio plebs evangelica eandem impleat iussionem, et cui maior numerus est¹⁶ sacerdotum, et sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dande sunt, ut hac

¹ Quod - deb. CPD; Decimas Deo et sacerdotibus dandas, et exemplo patrum Abraham, et Iacob, et auctoritate veteris et novae legis, et multimoda ratione M

² Magon- CPD; Mogon- M

³ *ss* D

⁴ statuit CPBM; instituit D

⁵ et omn. CPD; omn. et M

⁶ Egiptiorum *add.* DM, *om.* CPBFr

⁷ -etr- *ss* D

⁸ Quid CPM; Quod D

⁹ *ss* C

¹⁰ sint CPM; sunt D

¹¹ solam dec. vix CPM; vix solam dec. D

¹² *corr. fr.* -eris P

¹³ sed PVBDM; *om.* CR

¹⁴ quibusque CPM; quibuscumque D

¹⁵ vid. menta CPDM; *om.* Fr

¹⁶ num. est CPB; est num. DM

devotione Deus¹⁷ placatus, largius prestat que necessaria sunt, sicut superius ostendimus. Et ut sacerdotes ac¹⁸ ministri ecclesie cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hec vita transigi non potest, relevati, liberiores fiant ad meditationem¹⁹ divine²⁰ legis et doctrine administrationem, atque spiritualis servitii voluntariam expletionem. Et ut munus populi in²¹ quotidiana oblatione Domino immoletur, nec non statuta²² canonica in²³ sustentatione²⁴ pauperum, et restaurationem²⁵ ecclesiarum proficiat²⁶. Quatuor enim partes iuxta canones fieri de fidelium oblationibus debent²⁷ ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restorationi ecclesiarum servetur.

BD 3.133] IP 2.60 (16, q. 7, c. Decimas.)

¹⁷ Deus CPD; Dominus BM

¹⁸ ac CPBM; et D

¹⁹ meditationem CPDM; emendationem B

²⁰ divine CPM; *om.* D

²¹ *ss* D

²² *Kd ends*

²³ in CPBM; *om.* D

²⁴ -one CPDM; -onem *Fr*

²⁵ -onem CPM; -one D

²⁶ -iat CPD; -iant M

²⁷ *deb. here CPB, before fieri M. D ends canon here.*

200

*De illis qui decimas dare nolunt nisi precio conducantur¹. Ex concilio
Mediomatricis², cap. 3*

Decime³ quas populus dare non vult nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

(Maguntien. conc., cap. 3.) BD 3.134] IP 2.62 (16, q. 7, c. Decimas.)

¹ De - cond. CPD; Item de decimis M

² -ma- *ss* D

³ -ime CPV; -imas DM

201

Ut decima census Dei nuncupetur¹. Ex concilio Agripinensi², cap. 6

Item quod decima que a fidelibus datur, Dei census nuncupanda est, et Deo ex integro reddenda. Cuius tertia pars secundum canonem Toletanum, episcoporum esse debet. Nos vero hac potestate uti nolumus, sed tantum singulis annis quartam partem iuxta usum Romanorum pontificum, et observantiam sancte Romane ecclesie de eadem habere volumus. Quod si quis contentiosus inde repertus fuerit, sive clericus sive ille laicus sit, communione privabitur³, et sinodali censura iudicabitur.

BD 3.135]

¹ Ut - nunc. CPDH; Quod partes de decimis fieri debeant, et quota pars ad usum pertineat episcopi M

² conc. Agr. CPBD; Agr. conc. M

³ *H ends c. here*

202

De oblationibus parochiarum cuius esse debeant¹. Ex concilio Toletano²

De his que ad ecclesiam a parochianis offeruntur, in terris, in vineis, mancipiis, pecuniis, antiquorum canonum instituta servantur, ut omnia in episcopi potestate consistant. De his autem que altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis³ deferatur, due clericis; decime autem secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen nos sequentes Romanos, singulis annis⁴ quartam partem, aut in quarto totam episcopi recipiant.

(Aurelianense, I, c. 17.)BD 3.136] IP 2.61 (10, q. 1, c. De his.)

¹ De - deb. CPD; Quod ea quae ad ecclesiam offeruntur in terris, vineis, mancipiis, pecuniis, ad dispositionem episcopi pertineant; quae vero ad altare offeruntur, duae partes clericorum sint, tertia pars episcoporum (-pis Fr) fideliter deferatur M

² Ex conc. Tol. CPD; E Toletano [Aurelianensi] conc. M

³ fid. ep. CPM; ep. fid. D

⁴ tertia pars aut - annis in mg. C

203

Quod in unaquaque ecclesia tam¹ de redditibus quam de oblationibus quatuor debeant fieri² portiones³. Ex epistola Gelasii pape cap. 27⁴

Quatuor autem tam de redditibus, quam de oblationibus fidelium, prout cuiuslibet ecclesie facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est⁵ decretum, convenit fieri portiones. Quarum sit una⁶ pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis amplificandis ecclesie⁷. De quibus sicut sacerdotis intererit, integram ministris ecclesie⁸ memoratam dependere⁹ quantitatem, sic clericus ultra delegatam sibi¹⁰ summam, nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero que ecclesiasticis¹¹ edificiis attributa sunt, huic operi veraciter prerogata locorum doceat instauratio manifesta sanctorum; quia nefas est si, sacris edibus destitutis, in lucrum suum presul impendia his designata convertat. Ipsam nihilominus ascriptam pauperibus¹² portionem, quamvis divinis orationibus se dispensasse monstraturus esse videatur; tamen quod iuxta¹³ scriptum est¹⁴, oportet etiam presenti testificatione predicare¹⁵, et bone fame preconiiis non taceri¹⁶.

BD 3.137] IP 2.7 to est applicanda (12, q. 2, c. Quatuor.)

¹ tam CP; om. V; ? B

² deb. fieri CPB; fieri deb. V

³ Quod - port. CPD; Quod partes quatuor [om. Fr], tam de redditibus, quam de oblationibus fidelium in unaquaque ecclesia faciendae sint, et inter quos dividendae M

⁴ Ex - 27 (26 D) CPVDH; Gelasius eius nominis primus in epist. ad episco. per Lucaniam et Brutiam, cap. 29 M

⁵ rat. est CPVD; est rationaliter M

⁶ sit una CPVB; una sit DM

⁷ amplificandis ecclesie RPVB; ampl. ecclesiis C; ampliandis ecclesie D; est applicanda M

⁸ ecclesie PVHM; ecclesiam CR; ? B; om. D

⁹ ecclesie mem. dep. over erasure F²

¹⁰ del. sibi CPVBM; sibi del. D

¹¹ restaurandis add. M, om. CPVBD

¹² ascr. paup. CPVBM; paup. ascr. D

¹³ quod iuxta CPB; quod iusta V; quod iuste D; iuxta hoc quod M

¹⁴ Ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est add. M, om. CPVB

¹⁵ -are CPBD; -ari M

¹⁶ corr. fr. -ere D

204

Item quod de decimis quatuor fieri debeant portiones¹. Ex concilio Nannetensi, cap. 6

Instruendi² sunt presbyteri pariterque admonendi, quatenus noverint decimas et oblationes, quas a fidelibus accipiunt, pauperum et hospitum et peregrinorum stipendia, et non quasi suis, sed quasi commendatis uti, de quibus omnibus sciant se rationem posituros in conspectu Dei, et nisi eas fideliter pauperibus, et his quibus iussi sunt administraverint, dampna passuros.³ Qualiter vero dispensari debeant, canones sancti instituunt, scilicet ut quatuor partes inde fiant, una ad fabricam ecclesie relevandam, altera pauperibus distribuenda, tertia presbyteris sive clericis exhibenda, quarta episcopo reservanda, ut quicquid exinde iusserit, prudenti consilio fiat.

BD 3.138]

¹ Item - port. CPD; De eadem re M

² Instruendi CPM; Instituendi V

³ nisi eas pauperibus – passuros *over erasure* V

205

*Ubi¹ terminari debeant² contentiones³ orde⁴ inter Christianos. Ex decretis Marcelli⁵
pape, cap. 3*

Quecumque ergo contentiones inter Christianos orde fuerint, ad ecclesiam deferantur, et ab ecclesiasticis viris terminentur; et si obedire noluerint, quousque obediant a liminibus sancte ecclesie excludantur⁶.

BD 3.139]

¹ Ubi CPB; Ut M

² *corr. fr.* -ent P

³ contentiones CPBM; contempiones V

⁴ *after* Christ. M

⁵ -elli CPHD; -ellini M

⁶ *corr. fr.* -entur P

206

*De his qui oblationes parentum, aut¹ testamenta, vel quod ipsi donaverint ecclesiis²,
retinere aut auferre conantur. Ex concilio apud Valentiam, cap. 3³*

Clerici etiam vel⁴ seculares qui oblationes parentum aut donatas aut testamentis relictas retinere perstiterint, aut id quod ipsi donaverint⁵ ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum, sicut sinodus sancta constituit, velut⁶ necatores pauperum quousque reddant, ab ecclesiis excludantur.

BD 3.140] IP 2.5 (13, q. 2, c. Clerici vel seculares.)

¹ aut CPVBD?M; vel P²

² -siis CPBD; -siae M

³ ap. Val. cap. 3 CPBD; Agathensi cap. 4 M

⁴ vel CPM; et D

⁵ *after corr.* D

⁶ velut C²RP²VBDHM; vel CP

207

De illis qui Deum heredem faciunt¹. Sanctus Isidorus² dicit³

Augustinus dicit in libro de heredibus, Noli sub imagine pietatis augere pecuniam, dicens, Filiis meis servo has res. Quare non potius servas illi, qui te ex nihilo fecit, qui te pascit, et filios reservat? Nonne melius Creatori tuo thesaurizabis quam filiis? Item idem⁴, Qua fronte hereditatem a Christo queris, cum Christum tua hereditate fraudaveris, qui dixit, Thesaurizate vobis thesauros in celo.

BD 3.141]

¹ De - fac. CPD; Quod Deum haeredem facere debemus M

² corr. fr. sinodus P²

³ dicit CPD; om. M. S. Isid. dic. om. L

⁴ It. id. CPD; Ac rursum M; L ends cap.

208a (PVDm)

De his qui oblationes defunctorum, aut negant aut difficulter reddunt. Ex concilio Valentino, cap. 4

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

BD 3.142] Ctp 3.3.27

208b¹

De eadem re. Ex decretis Urbani pape, cap. 4²

Ipse enim res fidelium oblationes appellantur, quia Deo offeruntur; non ergo debent in alios usus quam ecclesiasticos et predictorum Christianorum fratrum vel indigentium converti; quia vota sunt fidelium et pretia peccatorum, atque ad predictum opus explendum Deo tradita, si quis autem, quod absit, secus egerit, videat ne dampnationem Ananie et Saphire percipiat, et reus sacrilegii efficiatur, sicut illi fecerunt qui pretia predictarum rerum fraudabant, de quibus ita predictis legitur³ in apostolorum actibus⁴.

BD 3.143]

¹ om. M; in CRPBVHDFHFr

² De eadem - cap. 4 CPBH; om. D

³ -itur CPD; -it Fr

⁴ ap. act. PVB BD; act. ap. C²DH; ap. C

209

De eadem re¹. Ex concilio Gangrensi², cap. 7

Si quis oblationes ecclesie extra ecclesiam accipere vel dare voluerit, preter conscientiam episcopi, vel eius cui huiusmodi officia commissae sunt, nec cum eius voluerit agere consilio³, anathema sit.

BD 3.144]

¹ De ead. re CPD; Ne quis oblationes ecclesiae, extra ecclesiam dare vel accipere praesumat M

² corr. fr. -gensi D

³ ag. cons. CPM; cons. ag. D

210

De eadem re. Ex eodem¹, cap. 8

Si quis dederit vel acceperit oblata, preter episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, et qui dat et qui accipit, anathema sit.

BD 3.145]

¹ concilio *add.* D, *om.* CPM

211

Ut omnes ecclesie vel decime¹ in episcoporum potestate² consistent. Ex concilio Cabillonensi³, cap. 1

In sancto Cabillonensi concilio decretum est ut omnes ecclesie cum dotibus suis, et decimis, et omnibus rebus suis in episcopi proprii potestate consistent, atque ad ordinationem suam semper pertineant.

BD 3.146] Ctp 3.3.28

¹ decime CPD; cum dotibus suis, et decimis, et omnibus rebus suis M

² ep. pot. CPD; pot. episcopi M

³ conc. Cab. CPD; Cab. conc. M

212

Quod tricennalis possessio firma sit. Ex concilio Toletano, cap. 25¹

Sicut diocesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii² conventum non admittit³. Ideoque basilice que nove condite fuerint, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt, cuius conventus esse constiterit.

BD 3.147] IP 2.68(16, q. 3, c. Sicut diecesim.)

¹ conc. Tol. cap. 25 CPLD; Toletano conc. IV, cap. 34 M

² possessio *add.* M, *om.* CPD

³ adm- CPB; am- DM

212A (F² mg)

cp. clxv. Ex concil' Calcedonensi cap. xvii

Singularum aeccliesiarum rusticas parochias vel possessiones manere – movere certamen decrevimus.

Atto of San Marco 50.10; Anselm A aucta 5. 21

212B (BF²)

¹*Quod si tricennalis possessio intacta permansit mutari non debeat. Ex epistola Gelasii, cap. 11*

Illud etiam adnecti placuit ut si, quod absit, facultates ecclesie necnon et dioceseos ab aliis quibusque possidentur episcopis iure sibi vendicent quod tricennalis lex conclusit, quia et ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus excludit.

cf above 3. 144; BD 3.149]

¹ cp. clxvi *add.* F²

212C (F² mg.)*Ex concil. Maticensi cap. vii*

Ut de rebus ecclesiarum que ab eis per triginta annorum – modo contineantur sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent.

BD 3.150; 9L 5.72 (etc)

213

De illis qui de ecclesiis cimiteria faciunt¹. Ex concilio Meldensi², cap. 9

Antiquus in his regionibus in ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, et plerumque loca divino cultui mancipata, et ad offerendas Deo hostias preparata, cimiteria sive poliandria facta sunt. Unde volumus ut ab hac re deinceps absterneatur, et nemo in ecclesia sepeliatur, nisi forte talis sit persona aut sacerdotis, aut cuiuslibet iusti hominis, qui per vite meritum talem vivendo defuncto locum acquisivit. Corpora que in ecclesiis antiquitus sepulta sunt, nequaquam proiciantur nisi sint paganorum; sed tumuli qui apparent profundius in terra mittantur, et pavimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio apparente, ecclesie reverentia conservetur. Ubi vero tanta est multitudo cadaverum, ut hec facere difficile sit, locus ille pro cimiterio habeatur, ablato inde altari, et in alio loco constituto, ubi religiose et pure Deo sacrificium offerri valeat.

BD 3.151]

¹ De illis (his V) - fac. CPVBDH; Ut nullus in ecclesia sepeliatur nisi pie, et iuste vivendo, talem sibi defuncto locum adquisierit: et ut nullus in ecclesia antiquitus sepultus, nisi sit paganus inde eiciatur, sed tumuli apparentes ad modum pavimenti demergantur M

² conc. Meld. CPD; Meld. conc. M

214

De illis qui in sacris locis se sepelire petierint¹. Augustinus dicit²

Quibus peccata dimissa non sunt, a sacris locis post mortem adiuvari non possunt; quia quos peccata graviora deprimunt, si in sacris locis sepelire se faciunt, restat ut de sua presumptione iudicentur, quatenus eos sacra loca non liberent, sed culpa temeritatis accuset.

BD 3.152]

¹ De - pet. CPD; Quod sepultos in ecclesia, si peccata dimissa non sunt, sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat M

² dicit CPD; om. M

215

¹Ex concilio Triburiensi²

In ecclesiastico namque libro³ scriptum est, Mortuo non prohibeas gratiam, sciens quia omnes moriemur. Item omnia que de terra orta sunt, in terram convertentur. Quid terra, terram vendis? Memento quod terra es, et in terram ibis, et

¹ Quod pro loco sepulture nihil exigendum sit, sed si quid proximi et amici defuncti pro redemptione anime dare voluerint, cum charitate accipiendum *add. as rubr.* M

² Ex conc. Trib. CPD; E Trib. conc. cap. 16 M

³ namque lib. CPD; lib. namq. M

quoniam tibi mors futura est, appropriat et non tardat. Recordare quia hominis non est terra, sed ut Psalmista commemorat, Domini est terra et plenitudo eius. Si terram vendis, invasione aliene rei reus teneberis. Gratis accepisti a Deo, gratis da pro eo. Quare interdictum sit omnibus omnino Christianis terram mortuis vendere, et debitam sepulturam denegare, nisi forte proximi et amici defuncti propter nomen et redemptionem anime viri, gratis aliquid dare velint.

Ctp 3.3.29 (13, q. 2, c. In ecclesiastico.)

216

De eadem re. Gregorius dicit in Dialogo suo¹

Cum² graviora peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis si in ecclesiis sepeliantur, quod eorum proximi quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorumque sepulturam aspiciunt, recordentur, et pro eis Domino preces fundant. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius, quam ad damnationis cumulum maiorem, eorum corpora in ecclesiis ponuntur. Quod melius ostendimus, si ea que diebus nostris gesta sunt breviter enarremus. Vir namque vite venerabilis, Felix Portuensis episcopus, in Sabinensi provincia ortus atque nutritus est. Qui quamdam sanctimoniam feminam in loco eodem fuisse testatur, que carnis quidem continentiam habuit, sed lingue procacitatem atque stultiloquium non declinavit. Hec igitur defuncta, atque in ecclesia sepulta est. Nocte autem eadem eiusdem ecclesie custos per revelationem vidit, quia deducta ante sacrum altare per medium secabatur, et pars una illius igni cremabatur, pars autem altera intacta remansit. Cumque hoc surgens mane fratribus narraret, et locum vellet ostendere in quo fuerat igne consumpta, ipsa flamme combustio ita ante altare apparuit in marmoribus, ac si illic eadem femina corporeo fuisset igne concremata. Ex qua re aperte datur intelligi, quia quibus peccata dimissa non fuerint, ad vitandum iudicium sacris locis post mortem non valent³ adiuvari.

BD 3.153]

¹ De - re. Gr. - suo CPD; Quod prodest sepeliri in ecclesia, cum gravia peccata non deprimunt, alioqui potius ad maiorem cumulum damnationis, quam absolutionem fieri. Greg. quarto lib. Dialogorum, cap. 50. M

² [Quos] *add. Fr*

³ post mor. non val. CP; non val. post mor. DM

217

De eadem re. Item Gregorius¹

Iohannes quoque² magnificus in hac urbe locum prefectorium³ servans, cuius veritatis atque gravitatis sit novimus, qui mihi testatus est Valerianum patricium in civitate que Brixia dicitur fuisse defunctum. Cui eiusdem civitatis episcopus accepto pretio locum in ecclesia prebuit, in quo sepeliri debuisset. Qui videlicet Valerianus usque ad etatem decrepitam levis ac lubricus extitit, modumque suis pravitatibus ponere contempsit. Eadem vero nocte qua sepultus est, beatus Faustinus martir, in cuius ecclesia corpus eius fuit humatum, custodi suo apparuit dicens, Vade et dic episcopo, proiciat hinc fetentes carnes quas hic posuit; quia si non fecerit, ipse die

¹ It. Greg. CPD(*before insc.*); Ibid. cap. 52 M

² vir *add. M, om. CPD*

³ -ium CPD; -um M

tricesimo morietur. Quam visionem custos episcopo timuit confiteri, et rursus admonitus declinavit. Die autem tricesimo eiusdem civitatis episcopus, cum vespertina hora sanus et incolumis ad lectum redisset, subita et inopinata morte defunctus est.

BD 3.154]

218

De eadem re. Idem¹

Adest quoque² in presenti seculo senex venerabilis vel³ pater Venantius Lunensis episcopus, et magnificus Liberius vir nobilissimus atque veracissimus, qui se scire, suosque homines interfuisse testatur ei rei quam narrat in Genuensi urbe contigisse.⁴ Ibi namque (ut dicunt) Valentinus nomine, Mediolanensis ecclesie defensor, defunctus est, vir valde lubricus et cunctis levitatibus occupatus, cuius corpus in ecclesia beati martiris Siri sepultum est. Nocte autem media, in eadem ecclesia facte sunt voces, ac si aliqui violenter ex ea repellerentur ac traherentur foras. Ad quas nimirum voces currebant custodes, et viderunt duos quosdam teterrimos spiritus, qui eiusdem Valentini pedes quadam ligatura strinxerant, et eum ab ecclesia clamantem ac nimium vociferantem foras trahebant. Qui videlicet territi ad sua strata sunt reversi. Mane autem facto aperuerunt sepulcrum in quo idem Valentinus positus erat, eiusque corpus non invenerunt. Cumque intra ecclesiam quererent ubi proiectum esset, invenerunt eum in sepulcro alio positum ligatis adhuc pedibus, sicut de ecclesia fuit abstractum. Ex qua re, Petre, collige, quia hi quos peccata deprimunt gravia, si in sacro loco sepeliri se faciunt, restat etiam ut de sua presumptione iudicentur, quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset.

BD 3.155]

¹ Idem CPB; Item *before* De D; Ibidem, cap. 53 M

² quoque CPM; namque D

³ vel CPM; *om.* D

⁴ (Istud commemoratur in cons. Triburi. cap. 17) *add.* M²

219

¹De eadem re. Item Gregorius²

Nam quid quoque in hac urbe contigerit, cunctorum³ qui hic habitant multitudo testatur, quod cum quidam artis eorum primus defunctus fuisset, intra ecclesiam beati Ianuarii martiris, iuxta portam sancti Laurentii a coniuge sua sepultus est. Sequenti autem nocte, ex sepultura eadem, audiente custode, eius spiritus cepit clamare, Ardeo, ardeo. Cum vero has diu voces emitteret, custos hoc eius nuntiavit coniugi. Uxor vero illius eos qui diligenter inspicerent, eiusdem artis viros transmisit ad ecclesiam, volens agnoscere qualiter eius corpus esset in sepulcro, de quo talia clamarent. Qui aperientes sepulcrum vestimenta quidem intacta repererunt (que nunc usque in eadem ecclesia pro eiusdem cause testimonio servantur), corpus vero illius omnino non invenerunt, ac si in eodem sepulcro positum minime fuisset. Ex qua re colligendum est, qua ultione anima eius dampnata sit, cuius et caro est ab ecclesia

¹ Ibidem *add.* M

² Item Ibidem D) Gregorius CPBD; cap. 54 M

³ cunct- CVBD BD; tinct- PM

proiecta. Quid igitur sepultis sacra loca prosunt, quando hi qui indigni sunt, ab eisdem sacris locis divinitus proiciuntur⁴?

BD 3.156]

⁴ proic- CPM; eic- D

220

Ut corpora defunctorum in ecclesia non sepeliantur¹. Ex concilio Bracarense, capitulo 4²

Item placuit ut corpora defunctorum nullomodo intra basilicam sepeliantur, sed si necesse est deforis circa murum basilice sepeliantur. Nam si firmissimum hoc privilegium usque nunc retinent Gallie civitates³, ut nullo modo intra ambitum murorum civitatum cuiuslibet defuncti corpus sit humatum, quanto magis venerabilium martirum debet reverentia obtineri?

BD 3.157]

¹ sed si necesse sit, deforis circa murum *add.* M

² Ex conc. Brac. cap. 4 (3 D) CPD; Ex Brac. cons. I, cap. 36 M

³ [manet civitates] *add.* Fr

221

De eadem re. Ex concilio Meldensi, cap. 10¹

Ut nemo quemlibet mortuum in ecclesia, quasi hereditario iure, nisi quem episcopus aut presbiter pro qualitate conversationis et vite dignum duxerit, sepelire presumat; nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eicere, aut² sepulturam cuiusquam temerario ausu quoquo modo violare, sed unumquemque in loculo³ sibi a Deo parato⁴ atque concessio adventum sui iudicis prestolari concedat.

BD 3.158] IP 2.25

¹ Ex conc. Meld (Meld conc. M) - 10 CPM BD; Ex concilio Bracharensi, cap. 4 L

² *in mg. after erasure P; corr. fr. ut V*

³ in loculo CBM BD; in loco PV; loco *corr. fr.* loca D

⁴ parato CBD²M BD; preparato PV; parata D

222

Ut nemo pro sepeliendis mortuorum corporibus aliquid muneris exigit¹. Ex concilio Nannetensi², cap. 11

Precipiendum secundum canonum auctoritatem, ut de sepulcris, et omnibus³ sepeliendis nihil muneris exigant, nisi forte qui sepelitur, vivens iusserit ecclesie in cuius atrio sepelitur, de suis rebus aliquid tribuere, aut etiam post mortem illius quibus commissum est, cuius elemosinam facere, de rebus illius aliud exigatur, sive ab illis qui locis et vicis presunt. Prohibendum est etiam secundum maiorum instituta, ut in ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in exedris ecclesie, intra ecclesiam vero, aut prope altare ubi corpus et sanguis Domini conficitur, nullatenus habeant licentiam sepeliendi.

¹ Ut - ex. CPD; Nihil pro sepeliendis corporibus exigendum M

² conc. Nan. CPH; conc. Nannentino D; Nan. conc. M

³ omnibus CPH; hominibus DM

(conc. Vasen. 2, cap. 5) BD 3.159] Ctp 3.3.30.(13, q. 2, c. Precipiendum.)

223

De sepultura coniugatorum in primis connubiis¹. Hieronimus dicit²

Ebron dicitur esse civitas trium virorum, quia in ea sepulti sunt tres patriarche in spelunca duplici, cum tribus uxoribus suis, id est Abraham et Sara, Isaac et Rebecca, Iacob et Lia, preter ipsum Adam et Evam uxorem eius. Tobias dicit ad filium suum, Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies, et honorem habebis matri tue omnibus diebus, et cum ipsa compleverit tempus, sepelies eam iuxta me in uno sepulcro.

BD 3.160] Ctp 3.3.31 (12, q. 2, c. Ebron.)

¹ De - con. CPBD; Quod conveniens sit, uxorem cum viro suo eodem sepulcro sepeliri M

² dicit CPBD; om. M. [In quaest. Hebr. in Genes. et de locis Hebraicis] add. Fr

224

De eadem re. Item¹ idem

Quos coniungit unum coniugium coniungat² unum sepulcrum, quia una caro est et, Quod³ Deus coniungit⁴ homo non separet.

BD 3.161]

¹ Item CPBD; om. M

² un. con. con. ss D

³ Quod CPBM; Quos D

⁴ -git CP; -xit DM

225

¹De eadem re. Augustinus dicit²

Unaqueque mulier sequatur virum suum, sive in vita sive in morte.

BD 3.162] (13, q. 2, c. Unaqueque.)

¹ Item add. M

² dicit PV BD; om. CRBDM

226

De illis quorum mens una fuerit, sepultura non¹ separet². Gregorius dicit³

Soror sancti Benedicti sepulta est in sepulcro, quod ipse sibi paraverat, ut quorum mens una semper fuit in Domino, eorum quoque corpora sepultura non separaret. Ita in primo connubio coniuncti, quia una et eadem caro est, in uno sepulcro sepeliebantur⁴.

BD 3.163]

¹ non CPBM; eas <non> D

² De - sep. CPBD; Ut sepultura non separet eos quorum mens una fuit in Domino M

³ dicit CPBD; , cap. xxxiv, lib. II Dialogorum M

⁴ -iebantur CRPV; -iebatur B; -iantur DM

227

De prestariis¹ viduatarum² ecclesiarum, ut non valeant³. Ex concilio apud Belvacum cap. 10, presente Ludovico⁴

Ut precarie⁵ et commutationes tempore viduatarum ecclesiarum facte ab his, qui loca episcoporum occupaverant, rescindantur, et cum auctoritate ecclesiastica vel civili si faciende sunt fiant.

BD 3.166]

¹ prest- CRPBH; prec- D

² -uatarum CPB; -uarum HD

³ De - val. CPBD; Ut non valeant precariae vel commutationes viduatarum ecclesiarum M

⁴ apud - Lud. PVB; ap. Belvacum presente Ludovico cap. 10 (11 D) CRHDM

⁵ precarie PVBDM BD; prestarie CR²FH

228

Item¹ de eadem re. Ex eodem², cap. 11

Precarie³ a nemine de rebus ecclesiasticis fieri presumantur, nisi quantum de qualitate convenienti dat ex proprio, duplum accipiatur ex rebus ecclesie, in suo tantum qui dederunt nomine, si res proprias et ecclesiasticus usu fructuario tenere voluerint. Si autem res proprias ad presens dimisit, ex rebus ecclesiasticis triplum fructuario usu in suo tantum quis nomine sumat, quia sic eas quemque tractare oportet, ut alienarum dispensatorem convenit, non propriarum largitorem.

BD 3.167] (10, q. 2, c. Precarie a nemine.)

¹ Item CPBD; om. RHM

² Ex eodem CPV(followed by erasure); ? B; Ex eod. concilio D; De eadem re H; Ex concilio eod. M

³ Precarie CPVBM; Prestarie RFH

229

Ex¹ eadem re. Ex eodem concilio, cap. 12

A² nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus Deo et sanctis eius dicatis, cum ratio et usus obtineat neminem, cui non vult contra utilitatem et rationem prestitum de proprio facere beneficium.

BD 3.168]

¹ Ex CPD; De BH BD; Item de M

² N H; A F

230

De eadem re. Ex eodem concilio, cap. 13¹

Ut² precarie³ de quinquennio in quinquennium secundum antiquam consuetudinem et auctoritatem renouentur.

BD 3.169] (10, q. 2, c. Precarie.)

¹ 13 CPBM; 14 D

² Ut VRDHM BD; Et CPB

³ precarie CPVBM; prestarie RFH

231

De donatione vel venditione vel commutatione rei ecclesiastice. Ex concilio apud Valentias, cap. 50¹

Irrita erit episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque collaudatione² et subscriptione clericorum.

BD 3.170] IP 2.86 (12, q. 2, c. Sine exceptione.)

¹ apud - 50 (i H) CRPH; apud - Val. D; Carth. IV, cap. 32 M

² collaud- CPHM; laud- D

232

De commutationibus ecclesiasticarum rerum. Ex concilio apud Belvacum¹

Ut² commutationes rerum ecclesiasticarum valde³ caveantur, et subtilissime, si aliquo modo fieri debent, inspiciantur. Que autem inconsulte facte sunt, iuxta decretum canonicum Hilarii pape, quas illicite decessor episcopus admiserit⁴ vel ab aliis illicite commisse sunt⁵, ab eo qui successor est emendentur.

BD 3.171] IP 2.87 (Extra de rerum permut., c. Ut commutationes.)

¹ conc. - Bel. CPDH; Belvacensi concilio M

² Ut RLHDM BD; Et CPVB

³ timeantur vel *add.* D, *om.* CPLM

⁴ adm- CP²B BD; am- RPVLHM

⁵ decessor ep. - sunt CRPLHM; commiserint D

233

De eadem re. Ex concilio Maticensi¹, cap. 4²

A sancta synodo decretum³ et imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum vel mancipiorum ecclesiasticorum quolibet persona sine licentia et consensu religionis, presumat facere.

BD 3.172]

¹ conc. Mat. CPD; Mat. conc. M

² D *reverses the insc. and rubrics of cc 233-4*

³ dec. CRPB; est dec. D; dec. est M

234

De ecclesiasticis mancipiis¹. Ex concilio apud Carisiacum², cap. 2

Quod³ mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet, videlicet ut⁴ mancipia que pro ecclesiastico homine dabuntur, in ecclesie servitute permaneant, et ecclesiasticus homo qui commutatur, perpetua libertate fruatur. Quod enim semel Domino consecratum est, ad humanos usus iam transferri non potest. Ait enim lex, Si quis mutaverit, et quod mutatum est sanctificabitur Domino.

BD 3.173]

¹ De - manc. CPD; De commutatione ecclesiasticorum mancipiorum M

² [al. Sylvanectum] *add.* Fr

³ Quod CRPVBHD; Ne M; Neque BD

⁴ vid. ut CPD; ut vid. M

235

De eadem re¹. Ex eodem concilio, cap. 3

Iniustum videtur et impium ut mancipia que fideles viri seu femine pro remedio anime sue Deo et sanctis eius consecrarunt, cuiuscumque muneris mancipio vel commutationis commercio, iterum in secularium servitutem redigantur, cum auctoritas canonica servos fugitivos tantummodo distrahi permittat? et ideo omnes rectores ecclesiarum summopere caveant ne unius elemosina alterius peccatum fiat, et absurdum est ut ex ecclesiastica dignitate servus decedens humane obnoxius sit² servituti.

BD 3.174] (2, q. 2, c. Iniustum.)

¹ eadem re CPD; eodem M

² obn. sit CPM; sit obn. D

236

De regalibus¹ preceptis super precariis ecclesiasticis². Ex concilio apud sanctum Medardum, cap. 11³

Precepta⁴ regalia super precariis ecclesiasticis⁵ fieri nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit, quoniam precepta in iure ecclesiastico firmare indignum iudicatur, necesse est ut maiestas regia nonnisi ab ecclesiastico rectore petatur, id est ut custos ecclesie solertissime caveat ne sui ordinis et ecclesiastice commutationis forte immemor, contra auctoritatem preceptum regium pro quacumque assentatione fieri petat. Quod et si fecerit non audiatur. Si autem et obtinuerit, regali distractione, episcopali iudicio idem rescindatur, et petitor iniustus pro principis iniusta suggestionem digne corripiatur.

BD 3.175]

¹ reg. CRP; legalibus D; regularibus M

² non admittendis *add.* M

³ 11 CPM; 6 D

⁴ *altered to* precaria D

⁵ prec. eccl. CRPM; eccl. prec. D

237

De episcopo qui in¹ mancipium ecclesie manum mitti² desiderat. Ex concilio Toletano³, cap. 68⁴

Episcopus qui⁵ mancipium iuris ecclesie non retento ecclesiastico patrocinio manumitti⁶ desiderat, duos meriti eiusdem et peculii, coram concilio ecclesie cui preeminet, per commutationem subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata et iusta inveniatur definitio commutantis. Tunc enim liberam manumissionem sine patrocinio condere poterit, quando eum quem libertati tradere disponit, iam iuri proprio acquisivit. Huiusmodi autem liberto adversus ecclesiam cuius iuris extitit, accusandi

¹ in CRPBD; *om.* C²M

² manumitti C²HM; manum mitti CRPBD

³ IV *add.* M

⁴ 68 CPBD; 67 M

⁵ in *add.* D, *om.* CPBM

⁶ manumitti CPBM; manum mitti D

vel testificandi denegetur licentia. Quod si presumpserit, placet ut stante commutatione in servitutem propriam ecclesie revocetur.

BD 3.176] (12, q. 2, c. Episcopus qui.)

238

De¹ sacerdotibus qui res suas ecclesie relinquunt². Ex eodem concilio V³, cap. 69⁴

Consensus totius concilii definivit ut sacerdotibus qui aut res suas ecclesie relinquunt, aut nihil habentes aliqua tamen predia aut familias ecclesiis suis conquirunt, liceat aliquos de familiis eiusdem ecclesie manumittere, iuxta rei collate modum quem antiqui canones decreverunt, ita ut cum peculio et posteritate sua si ingenui sunt, sub patrocinio ecclesie maneant, utilitates iniunctas sibi iuxta quod potuerint, prosequentes.

BD 3.177]

¹ De CPBDH; Ut M

² aut aliqua praedia vel familias ecclesiae conquirunt, liceat aliquos si placet de familia eiusdem ecclesiae manumittere *add.* M

³ V CPBDH; *om.* M

⁴ 69 CPBDH; 68 M

239

Ut presbyteri rem ecclesie vendere non presumant. Ex concilio Carthaginensi, cap. 33¹

Item placuit ut presbyteri non vendant rem ecclesie ubi sunt constituti nescientibus episcopis suis, quomodo et episcopis non liceat vendere predia ecclesie ignorante concilio vel presbyteris suis. Non habenti ergo necessitatem, nec episcopo liceat rem matris ecclesie ignorante concilio vel presbyteris, suis titulis usurpare.

BD 3.178] (12, q. 2, c. Placuit.)

¹ conc. Cart. cap. 33 (34 D) CPBD; Cart. conc. V, cap. 4 M

240

Ut nullus ordinatus de ministeriis¹ ecclesie aliquid vendere presumat². Ex concilio Bracarensi, cap. 30³

Si quis presbyter aut diaconus inventus fuerit de ministeriis ecclesie, ignorante concilio, aliquid vendidisse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione ecclesie non haberi; in iudicio tamen episcopi dimittendum sive dignus sit sive indignus⁴ in suo recipi⁵ gradu.

BD 3.179 (Dist. 50, c. Si quis presbyt.)

¹ ministeriis CPB; ministris D

² Ut - presumat (-at CPV, -ant BD) CPBD (BD); De eadem re M

³ conc. - 30 CPD (BD); Bracarense concilio I, cap. 17 M

⁴ sit sive ind. CPBDM; *om.* Fr

⁵ in suo recipi CPBM; recipi in suo D

241

De presbiteris qui de iure sui tituli¹ aliquid distrahunt². Ex eodem concilio³, cap. 31

Quicumque presbiter de iure tituli sui⁴ quolibet modo aurum⁵, argentum vel gemmas, vestes⁶ quoque si sunt, vel si accesserint aliqua mobilia⁷ ad ornamenta divina⁸ aliquid in perpetuum alienare temptaverit donator, alienator ac venditor, honoris sui amissione multetur.

BD 3.180] IP 2.88 (2, q. 3, c. Placuit.)

¹ sui tit. CRPH; tit. sui D

² De - dist. CPD (BD); Quid agendum sit de episcopo qui res ecclesiae vendiderit M

³ eod. conc. CPM; conc. eod. D; eod. H

⁴ tit. sui RPBDHM; sui tit. C

⁵ vel *add.* D, *om.* CPM

⁶ gemm. vestes CPM; vestes (*corr. fr.* -tas) gemmas D

⁷ mobilia CPM; monilia D

⁸ div. CPDM; *om.* Fr

242

De eadem re. Ex eodem¹, cap. 32²

Si quis episcopus nulla ecclesiastice rationis necessitate compulsus, in suo clero, aut ubi forte non est presbiter, de rebus ecclesiasticis aliquid presumpserit vendere, res ipsas ecclesie proprie restaurare cogatur, et in iudicio episcoporum deliciatur auditus, atque furti et latrocinii reus, suo privetur honore.

BD 3.181] (10, q. 2, c. Si quis.)

¹ eodem CPB; capitulo M; eodem concilio DFr

² 32 CPDH; 33 B; 14 M

243

Quod quantum remedium venie oblatio ecclesiastica tribuit conferenti, tantum dampnum preparat fraudatori¹. Ex concilio Toletano², cap. 33

Omnis itaque rei ecclesiastice quantitas³ sicut remedium venie tribuit conferenti, ita dampnum rite preparat fraudatori. Et ideo nullus sacerdotum vel ministrorum ex rebus ecclesie, que in quibuscumque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferat, et iuri suo aut cathedre proprie unitati connectat. Verum ut huius rei soliditas potior habeatur, propinquis eius qui construxerunt vel ditaverunt ecclesiam, licitum sit hanc bone intentionis habere solertiam, ut si sacerdotem vel ministrum aliquid ex rebus collatis previderint defraudare, aut commonitionis honesta conventionem compescant, aut talia episcopo aut iudici corrigenda denuntient. Quod si talia episcopus agere temptat, metropolitano eius hec insinuare ne differant. Ipsi tamen heredibus in eisdem rebus non liceat quasi iuris proprii potestatem preferre, non rapinam, non fraudem inferre, vel ingerere, non violentiam quamcumque presumere. Si quis hec monita temerare presumpserit, et male rapta cum confusione restituet, et excommunicationis annue sententiam sustinebit.

BD 3.182]

¹ Quod - fraudatori (fraudanti D) CPD; Quod quantitas rei ecclesiasticae sicut remedium veniae tribuit conferenti, ita damnum rite praeparet fraudatori M

² conc. Tol. CPD; Tol. conc. M

³ *corr. fr.* -titatis D

244

De libertis qui a patrocínio ecclesie¹ discesserunt. Ex concilio Toletano cap. 71²

Liberti ecclesie qui a patrocínio eius discedentes quibuslibet personis adhererunt, si admoniti redire contempserint, manumissio eorum irrita sit; quia per inobedientie contemptum ingrati actione tenentur.

BD 1.184] (12, q. 2, c. Liberti.)

¹ a pat. eccl. CPD; ab eccl. pat. M

² 71 CPD; IV, cap. 70 M

245

De libertis ecclesie. Ex eodem concilio V, cap. 70¹

Liberti ecclesie, quia nunquam moritur eorum matrona, a patrocínio eiusdem nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt. Et ne forte libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens sese ab ecclesie sancte patrocínio non subtrahat, necesse est ut tam iidem liberti, quam ab eis progeniti professionem episcopo suo faciant, per quam se ei familia ecclesie liberos esse fatentur eiusque patrocínium non relinquant, sed iuxta virtutem suam obsequium ei vel obedientiam prebeant.

BD 3.185] (12, q. 2, c. Liberti.)

¹ Ex eodem conc. V, cap. 70 CD(lxx added in black ink) BD; Ex eodem V cap. 70 PVB; Ibidem. cap. 69 M

246

De libertis qui a quibuscumque manumissi sunt. Ex eodem concilio, cap. 72¹

Liberti² quibuscumque manumissi sunt, atque ecclesie patrocínio commendati existunt, sicut regule antiquorum patrum constituerunt, sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum, seu in peculio quod habere noscuntur.

BD 3.186] (Dist. 87, c. Liberti.)

¹ 72 CPD; 71 M

² a add. M, om. CPBD

247

De manumissis in ecclesia. Ex concilio Arausico¹, cap. 6²

In ecclesie³ manumissos vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutem, vel in obsequium, vel ad colonariam conditionem imprimere⁴ temptaverit, animadversione ecclesiastica coercebitur.

BD 3.187]

¹ conc. Ar. CPD; Ar. conc. M

² 6 CPD; I, ca. 7 M

³ -sie CP; -sia DM

⁴ [revocare] add. M

248

De fugitivis ecclesiasticis servis. Ex concilio Toletano¹

Fugitivos etiam servos ecclesiasticos, domos suas aut familias deserentes, qui etiam si revocati fuerint, teneri non possint simili ratione, ab episcopo si voluerit, aut si illi ita meruerint, distrahantur².

BD 3.188]

¹ conc. Tol. CPD; Tol. conc. M

² -antur CPM; -untur D

249

De episcopis qui nihil suis ecclesiis¹ conferunt, et tamen² ex familia³ liberos facere presumunt. Ex eodem⁴

Episcopi qui nihil ex proprio suo ecclesie Christi conferunt, liberos ex familiis ecclesie, ad condemnationem suam facere non presumant. Impium est enim, ut qui res suas ecclesie Christi non contulerit, dampnum ecclesie inferat. Tales igitur libertos successor episcopi absque aliqua oppositione ad ius ecclesie revocabit.

BD 3.189]

¹ suis eccl. CRPH; ecclesie D; ecclesiae suae M

² tamen CRPD; om. M

³ ecclesie add. M, om. CPD

⁴ concilio add. M

250

Quid in ecclesia legi debeat. Ex concilio Aurelianensi¹, cap. 3

Nihil aliud² in ecclesia legatur aut cantetur³, nisi que auctoritatis divine sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colant⁴, sed ea tantum que prophetica, et evangelica docet scriptura, id est Michael, Gabriel, Raphael.

BD 3.198] IP 2.89a

¹ conc. Aur. CPD; Aur. conc. M

² after legatur V

³ corr. fr. -atur P

⁴ nom. col. CBDM BD; col. nom. PV

251

Excommunicandi sunt qui libros famosos legerint¹. Ex decr. Adriani pape, cap. 2²

Si qui inventi fuerint libros famosos et ignotos in ecclesia legere vel cantare, excommunicentur.

BD 3.199]

¹ Exc. - leg. CPD; Excommunicandos esse eos qui libros famosos in ecclesia legunt. M

² Ex - pape cap. 2 (9 D) CPBD; Ex conc. Elibertino, cap. 52 M

252

De illis que¹ clam concipiunt. Ex concilio Maticensi², cap. 6³

In hoc sancto concilio decretum est ut unusquisque presbiter in sua plebe publice annuntiet, ut si aliqua femina clanculo corrupta conceperit, nequaquam filium aut filiam suam interficiat; sed quocumque prevalet ingenio ante ianuas ecclesie partum deportari ibique poni faciat, ut coram sacerdote in crastinum delatus ab aliquo fidei suscipiatur, et enutriatur, et tali ex causa homicidii reatum, et quod maius est parricidium evadat. Nam, qui filium aut filiam interficit, parricida omnimodo⁴ destinetur.

BD 3.200]

¹ illis que CPD; mulieribus quae M

² conc. Mat. CPDH; Mat. conc. M

³ 6 CPBM; 5 D

⁴ -modo CPF; -no DM

253

De infantibus in adulterio natis¹ ad ecclesiam expositis. Ex concilio Arelatensi, cap. 5²

Si expositus ante ecclesiam, cuiusque³ fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam, ut si is qui collectus est intra decem dies quesitus, agnitus non fuerit, securus habeat qui collegit. Sane qui post predictum tempus calumniator extiterit, ut homicida ecclesiastica districtione dampnabitur, sicut patrum sanxit auctoritas.

BD 3.201]

¹ et add. DM, om. CP

² conc. Ar. cap. 5 CPLD; Ar. II conc., cap. 32 M

³ cuiusque CPD; cuiuscumque M

254

De eadem re. Ex concilio Vasensi¹, cap. 9

De expositis quia collata² ab omnibus querela processit, eos non³ misericordia iam sed⁴ canibus exponi, quos colligere calumniarum metu, quamvis inflexa preceptis misericordie mens humana detrectet, id observandum est, ut secundum statuta fidelissimorum Augustorum, piissimorumque principum quisquis expositum colligit, ecclesiam contestetur, contestationem colligat. Nihilominus de altario Dominico die minister annuntiet, ut ecclesia sciat expositum esse collectum, ut intra dies decem, ab expositionis die expositum recipiat. Si quis se probaverit agnovisse, collector pro ipsorum decem dierum misericordia prout maluerit ad presens tribuat, aut in perpetuum cum Dei gratia, si voluerit possideat. Si quis expositorum hoc ordine collectorum repetitor vel calumniator extiterit, ut⁵ homicida habendus est.

BD 3.202]

¹ conc. Vas. CPD; Vas. conc. M

² -ata C²RPBM; -ecta D; -ocata D²

³ non RPDM; non non C; om. B

⁴ mis. iam sed CPB; mis. sed iam D; iam misericordiae sed M

⁵ ut CPD; om. M

255

*De avaritia sacerdotum*¹. *Ex concilio Toletano, cap. 33*²

Avaritia radix cunctorum malorum est³, cuius sitis etiam sacerdotum mentes obtinet. Multi enim fidelium in amore Christi et martirum, in parochiis episcoporum basilicas construunt⁴, oblationes conscribunt; sacerdotes hec auferunt, atque in usus suos⁵ convertunt. Inde est quod cultores sacrorum deficiunt, dum stipendia perdunt, inde basilicarum labentium ruine non reparantur, quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur. Pro qua re constitutum est a presenti concilio episcopos ita dioceses suas regere, ut nihil ex earum iure presumant auferre, sed iuxta priorum auctoritatem conciliorum⁶ tam de oblationibus quam de decimis, et de tributis ac frugibus tertiam consequantur. Quod si amplius quippiam ab eis⁷ presumptum fuerit, per concilium restaurentur, appellantibus ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si iam illi a seculo discesserunt. Noverint autem conditores basilicarum in rebus quas eisdem ecclesiis⁸ conferunt⁹, nullam potestatem habere, sed iuxta canonum instituta, sicut ecclesiam, ita dotem eius ad ordinationem episcopi¹⁰ pertinere.

(Tol. IV) BD 3.203] IP 2.4 from Noverint autem conditores (16, q. 1, c. Constitutum est.) (10, q. 1, c. Noverint.)

¹ De - sac. CPD; Si sacerdotes oblationes fidelium, ab ecclesia auferunt, et in suos usus convertunt M

² 33 CPD; 32 M

³ cunct. malorum est RP²V; cunct. est CPB; est cunctorum malorum M

⁴ et add. P?D, om. CVBM

⁵ usus suos CPM; suos usus D

⁶ pr. auct. conc. CPB; priorem auctoritatem conc. D; pr. conc. auct. M

⁷ quip. ab eis CPM; ab eis quip. D

⁸ eccl. CPB; basilicis DM

⁹ corr. fr. auf- B

¹⁰ ss D

256

*De quodam a demonio vexato. Ex dialogo Gregorii pape*¹

Ex eodem quoque tempore quidam Aquinensis ecclesie clericus demonio vexabatur, qui a venerabili viro Constantio eiusdem ecclesie antistite per multa fuit martirum loca transmissus, ut sanari potuisset. Sed sancti Dei martires noluerunt ei sanitatis donum tribuere, ut quanta esset in Benedicto gratia demonstrarent. Ductus itaque est ad omnipotentis Dei famulum Benedictum, qui Iesu Christo Domino preces fudit, et antiquum hostem de obsessio homine protinus expulit cui sanato precepit, dicens. Vade, et posthac carnem ne comedas, et ad sacrum ordinem nunquam accedere presumas. Quacumque autem die sacrum ordinem temerare presumpseris, statim iuri diaboli iterum mancipaberis. Discessit itaque clericus sanus, ac sicut terrere solet animum pena recens, ea que vir Dei precepit interim custodivit. Cum ergo post annos plurimos omnes priores illius de hac luce migrassent, et minores suos sibimet superponi in sacris ordinibus cerneret, verba viri Dei quasi ex longo tempore oblitus postposuit, atque ad sacrum ordinem accessit. Quem mox is qui reliquit diabolus tenuit, eumque vexare quousque animam eius excuteret, non cessavit.

BD 3.205]

¹ Ex - pap. CPBD; Greg. papa, cap. 16, lib. II Dialog. M

257

De rebus ecclesie que mortuo episcopo a presbiteris vendite fuerint. Ex concilio Ancirano¹, cap. 14

De his que pertinent ad ecclesiam, que cum non adesset episcopus, presbiteri vendiderunt, placuit² rescisso contractu ad iura ecclesiastica revocari³. In iudicio autem erit episcopi, si⁴ pretium⁵ debeat recipi, necne, quia plerumque⁶ rerum distractarum reditus ampliorem summam pro pretio dato reddiderit⁷.

BD 3.206]

¹ conc. Anc. CPD; Anc. conc. M

² ut *add.* D, *om.* CPM

³ debeant *add.* D, *om.* CPM

⁴ constitutum *add.* M

⁵ eius *add.* D, *om.* CPM

⁶ plerumque CPLH; *om.* D; saepe contingit M

⁷ ampl. summ. - redd. CPLD; ampliorem summa quam accepto pretio reddi M

258

De eo qui spernit oblatam presbiteri qui uxorem habuit¹. Ex concilio Gangrensi², cap. 4³

Quicumque discernit a presbitero qui uxorem habuit⁴ quia non oporteat⁵ eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit.

BD 3.207]

¹ habuit CPH; habuerit LDM

² Ex conc. Gang. CPD; E (Ex Fr) Gang. conc. M

³ 4 CPDM; 3 L

⁴ -uit CPBH; -uerit LDM

⁵ -eat PVBDM; -et CHL

259

Quod non permittantur ecclesiastici ad hereticorum cimiteria accedere. Ex concilio Laodicensi¹, cap. 8²

Quod non permittantur ecclesiastici ad hereticorum cimiteria³ vel ad ea que ab eis appellantur martiria, orationis causa vel sanationis accedere; sed huiusmodi si fideles fuerint, certo tempore communione privari, penitentes autem et confitentes se deliquisse, convenit suscipi.

BD 3.208]

¹ Ex conc. Laod. CPD; E (Ex Fr) Laod. conc. M

² 8 CPD; 9 M

³ her. cim. CRPH; clericorum cim. D; cim. her. M

260

Quod non oporteat ab hereticis eulogias accipere. Ex eodem, cap. 32¹

Quod non oporteat² ab hereticis eulogias accipere, que sunt maledictiones potius quam benedictiones.

¹ 32 C²RPM; 2 D

BD 3.209] (1, q. 1, c. Non oportet.)

² -eat CPD; -et M

261

Quod nullus Christianus ad pseudomartires ire debeat. Ex eodem concilio, cap. 34

Quod omnem Christianum non oporteat deserere martires Christi, et ire ad pseudomartires, id est hereticorum, et ipsos quos constat hereticos extitisse, hi namque alienati sunt a Domino. Sint ergo anathema, qui ad tales accesserint.
BD 3.210]

262

Quod non oporteat plebeios psalmos in ecclesia cantare. Ex eodem concilio¹, cap. 59

Quod non oporteat plebeios psalmos in ecclesia cantare, nec libros preter canonem legi, sed sola sacra volumina Novi Testamenti, vel Veteris.
BD 3.211]

¹ Ex eod. conc. CPD; Ibid. M

263a

De illis, qui conventus qui ad confessionem¹ martirum fiunt, abominantur. Ex concilio Antiocheno², cap. 20

Si quis superbie usus affectu, conventus abominatur qui ad confessiones martirum celebrantur, et ministeria que in eis fiunt simul cum eorum memoriis execratur, anathema sit.³
BD 3.212]

¹ -nem C(corr. fr. -fusionem)PDH; -nes M

² conc. Ant. CPD; Ant. conc. M

³ FH end cap. here

263b

Ut victus ab exorcistis energumenis¹ in domo Dei sedentibus² administretur. Ex concilio Carthaginensi,³ cap. 92

Inergumenis⁴ in domo Dei⁵ sedentibus, victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.
BD 3.213]

¹ energ- CM; inerg- P²V

² energ. - sed. before victus M

³ IV. add. M

⁴ Inerg. CP; Energ. CVDM

⁵ Dei DM BD; clerici CRPVB

264

Ut sacra vasa non ab aliis quam a sacris viris tractari debeant¹. Ex decreto² Sixti pape

Cognoscat sapientia vestra, fratres charissimi, quia in hac sacra apostolica sede a nobis et reliquis episcopis, ceterisque Domini sacerdotibus staturum est, ut sacra vasa, non ab aliis, quam a sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valde est, ut sacra Domini vasa, quecumque sunt, humanis usibus serviant, ut non ab aliis quam a Domino servientibus, eique dicatis tractentur viris, ne pro talibus presumptionibus iratus Dominus plagam imponat populo suo, et hi qui etiam non peccaverunt, mala patiantur, aut pereant, quia perit iustus sepissime pro impiis. Attendite ne talia in ecclesiis vestris permittatis deinceps fieri, ne grex pretiosissimo sanguine Christi redemptus, in precipitium, quod absit, ruat.

BD 3.214]

¹ tract. deb. CPBD; tractentur M

² -eto PV; et' C; concilio D; d' H; -etis RM

265

De sacris feminis, que sacra vasa et pallas altaris tractare presumpserint. Ex epistola¹ Soteris pape

Sacratas Deo feminas vel monachas sacra vasa, vel sacras² pallas penes vos contingere, et incensum ponere, et circa altaria deferre, perlatum est ad apostolicam sedem. Que omnia reprehensione, et vituperatione plena esse nulli recte sapientium dubium est. Quapropter per huius sancte sedis auctoritatem hec omnia vobis resecare, funditus quantocitius poteritis censemus et ne pestis hec latius divulgetur per omnes provincias, abstergi citissime mandamus.

(Idem supra, c. 72.) BD 3.215] (Dist. 23, c.)

¹ Ex ep. corr. fr. exempla D

² [sacratas] add. Fr

266

De vasis sacris, de pallis altaris, et¹ velis ecclesie, si vetustate consumpta fuerint quid inde faciendum sit². Ex epistola Clementis pape³

De vasis sane sacris quid gerendum, quidve inde faciendum sit, altaris palla, cathedra, candelabrum et velum, si fuerint vetustate⁴ consumpta, incendio dentur; quoniam non licet ea que in sanctuario fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur, cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi nullus transitus habeatur, aut in pariete aut in fossis pavimentorum iacentur, ne ab introcuntiam pedibus inquinentur. Pallas vero et velum que in sanctuario sordidata fuerint, diaconi cum humilibus ministri intra sanctuarium lavent, non eiicientes foras a sanctuario velamina Dominice mense, ne forte pulvis Dominici corporis male decidat sindone

¹ de add. M

² quid fac. sit before De vasis M

³ prima add. D, om. CRPM

⁴ corr. fr. vectate R

foris delata, et erit hoc operanti peccatum. Idcirco in sacrario ministris precipimus cum diligentia custodire. Palle vero in alia pelvi laventur, in alia vela⁵.

(*epist. 20*). *BD 3.216*] (*De cons., dist. 1, c. Altaris palla.*)

⁵ in alia vela CRPLH; vela in alia DM

266A (FH)

¹*Item in eadem.*

Si forte quispiam presbiter sive diaconus – Iude suscepturum penam.

Ctp 1.1.17; cf above 2.86A, below 6. 88

266B (FH)

Anacletus papa iii a Petro in primo decretali. Ut episcopus sacrificans testes secum habeat.

Episcopus Deo sacrificans testes secum habeat – Romana tenet ecclesiam.

Ctp 1.2.3-4

¹ *change of hand in F*

267

Ut¹ in oblatione corporis et sanguinis Domini incensum poni debeat. Ex concilio Rothomagensi², cap. 2

Ut tempore quo Evangelium legitur, finitoque offertorio, super oblationem³ incensum in mortem videlicet Redemptoris nostri ponatur decrevimus.

BD 3.227]

¹ Ut CPD; Quod M

² Conc. Rot. CPD; Rot. conc. M

³ -nem CPD; -ne M

268

Ut quotiens basilicam ad quam itur, presentia nove plebis impleverit, totiens sacrificium subsequens offeratur. Ex epistola Leonis¹ cap 2² ad Dioscorum Alexandrinum missa³

Ut autem in omnibus observantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri ut cum solempnium festivitas conventum populi numerosioris indixerit, et ad eandem multitudo fidelium convenerit, quam recipere basilica una non possit, sacrificium indubitanter iteretur, ne his tantum admissis ad hanc devotionem qui prius advenerint, videantur hi scilicet qui postmodum confluerint, non recepti, cum plenum pietatis atque orationis opus sit, ut quoties basilicam aliquam iterum presentia nove plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem ut quedam⁴ populi pars sua devotione privetur, si unius tantum misse more⁵ servato, sacrificium offerri non possit nisi prima diei parte⁶ convenient.

¹ pape *add. D, om. CPM*

² cap 2 CPD; *after Alex. M*

³ ad Diosc. Alex. missa CP; *om. D; ad Diosc. Alex. M*

⁴ ut qu. *in mg. D*

⁵ *ss D*

⁶ diei parte CPD; parte diei M

BD 3.228]

269

Ut nullus presbiter titulum super titulum usurpare presumat. Ex concilio Nannetensi¹

Ut si quilibet presbiterorum² defunctus fuerit, vicinus presbiter apud seniore[m] secularem, nulla precat[i]one vel aliquo xenio ecclesiam illam obtineat; quia titulus per se constans ante constitit, sed neque capellam, sine consultu episcopi, quod si fecerit definitam sententiam sibi prolata[m] suscipiat, sicuti de episcopo canonica decrevit auctoritas, ut si per ambitionem maiorem civitatem appetierit, et illam perdat quam tenuit, et illam nequaquam obtineat, quam usurpare temptavit.

BD 3.229]

¹ conc. Nan. CP; conc. Nannetino D; Nan. conc. M

² presb. CPM; episcoporum D

270a

¹De altaribus in quibus sancte reliquie non² inveniuntur. Ex concilio Africano³, cap. 1

Altaria in quibus sacra corpora, vel reliquie⁴ martirum non esse probantur, ab eiusdem episcopo loci⁵ destruantur.

BD 3.225] Ctp 3.3.32; IP 2.34

¹ Quid faciendum sit *add.* M

² non CPM; *om.* D

³ Ex conc. Afr. CPD; E Africano conc. M

⁴ *corr. fr.* reliquie D

⁵ ep. loci CP; loci ep. DM

270b

In altari in quo episcopus missam celebrat¹, eo die presbiter aliam iterare non presumat². Ex concilio Urbico

Nec³ in altari quo missam episcopus cantavit, presbiter eo die missam celebrare⁴ presumat.

BD 3.226]

¹ -at C²PBH; -et CD

² In - pres. CPD; In altari quo missam episcopus celebravit, nulli presbytero die illo celebrandum M

³ Nec CPBD²H; ? D; Ne M; *om.* L

⁴ cantare non. L

271

Ut episcopus aut¹ presbiter postquam missam inceperit et orationem dixerit, nisi passio aliqua intervenerit², antequam inceptum³ ministerium adimpleat ab altario Dei nullo modo discedere audeat⁴. Ex decr.⁵ Zacharie pape, cap. 14⁶

Ut episcopus aut presbiter, dum ingressus fuerit ad missarum solempnia celebranda, nisi passio aliqua intervenerit, nullo modo audeat data oratione discedere, ut ab alio episcopo aut a presbitero suppleantur missarum solempnia, sed qui initium sumpsit, suppleat usque ad finem, quia scriptum est, Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Si quis vero presumpserit preter quod posuimus agere, a sacro corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi sit suspensus.

BD 3.230]

¹ aut CPD; vel M

² -erit CPD; -iat M

³ inc. CPD; om. M

⁴ disc. aud. CPD; discedat M

⁵ decr' CP?B; dictis corr. fr. domno D

⁶ Ex - 14 CPD; Zacharias papa, ca. 9 M

272

Ut nullus episcopus vel presbiter ad celebranda missarum solempnia cum baculo ire, aut velato capite altario¹ Dei assistere presumat. Ex decretis eiusdem, cap. 13

Ut nullus episcopus², presbiter, aut diaconus ad celebranda missarum solempnia presumat cum baculo introire, aut velato capite altario³ Dei assistere, quoniam et Apostolus prohibet viros velato capite⁴ orare in ecclesia, et si temere presumpserit, excommunicetur.

BD 3.231] (De cons., dist. 1, c. Nullus.)

¹ -rio CP; -ri BDHM

² vel add. H

³ -ario CPDHM; -ari B

⁴ altario Dei - cap. in upper mg. D

273

Ne corpora sanctorum transferantur de loco ad locum. Ex concilio¹ Magontiensi, cap. 51

Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus² transferre presumat, sine consilio principis vel episcoporum sancteque sinodi licentia.

BD 3.232] Ctp 3.3.33; IP 2.36

¹ I add. M

² ss P

274

Qui mortui in ecclesia sepeliantur¹. Ex eodem, cap. 52

Nullus mortuus infra ecclesiam sepeliatur, nisi episcopi aut abbates aut digni presbiteri, vel fideles laici.

¹ Qui - sep. CPD; Quos mortuos in ecclesia sepelire liceat M

BD 3.233]

275

Quod omnes fideles in ecclesia nihil agere debeant nisi orare. Ex concilio Turonensi¹, cap. 38

Sacerdotes debent fideles admonere, ut quando ad ecclesiam veniunt², sine strepitu ac tumultu eam ingrediantur, in qua etiam quandiu orationis causa morantur, nequaquam inter se proferant inanes confabulationes, sed tempore quo missarum solempnia celebrantur, non solum ab otiosis et inutilibus verbis, verum etiam et a perniciosis cogitationibus funditus abstinendum sit³.

BD 3.234]

¹ Ex conc. Tur. CPD; Ex III Tur. conc. M

² ven- CPD; conven- M

³ sit CPDM; est Fr

276

Quod divina clementia fixis in terra genibus exoranda sit, nisi in maioribus solempnitatibus¹. Ex eodem, cap. 37²

Sciendum est quod exceptis diebus Dominicis, et illis solempnitatibus, quibus sancta et universalis ecclesia ob recordationem Dominice Resurrectionis solet stando orare, fixis in terra genibus suppliciter clementiam nobis profuturam nostrorumque criminum indulgentiam deprecandum est. Cuius rei in Evangelio ipse Dominus nobis dedit exemplum. Sed Stephanum martirem, et apostolum Paulum eadem fecisse, liber Actuum apostolorum testis est. Ex quibus intelligi datur, oportere Christianum humiliter ad terram prosterni, ne forte illi dicatur, Cur³ superbis, terra et cinis?

BD 3.235]

¹ soll. CPM; festis D

² 37 CPFr; 36 DM

³ Cur CRP; Quid DM

277

Quod non¹ liceat mortuis osculum dare. Ex concilio Agathensi, cap. 3²

Non liceat mortuis osculum dare, nec palliis que sacrificiis super altare ponuntur, corpora eorum involvere, vel super feretrum ponere.

BD 3.236]

¹ ss D

² 3 CPM; 4 D; 2 Fr

277A (FH)

Ieronimus super Iohelem

In tempore ieiunii non serviat sponsus et sponsa operi nuptiali – pudica expleat penitentia.

278

Ubi fideles sepeliri debeant. Ex concilio Triburiensi, cap. 15¹

Restat propter instantem, que nunc maxima occurrit, necessitatem, ubicumque facultas rerum et opportunitas temporum suppetat, sepulturam morientium apud ecclesiam ubi episcopi sedes est, celebrari. Si autem propter itineris longinquitatem aut adiacentem alicuius inopportunitatis difficultatem impossibile videatur, expectet cum terra sepulture sue, quo canonicorum aut monachorum sive sanctimonialium congregatio sancta communiter degat, ut eorum orationibus iudici suo commendatus occurrat, et remissionem delictorum, quam meritis non obtinet, illorum intercessionibus percipiat. Quod si et hoc ineptum et difficile estimetur ubi decimam persolvebat vivus, sepeliatur² mortuus.

BD 3.237]

¹ 15 CPM; 3 D

² -iatur CPM; -ietur D

279

Ut sacerdotes ad tempus orationibus¹ vacent, antequam sacrificent. Ex decretis Innocentii pape, cap. 36

Nam² Paulus ad Corinthios scribit dicens, Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi. Et si hoc laicis precipit, multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi iuge sacrificium est, semper debent ab huiusmodi consortio abstinere. Qui contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore, vel sacrificare forsitan usurpabit, aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum sit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum.

BD 3.238]

¹ -nibus CPDH; -ni M

² Nam CPDHL; om. M

280

De ecclesiis monachorum. Ex concilio apud Confluentiam¹, cui interfuit Henricus et Carolus reges, cap. 6

Hoc quoque² statutum est, quatenus ecclesie quorumcumque³ monachorum, in singulis parochiis suorum episcoporum, ut decet divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia in exercendis ecclesiastice cure negotiis sollicite exhibeant, ipsi procul dubio monachi episcopis suis in omnibus obediant.

BD 3.240]

¹ ap. Conf. CPD; Confluentiae habito M

² Hoc quoque CPDM; Hocque Fr

³ quorumcumque CPM; quorumque D

281

De laicis qui proprias ecclesias habent. Ex eodem concilio, cap. 5

Si laici capellas proprias habuerint, a ratione et auctoritate alienum habeatur, ut ipsi decimas accipiant, et inde canes aut genitarias suas pascant; sed potius

presbiteri ecclesiarum eas accipiant, et inde restaurationem exhibeant, et pro sancta ecclesia ac pro statu regni Dei misericordiam studiose implorent.

BD 3.239]

282

De vasculis quibus misteria sacra¹ conficiuntur. Ex concilio Triburiensi, cap. 9 cui interfuit rex Arnulfus²

Vasa quibus sacrosancta conficiuntur misteria calices³ et patene. De quibus Bonifacius martir et episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit, Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc e contrario lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. ⁴Zepherinus sextus decimus Romanus episcopus patenis vitreis missas celebrari constituit. Tunc deinde Urbanus octavus decimus papa omnia ministeria sacra⁵ fecit argentea. In hoc enim, sicut in reliquis cultibus, magis ac magis per incrementum temporum decus succrevit ecclesiarum. Nostris enim temporibus qui servi patrisfamilias sumus, ne decus matris ecclesie imminuatur, sed magis cumuletur, et amplificetur statuimus ut deinceps nullus sacerdos sacrum misterium corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere presumat, ne unde placari debet, inde irascatur Deus.

BD 3.223] Ctp 3.3.34 (De cons., dist. 1, c. Vasa in quibus.)

¹ mist. sacra CV *BD*; minist. sacra RPDB; sacra mist. HM

² Ex conc. Trib. cap. 9 (8 D), cui - Arn. CBDH; Ex conc. Trib. cui (ubi V) int. rex Arn. cap. 9 PV; Ex Triburiensi conc. cap. 18, cui interfuit rex Arnulphus M

³ sunt *add.* M, *om.* CPBD

⁴ FH *begin cap. here*

⁵ *in mg.* P

283

De ecclesia a compluribus coheredibus obsessa¹. Ex eodem², cap. 32

Quecumque ecclesia a compluribus coheredibus sit possessa, concordii unanimitate undique procuretur, ne propter aliquas disceptationes servitium Dei minuatur, et cura populi irreligiose agatur. Si vero contingat pro ea comparticipes dissidere, et sub nullo presbitero eam procurare, et propterea iurgia, et contentiones, tam inter ipsos, quam inter clericos incipiant frequentare; quia iuxta Apostolum, servos Dei non oportet litigare. Episcopus tollat inde reliquias, et sub magna cura honorifice collocet eas, atque eiusdem ecclesie claudat ostia, et sub sigillo consignet ea, et sacrum misterium nullus celebret in ea, antequam concordii unanimitate, unum omnes eligant presbiterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, et populo Dei utiliter preesse.

BD 3.224]

¹ compluribus coher. obs. CPBH; pluribus coher. obs. D; pluribus haeredibus possessa M

² conc. *add.* DM, *om.* CPBH

284

De illis qui dum se proprietatis¹ loca alicubi dare voluerint decimam numquam tradere se² posse cognoscant³. Ex concilio apud Confluentiam, cap. 8

Si quis vero laicus vel clericus, seu utriusque sexus persona proprietatis sue loca, vel res alicubi donare delegaverit, decimationum proventum priori ecclesie legitime signatum, inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quod si facere temptaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur, et ipse ad emendationem ecclesiastica coerceatur censura.

BD 3.241]

¹ *corr. fr. -ates D*

² *nun. trad. se CPH; se nun trad. D*

³ *De - cogn. CPDH; De - decimam se nunquam abstrahere posse cogn. L; Ut hi qui suae proprietatis loca alicubi dare voluerint, cognoscant decimam nusquam se tradere posse M*